

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

**Η μορφή του Ηρακλή στην αττική τραγωδία:
*Ηρακλής, Άλκηστη, Τραχίνιες, Φιλοκτήτης***

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Σταματοπούλου Αγγελικής

Διπλωματούχου Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου,
2019.

Επιβλέπων Καθηγητής:

Μαρκαντώνατος Ανδρέας, καθηγητής. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Συνεπιβλέποντες καθηγητές:

Ορέστης Καραβάς, επίκουρος καθηγητής. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
Φουντουλάκης Ανδρέας, αναπληρωτής καθηγητής. Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Καλαμάτα, 2019.

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται τη μορφή του Ηρακλή, έτσι όπως σκιαγραφείται στην αρχαία ελληνική τραγωδία και, πιο συγκεκριμένα, σε δύο τραγωδίες του Σοφοκλή και δύο του Ευριπίδη. Ο Ηρακλής αποτελεί μία από τις πιο δημοφιλείς μορφές της ελληνικής μυθολογίας, καθώς πρόκειται για έναν ήρωα, ο οποίος αποθεώθηκε και καταστάθηκε σύμβολο της δύναμης και της γενναιότητας.

Πολλοί είναι οι μύθοι που έχουν επιβιώσει για τον Ηρακλή, τον γιο της Αλκμήνης και του Δία, με σημαντικότερους αυτόν της εκτέλεσης των δώδεκα άθλων, αυτόν του διλήμματος μεταξύ των δρόμων της Κακίας και της Αρετής και αυτόν με το τραγικό τέλος του ήρωα, από τον δηλητηριασμένο χιτώνα του Νέσσου. Άλλος μύθος είναι η τύφλωση του ήρωα από την Ήρα που τον οδήγησε στον φόνο της συζύγου και των παιδιών τους, καθώς και μύθοι σύμφωνα με τους οποίους βοηθά άλλους ήρωες να ξεπεράσουν δύσκολες καταστάσεις.

Οι γραπτές πηγές οι οποίες αναφέρονται στον Ηρακλή είναι πολλές και ανήκουν σε διάφορα γραμματειακά είδη, το δράμα, τραγωδία και κωμωδία, τη λυρική ποίηση και την ιστοριογραφία. Καθεμία από τις πηγές αυτές αντιμετωπίζει τον Ηρακλή με διαφορετικούς τρόπους, ωστόσο, υπάρχουν πάντοτε κοινά στοιχεία τα οποία αφορούν τόσο στη δράση όσο και στην προσωπικότητα του ήρωα.

Η πρώτη τραγωδία η οποία εξετάστηκε είναι οι *Τραχίνιες* του Σοφοκλή, η οποία αναφέρεται στην επιστροφή του Ηρακλή στη Θήβα και στο τραγικό του τέλος από τον δηλητηριασμένο χιτώνα που του στέλνει η Δηιάνειρα, στην προσπάθειά της να ξανακερδίσει τον έρωτά του. Ο Ηρακλής, επιστρέφει νικητής από ξένα μέρη και φέρνει μαζί του μία νεαρή γυναίκα, κάτι το οποίο, για το ιδεώδες του ήρωα, θεωρείται φυσιολογικό. Ωστόσο, το αλλοτινό μεγαλείο του ήρωα καταστρέφεται από το δηλητηριασμένο ρούχο κι εκείνος, αφανίζεται μέσα σε πόνους και στην ντροπή, αφού δεν μπορεί να βοηθήσει τον εαυτό του.

Η δεύτερη τραγωδία είναι ο *Φιλοκτήτης* του Σοφοκλή, στην οποίαν ο ήρωας έχει πια αποθεωθεί και, έτσι, εμφανίζεται στο τέλος για να βοηθήσει τον αλλοτινό του φίλο, ως από μηχανής θεός. Ο ήρωας εμφανίζεται στην τραγωδία αυτή δυνατός και

επιβλητικός, όπως αρμόζει σε έναν θεό, ενώ, τα στοιχεία του χαρακτήρα του που αναδεικνύονται είναι η καλοσύνη, η φιλία, η τιμή και η φιλανθρωπία.

Η επόμενη τραγωδία είναι ο *Ηρακλής Μαινόμενος* του Ευριπίδη, στην οποία ο ήρωας, επιστρέφει για να σώσει την οικογένειά του από τον θάνατο, καθώς έχει γίνει επιδρομή από τον τύραννο Λύκο, ωστόσο, η Ήρα του στέλνει πνευματική τύφλωση και, από σωτήρας, καταλήγει δολοφόνος της συζύγου και των παιδιών του. Πρόκειται για μία περίπλοκη σκιαγράφηση του ήρωα, καθώς ο ίδιος αποτελεί τραγικό πρόσωπο, αφού γίνεται, άθελά του, θύτης, αλλά, στην ουσία, και θύμα.

Η τελευταία τραγωδία είναι η *Άλκηστη* του Ευριπίδη, ένα έργο που δεν ακολουθεί το τυπικό είδος της τραγωδίας. Στο έργο αυτό, ο Ηρακλής, φιλοξενείται από τον Άδμητο, χωρίς να γνωρίζει ότι η σύζυγος του φίλου του έχει πεθάνει, στη θέση του άνδρα της και ότι εκείνος έχει πένθος. Όταν ο Ηρακλής μαθαίνει την αλήθεια, αναλαμβάνει να παλέψει με τον θάνατο και να φέρει πίσω την Άλκηστη, όχι μόνο ως ένδειξη φιλίας και ευγνωμοσύνης για τη φιλοξενία του φίλου του, αλλά και από ντροπή για το γεγονός ότι γλεντούσε σε ένα σπίτι με πένθος.

Στα διαφορετικά έργα που εξετάστηκαν ο Ηρακλής παρουσιάζεται με διαφορετικούς τρόπους και από διαφορετικές θέσεις και οπτικές. Άλλοτε αποτελεί ένα από τα τραγικά πρόσωπα της τραγωδίας και άλλοτε έναν ήρωα ή θεό, ο οποίος επεμβαίνει για να σώσει μία κατάσταση. Κοινά στοιχεία σε όλα τα έργα είναι η δύναμη, η αρετή και η γενναιότητα του Ηρακλή. Εκτός από τις διαφορές που παρατηρούνται από έργο σε έργο, υπάρχουν διαφορές στη σκιαγράφηση του Ηρακλή ανάμεσα στον κάθε ποιητή. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο επειδή καθένας τραγικός ποιητής έχει το δικό του τρόπο γραφής, αλλά και επειδή καθένας σκιαγραφεί τους ήρωες του ανάλογα με την ιδεολογία και την ηθική του.

Λέξεις- Κλειδιά: Ηρακλής, αττική τραγωδία, ήρωας, από μηχανής θεός

Abstract

The present study deals with the personage of Hercules, as illustrated in ancient Greek tragedy and, more specifically, in two tragedies by Sophocles and two by Euripides. Hercules is one of the most popular personages of Greek mythology, as it is a hero, who has been deified and established a symbol of power and bravery.

There are plenty of myths about Hercules, the son of Alkminis and Zeus, that have survived, with the most important of them being the execution of the twelve feats, the dilemma between the paths of Kakia and Areti and that with the tragic end of the hero, caused by the poisoned sleeve of Nessos. the blindness of the hero by Hera, which led him to the murder of his wife and children constitutes another myth as well as the provision of help to other heroes in order to overcome difficult situations.

The written sources that mention Hercules are plentiful and belong to various secretarial types: drama, tragedy and comedy, lyrical poetry and historiography. Each of these sources treats Hercules in different ways, however, there are always common elements relating to both the action and the personality of the hero.

The first tragedy that has been examined is the Sophocles' *Trachines*, which refers to Hercules' return to Thebes and his tragic ending from the poisoned chiton that Dienajera sends him in her attempt to regain his love. Hercules returns as a winner from foreign places bringing a young woman with him, which is considered normal for an ideal hero. However, the hero's immense majesty is destroyed by poisoned clothing, and he is vanquished in pain and shame, since he can not help himself.

The second tragedy is the Sophocles' *Philoctetes*, in which the hero has already been deified, and so he appears in the end in order to help his sometime friend as a *deus ex machina*. The hero appears to be strong and imposing within this tragedy, as it is appropriate for a god, while the elements of his character that are emerging are goodness, friendship, honor and charity

The next tragedy is Euripide' *Herakles*, in which the hero returns to save his family from death, as a raid has been ravaged by the tyrant Lyko. However, Hera sends him spiritual blindness and, from a savior, ends up to be the murderer his wife

and children. It constitutes a complicated outline of the hero, as he is a tragic person, becoming inadvertently an attacker, but, in fact, a victim.

The last tragedy is Euripides' *Alcestis*, a work that does not follow the typical kind of tragedy. In this work, Hercules is hosted by Admetus, not knowing that his friend's wife has died in the place of her husband and that he is mourning. When Hercules learns the truth, he undertakes to fight death and bring Alkestis back, not just as a sign of friendship and gratitude for the hospitality of his friend, but also of shame that he has been glad in a mourning home.

Within the different works that have been examined, Hercules is presented in different ways and from different positions and perspectives. Sometimes he constitutes one of the tragic figures of the tragedy and sometimes a hero or god who intervenes to save a situation. Common elements in all works are the power, virtue and bravery of Hercules. Apart from the differences observed from work to work, there are differences in the outline of Hercules among each poet. This happens not only because each tragic poet has his own way of writing, but also because each one outlines his heroes according to his ideology and ethics.

Key- Words: Hercules, attic tragedy, hero, deus ex machine.

Πρόλογος (ευχαριστίες)

Το θέμα το οποίο επέλεξα για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας είναι η μορφή του Ηρακλή στην αττική τραγωδία και, πιο συγκεκριμένα, στα έργα *Τραχίνιες* και *Φιλοκτήτης* του Σοφοκλή και στα έργα *Ηρακλής Μαινόμενος* και *Άλκηστη* του Ευριπίδη. Πρόκειται για τέσσερα έργα, στα οποία, μεταξύ άλλων ηρώων, σκιαγραφείται αυτός ο δημοφιλής ήρωας, είτε ως πρωταγωνιστής είτε όχι.

Μέσα από την εκπόνηση μίας τέτοιας μελέτης, φιλοδοξώ να παρουσιάσω μία ολοκληρωμένη εικόνα του μυθικού αυτού προσώπου, αλλά και να επιχειρήσω συγκριτική ανάλυση μεταξύ των έργων στα οποία αυτός παρουσιάζεται, με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με το θέμα, αλλά και τη γραφή του κάθε ποιητή.

Για το λόγο αυτό, αρχικά αναφέρθηκα στο μύθο του Ηρακλή, ενώ ακόμη, αναζήτησα τις σημαντικότερες αναφορές που συναντώνται στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Έπειτα, επικεντρώθηκα στην αττική τραγωδία και, πιο συγκεκριμένα, στους ποιητές Σοφοκλή και Ευριπίδη, από τους οποίους έχουν δημιουργηθεί τα μελετώμενα έργα. Μετά την ανάλυση καθεμίας τραγωδίας ξεχωριστά, επιχείρησα συγκριτική ανάλυση των έργων, από τη σκοπιά του τρόπου με τον οποίον αυτά σκιαγραφούν τη μορφή του Ηρακλή. Η μελέτη και εκπόνηση της εργασίας πραγματοποιήθηκε από τον Μάρτιο ως τον Ιούλιο του 2019.

Ο κύριος λόγος για τον οποίον επέλεξα το θέμα αυτό είναι για να εξετάσω μία από τις πολλές πτυχές της σχέσης που υπάρχει μεταξύ του μύθου και του είδους της τραγωδίας, του πιο σημαντικού είδους του αρχαίου δράματος, το οποίο αξιοποιεί εποικοδομητικά τους αρχαίους μύθους, ώστε να αναδείξει διάφορες σημαντικές τους πτυχές. Ένας ακόμη λόγος για τον οποίον επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θέμα είναι ότι η μορφή του Ηρακλή είναι από τις πιο δημοφιλείς της αρχαιοελληνικής μυθολογίας και εμπνέει τη λογοτεχνία μέχρι σήμερα.

Στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της διπλωματικής μου εργασίας, θα επιθυμούσα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου για όλους τους ανθρώπους που βρέθηκαν δίπλα μου και με βοήθησαν κατά την απαιτητική αυτή περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή

μου, κ. Ανδρέα Μαρκαντωνάτο, αλλά και τους συνεπιβλέποντες, κ. Ανδρέα Φουντουλάκη και κ. Ορέστη Καραβά, για την υποστήριξή τους.

Εκτός από τους καθηγητές μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου και, πιο συγκεκριμένα, τους γονείς και τα αδέρφια μου, που ήταν δίπλα μου καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, προπτυχιακών και μεταπτυχιακών και μου παρείχαν ψυχολογική υποστήριξη, δείχνοντάς μου ειλικρινή εμπιστοσύνη και εκτίμηση για τη δουλειά μου.

Σταματοπούλου Αγγελική

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1: Η μορφή του Ηρακλή στην αρχαία ελληνική γραμματεία	11
1.1 Ο μύθος του Ηρακλή	11
1.2 Γραπτές πηγές που αναφέρονται στον Ηρακλή	15
Κεφάλαιο 2: Η μορφή του Ηρακλή στην αττική τραγωδία	32
2.1 Σοφοκλής	32
2.1.1 <i>Τραχίνιες</i>	33
2.1.2 <i>Φιλοκτήτης</i>	49
2.2 Ευριπίδης	57
2.2.1 <i>Ηρακλής μαινόμενος</i>	58
2.2.2 <i>Άλκηστη</i>	66
2.3 Συγκριτική ανάλυση	74
Συμπεράσματα	78
Βιβλιογραφία	80
Παράρτημα.....	83

Εισαγωγή

Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα μελέτη αποτελεί η μορφή του Ηρακλή, όπως αυτή παρουσιάζεται στην αρχαία τραγωδία και, πιο συγκεκριμένα, σε τέσσερις τραγωδίες, τις *Τραχίνιες* και τον *Φιλοκτήτη* του Σοφοκλή και τον *Ηρακλή Μαινόμενο* και την *Άλκηστη* του Ευριπίδη. Ειδικότερα, αφού μελετηθούν οι τρόποι με τους οποίους παρουσιάζεται ο μυθικός ήρωας στις τραγωδίες αυτές, πρόκειται να επιχειρηθεί συγκριτική ανάλυση ανάμεσα στα έργα και ανάμεσα στους δύο ποιητές.

Ο Ηρακλής αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς ήρωες της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας, η μορφή του οποίου επηρεάζει τη λογοτεχνία μέχρι σήμερα, τόσο την ελληνική όσο και τη διεθνή. Πρόκειται για έναν ήρωα, σύμβολο της σωματικής δύναμης και της ανδρείας, ο οποίος έχει θεϊκή καταγωγή και, μετά το θάνατό του, καθίσταται ημίθεος, στο πλευρό του πατέρα του, του Δία, του πατέρα των θεών.

Πολλές είναι οι πηγές της ελληνικής γραμματείας που έχουν ασχοληθεί με τη μορφή του Ηρακλή, τόσο στην αρχαιότητα όσο και σε άλλες εποχές. Η αρχαία ελληνική τραγωδία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα είδη τα οποία ασχολήθηκαν με αυτή. Άλλωστε τα συνήθη θέματα με τα οποία ασχολούνταν κυρίως η αρχαία τραγωδία προέρχονταν από τη μυθολογία, τους μεγάλους μυθολογικούς κύκλους, αλλά και τους μεγάλους μυθικούς ήρωες, όπως ο Ηρακλής.¹

Η σχέση της αρχαίας τραγωδίας με το μύθο είναι στενή και πολυδιάστατη. Το ίδιο το δραματικό είδος έχει καταβολές οι οποίες ανάγονται σε πολύ παλαιότερες εποχές, γεγονός που το συνδέει με το μύθο, δεδομένου ότι υπάρχει σκοτάδι όσον αφορά την ακριβή του προέλευση. Επίσης, δράμα και μύθος συντελούν στην μορφοποίηση κοινωνικών καταστάσεων, μέσα από την παρουσίαση των κοσμικών οντοτήτων και την υπέρβαση των αποσπασματικών φαινομένων.²

Επίσης, ακόμη ένα στοιχείο το οποίο συνδέει τη μυθολογία με το δράμα είναι το γεγονός ότι οι δραματικοί αγώνες ελάμβαναν χώρα κατά τις περιόδους των

---

¹ Βλ. Easterling & Knox, (2003) 354-352.

² Βλ. Rudhardt, (1977) 315.

μεγάλων θρησκευτικών εορτών, κυρίως του Διονύσου, ο μύθος του οποίου είναι από τους πιο δημοφιλείς της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας.³

Ένα από τα ειδοποιά στοιχεία του είδους της τραγωδίας είναι αυτό της σύγκρουσης μεταξύ δύο τάξεων, δύο αξιακών συστημάτων, από τη μία πλευρά της αυτόβουλης δράσης των ελεύθερων ανθρώπων, και από την άλλη πλευρά, της καθοριστικής παρουσίας του μεταφυσικού στοιχείου, ως θεού ή μοίρας. Η σύγκρουση αυτή περιλαμβάνει την απώλεια ενός αγαθού εκ μέρους των ηρώων και το γεγονός ότι τα γεγονότα συμβαίνουν σε μία συγκεκριμένη κοινωνία που υιοθετεί συγκεκριμένο αξιακό σύστημα, ενώ, την ίδια στιγμή, τα στοιχεία αυτά συνδέονται και με μία υπερηθική πραγματικότητα, αποτελεί μία κατάσταση που ξεπερνά τα όρια του τόπου και του χρόνου.⁴

Η περίπτωση του Ηρακλή θεωρούμε πως αποτελεί μία ιδιαίτερη κατάσταση, δεδομένου ότι πρόκειται για έναν ήρωα που βρίσκεται ανάμεσα στον ανθρώπινο και το θεϊκό κόσμο ή, καλύτερα ίσως, είναι παρών και στους δύο κόσμους, καθώς ως θνητός έχει διαπράξει πολλά κατορθώματα και έχει βιώσει πολλές περιπέτειες, ενώ, στη συνέχεια, αποθεώνεται, όντας γιος του Δία και έχοντας υπερφυσικές δυνάμεις.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίον προσεγγίζεται και σκιαγραφείται ο Ηρακλής από τους τραγικούς ποιητές, καθώς και ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στους τρόπους αυτούς προσέγγισης. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, πρόκειται να μελετηθούν και να αναλυθούν οι εξεταζόμενες τραγωδίες, καθώς και η συναφής με το θέμα ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία. Τα στοιχεία τα οποία μελετώνται, πρόκειται να αναλυθούν με κριτικό σχολιασμό και να επιχειρηθεί συγκριτική ανάλυση μεταξύ τους.

Η εργασία αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η μορφή του Ηρακλή στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ενότητα (1.1) παρουσιάζεται ο μύθος του Ηρακλή, όπως παραδίδεται από τις πηγές, ενώ στη δεύτερη ενότητα (1.2), περιγράφεται η μορφή του Ηρακλή μέσα από διάφορες πηγές της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

---

³ Βλ. Moretti, (2001) 65-73.

⁴ Βλ. Κακουδάκη & Απέργη, (2008) 43-51.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη μορφή του Ηρακλή, όπως αυτή παρουσιάζεται στην αρχαία ελληνική τραγωδία και ειδικότερα, σε έργα του Σοφοκλή και του Ευριπίδη. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ενότητα (2.1), αφού αναφερθούν συνοπτικά κάποια εισαγωγικά στοιχεία για το Σοφοκλή και το έργο του, στη συνέχεια, παρουσιάζεται η μορφή του Ηρακλή, μέσα από τις τραγωδίες *Τραχίνιαι* (2.1.1) και *Φιλοκτήτης* (2.1.2). Στη δεύτερη ενότητα (2.2) αναφερόμαστε περιληπτικά στο έργο του Ευριπίδη, ενώ στη συνέχεια, αναλύεται η μορφή του Ηρακλή στα έργα *Ηρακλής Μαινόμενος* (2.2.1) και *Άλκηστη* (2.2.2). Τέλος, στην επόμενη ενότητα (2.3) επιχειρείται συγκριτική ανάλυση ανάμεσα στα έργα και στον τρόπο με τον οποίον ο κάθε ποιητής προσεγγίζει τον Ηρακλή.

Κεφάλαιο 1: Η μορφή του Ηρακλή στην αρχαία ελληνική γραμματεία

Η μορφή του Ηρακλή, του ήρωα και ημίθεου, αποτελεί μία από τις πιο δημοφιλείς και πιο πολυσυζητημένες από την αρχαία ελληνική μυθολογία, η οποία εμπνέει μέχρι και σήμερα τόσο τη λογοτεχνία όσο και άλλες τέχνες, όπως οι εικαστικές και οι οπτικοακουστικές τέχνες. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται ο μύθος του Ηρακλή, καθώς και οι γραπτές πηγές από την ελληνική αρχαιότητα που αναφέρονται στο συγκεκριμένο ήρωα.

1.1 Ο μύθος του Ηρακλή

Ο Ηρακλής είναι ένας από τους σημαντικότερους ήρωες της ελληνικής μυθολογίας. Μητέρα του ήταν η Αλκμήνη, γυναίκα του Αμφιτρύωνα, που κατέφυγε μαζί του στη Θήβα εξαιτίας της ακούσιας δολοφονίας του πεθερού του, Ηλεκτρώνα. Πιο συγκεκριμένα, ο Αμφιτρώνας μαζί με την Αλκμήνη, εκδιώχθηκαν από την Αργολίδα από τον Σθενέλαο, ο οποίος πήρε την εξουσία στα χέρια του. Η Αλκμήνη, υποσχέθηκε να παντρευτεί τον Αμφιτρώνα αν εκείνος εκδικούνταν τον φόνο των εννέα αδελφών της. Το ζευγάρι στη Θήβα φιλοξενήθηκε από τον Κρέοντα και την Ηνιόχη, οι οποίοι βοήθησαν τον Αμφιτρώνα να πετύχει την αποστολή του και να παντρευτεί την Αλκμήνη⁵.

Πατέρας του Ηρακλή ήταν ο Δίας, ο οποίος πήρε τη μορφή του Αμφιτρώνα και έσμιξε με την Αλκμήνη. Ο Δίας ανήγγειλε στους θεούς ότι επρόκειτο να γεννηθεί από την Αλκμήνη απόγονος του Περσέα, με θεϊκή καταγωγή⁶. Ο Δίας έσμιξε με την Αλκμήνη λίγο πριν σμίξει μαζί της ο σύζυγός της και εκείνη γέννησε δίδυμα, τον Ηρακλή, που ήταν παιδί του Δία, και τον Ιφικλή, που ήταν παιδί του Αμφιτρώνα⁷.

Ο Δίας υπήρξε ο αρχηγός των ολύμπιων θεών και πατέρας πολλών θεών και ανθρώπων. Παρόλο που η επίσημη σύζυγός του ήταν η θεά Ήρα, κατά καιρούς, ο Δίας ζευγάρωνε και με άλλες θεές, αλλά και με θνητές γυναίκες. Έτσι, πολλές γυναίκες γέννησαν τα παιδιά του που ήταν ήρωες με θεϊκή καταγωγή και διέπραξαν μεγάλα κατορθώματα, βοηθώντας τους ανθρώπους. Σύμφωνα με τον μύθο, η αιτία

---

⁵ Βλ. Ρούσσο, (2019β) 97.

⁶ Βλ. Ρούσσο, (2019α) 85.

⁷ Βλ. Ρούσσο, (2019β) 98.

για την οποίαν ο Δίας αισθανόταν τόση έλξη για τις θνητές γυναίκες ήταν η θεά του έρωτα, η Αφροδίτη, που η δύναμή της έφθανε ως την καρδιά του βασιλιά των θεών⁸.

Ο Ηρακλής γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Θήβα και, για το λόγο αυτό, θεωρείται Θηβαίος ήρωας, όμως κάποιοι τον θεωρούν και ήρωα της Αργολίδας, καθώς από εκεί κατάγονταν οι γονείς του, ενώ κι εκείνος δραστηριοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό στην περιοχή εκείνη. Τελικά όμως, ο Ηρακλής κατέληξε να γίνει πανελλήνιος ήρωας⁹.

Η Ήρα ζήλεψε τον Δία και, όταν γεννήθηκε ο Ηρακλής, έστειλε δύο φίδια στην κούνια του για να τον σκοτώσουν, αλλά το μωρό κατάφερε να τα πνίξει. Ο Αμφιτρύωνας, που ήταν θετός του πατέρας ανέλαβε την αγωγή του μαζί με άλλους διδασκάλους και το παιδί έμαθε την τέχνη του ηνιόχου, την οπλασκία, την πάλη, την τοξοβολία, τις επιστήμες και τη μουσική¹⁰.

Πολύ δημοφιλής είναι ο μύθος του Ηρακλή και το δίλημμα που αντιμετώπισε σχετικά με την Αρετή και την Κακία. Κάποτε, ο ήρωας βρέθηκε σε ένα σταυροδρόμι και πέρασαν από μπροστά του δύο όμορφες κοπέλες. Η μία από αυτές, η Κακία, του υπέδειξε να ακολουθήσει έναν δρόμο εύκολο και ομαλό, από τον οποίον θα απολάμβανε τη ζωή, αλλά και θα έκανε κακές πράξεις που θα τον καταδίκασαν στην κρίση των ανθρώπων. Η άλλη ήταν η Αρετή και του έδειξε έναν δρόμο δύσκολο και δυσπρόσιτο, γεμάτο αγκάθια και πέτρες από τον οποίον τελικά θα κέρδιζε την αναγνώριση των ανθρώπων. Ο ήρωας επέλεξε τον δεύτερο δρόμο, από τον οποίον κανείς υποφέρει, αλλά στο τέλος κερδίζει τη δόξα και την τιμή.¹¹

Κατά την εφηβική του ηλικία, ο Ηρακλής προκάλεσε πόλεμο ανάμεσα στη Θήβα και τον Ορχομενό, ενώ, ως αντάλλαγμα για την νίκη του, πήρε γυναίκα του τη Μεγάρα, την κόρη του βασιλιά της Θήβας και έκανε μαζί της παιδιά. Ωστόσο, η αιώνια εχθρός του, η Ήρα, του θόλωσε το μυαλό και εκείνος σκότωσε τη γυναίκα και τα παιδιά του, ενώ, όταν συνειδητοποίησε την πράξη του, επισκέφθηκε το μαντείο των Δελφών, για να μάθει από τους χρησμούς τον τρόπο με τον οποίον θα εξαγνιζόταν. Ο χρησμός του υπέδειξε να υπηρετήσει τον Ευρυσθέα, βασιλιά των

---

⁸ Βλ. Ρούσσο, (2019α) 83.

⁹ Βλ. Ρούσσο, (2019β) 97.

¹⁰ Βλ. ο.π. 98.

¹¹ Βλ. Sansone, (2015) 426.

Μυκηνών, για δώδεκα έτη και να πραγματοποιήσει δώδεκα άθλους που εκείνος θα του ζητούσε. Οι περίφημοι δώδεκα άθλοι του Ηρακλή είναι οι εξής:¹²

- Ο φόνος του λιονταριού της Νεμέας
- Ο φόνος της Λερναίας Ύδρας
- Η σύλληψη του ελαφιού της Κερύνειας
- Ο φόνος του Ερυμάνθιου κάπρου
- Ο καθαρισμός των στάβλων του Αυγεία
- Ο φόνος των Στυμφαλιδών ορνίθων
- Η σύλληψη του άγριου ταύρου της Κρήτης
- Η αρπαγή των άγριων αλόγων του Διομήδη
- Η αρπαγή της ζώνης της Ιπολύτης
- Η μεταφορά των βοδιών του Γηρυόνη στον Ευρυσθέα
- Η αρπαγή των μήλων των Εσπερίδων
- Η αρπαγή του Κέρβερου από τον Άδη.

Η ολοκλήρωση των δώδεκα άθλων του Ηρακλή αναδεικνύει τη μεγάλη του ανδρεία και δύναμη, η οποία μάλιστα, ο οφείλεται και στη θεϊκή του καταγωγή. Ωστόσο, η δράση του Ηρακλή δεν περιορίστηκε μόνο στους δώδεκα αυτούς άθλους, καθώς ο ήρωας- ημίθεος έπραξε και πολλά ακόμη κατορθώματα. Κάποια από αυτά ήταν:¹³

- Η συμμετοχή του στην Αργοναυτική Εκστρατεία και η διάσωση της Ησιόνης, κόρης του Λαομέδοντα από ένα θαλάσσιο τέρας.
- Η νίκη του επί του γίγαντα Ανταίου στη Λιβύη, ο οποίος έπαιρνε την υπερφυσική του δύναμη από τη Γη.
- Η νίκη του επί των Πυγμαίων, νάνων που τον είχαν καρφώσει στη γη ενώ κοιμόταν.
- Η απελευθέρωση του Προμηθέα από τον Καύκασο, όπου τον είχαν τιμωρήσει οι θεοί να ζει ένα καθημερινό μαρτύριο, επειδή είχε φέρει στους ανθρώπους τη φωτιά.

---

¹² Βλ. Ρούσσο, (2019β) 98-99.

¹³ Βλ. ο.π. 99.

- Η διάσωση της Άλκηστης από τον θάνατο, η οποία είχε δεχθεί να πεθάνει στη θέση του άνδρα της.
- Ο φόνος του Βούσιρι, του σκληρού τυράννου της Αιγύπτου.
- Η απελευθέρωση του Θησέα από τη φυλακή των Μολοσσών της Ηπείρου.
- Ο φόνος του Κενταύρου Νέσσου επειδή είχε προσπαθήσει να κλέψει τη Δηιάνειρα, τη γυναίκα του Ηρακλή.

Ωστόσο, ο φόνος του Νέσσου θα σήμαινε και το τέλος του ήρωα, καθώς εκείνος έδωσε στη Δηιάνειρα έναν χιτώνα για τον Ηρακλή, ώστε τάχα αυτή να ξανακερδίσει την αγάπη του. Ο χιτώνας όμως ήταν ποτισμένος από το αίμα του Νέσσου, το οποίο ήταν δηλητηριασμένο από τα βέλη του Ηρακλή και έτσι, ο Ηρακλής έζησε φρικτούς και ανυπόφορους πόνους, ώστε παρακαλούσε κάποιον να τον κάψει. Τελικά, τον συμπόνεσε ο Φιλοκτήτης, ο οποίος άναψε φωτιά σε μια κορυφή του όρους Οίτη και ο Ηρακλής έπεσε μέσα και κάηκε. Μετά το θάνατό του, ο ήρωας μετέβη στον Όλυμπο, όπου παντρεύτηκε την Ήβη, ενώ η Ήρα τον αγάπησε και εκείνος έγινε ημίθεος, σύμβολο της δύναμης και της ανδρείας.¹⁴

---

¹⁴ Βλ. Ρούσσο, (2019β) 99-100.

1.2 Γραπτές πηγές που αναφέρονται στον Ηρακλή

Πολλές είναι οι αρχαίες πηγές οι οποίες αναφέρονται στη μορφή του Ηρακλή, στο θέατρο και σε άλλα είδη κειμένων. Ξεκινώντας από τη δραματική ποίηση, εκτός από τις τέσσερις τραγωδίες που μελετήθηκαν, ο Ηρακλής εμφανίζεται και στον *Προμηθέα Δεσμώτη* του Αισχύλου, καθώς είναι ο ήρωας που σκοτώνει τον αετό που τρώει τα σωθικά του Προμηθέα και τον απελευθερώνει από την τιμωρία που του είχαν στείλει οι θεοί επειδή έδωσε στους ανθρώπους τη φωτιά. Πρόκειται για ένα από τα κατορθώματα του Ηρακλή, τα οποία, σύμφωνα με το μύθο, έκανε πέραν από τους δώδεκα άθλους.

Η μορφή του Ηρακλή εμφανίζεται και στην αττική κωμωδία, συγκεκριμένα, στον Αριστοφάνη, στην κωμωδία *Όρνιθες*. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένα αποσπάσματα από την παρουσία του Ηρακλή στην κωμωδία¹⁵:

ΗΡΑΚΛΗΣ. ἀκήκοας

*1575*έμοῦ γ' ὄτι τὸν ἄνθρωπον ἄγγειν βούλομαι,
ὄστις ποτ' ἔσθ' ὁ τοὺς θεοὺς ἀποτείχισας.

ΠΟ. ἀλλ', ὦγάθ', ἡρήμεσθα περὶ διαλλαγῶν πρέσβεις.

ΗΡ. διπλασίως μᾶλλον ἄγγειν μοι δοκεῖ.

ΠΙ. τὴν τυρόκνηστὴν τις δότω· φέρε σίλφιον·

*1580*τυρὸν φερέτω τις· πυρπόλει τοὺς ἄνθρακας.

[...]

ΗΡ. ἐμοὶ μὲν ἀπόχρη ταῦτα καὶ ψηφίζομαι.

ΠΟ. τί, ὦ κακόδαιμον; ἠλίθιος καὶ γάστρις εἶ.

*1605*ἀποστερεῖς τὸν πατέρα τῆς τυραννίδος;

ΠΙ. ἄληθες; οὐ γὰρ μεῖζον ὑμεῖς οἱ θεοὶ

ἰσχύσετ', ἦν ὄρνιθες ἄρξωσιν κάτω;

νῦν μὲν γ' ὑπὸ ταῖς νεφέλαισιν ἐγκεκρυμμένοι

κύψαντες ἐπιορκοῦσιν ὑμᾶς οἱ βροτοί·

*1610*ἐὰν δὲ τοὺς ὄρνις ἔχητε συμμάχους,

ὅταν ὀμνῆ τις τὸν κόρακα καὶ τὸν Δία,

ὁ κόραξ παρελθὼν τοῦπιορκοῦντος λάθρα

¹⁵ Βλ. Αριστοφάνης, (1906) στ. 1575-1580, 1603-1630.

προσπτόμενος ἐκκόψει τὸν ὀφθαλμὸν θενῶν.

ΠΟ. νῆ τὸν Ποσειδῶ ταῦτά γέ τοι καλῶς λέγεις.

1615HP. κάμοι δοκεῖ. ΠΙ. τί δαὶ σὺ φῆς; ΤΡΙΒΑΛΛΟΣ να Βαισατρευ.

HP. ὀρᾶς, ἐπαινεῖ χούτος. ΠΙ. ἕτερόν νυν ἔτι

ἀκούσαθ' ὅσον ὑμᾶς ἀγαθὸν ποιήσομεν.

ἐάν τις ἀνθρώπων ἱερεῖόν τω θεῶν

εὐζάμενοι εἶτα διασοφίζηται λέγων·

1620«μενετοὶ θεοί», καὶ μάποδιδῶ μισητία,

ἀναπράζομεν καὶ ταῦτα. ΠΟ. φέρ' ἴδω τῷ τρόπῳ;

ΠΙ. ὅταν διαριθμῶν ἀργυρίδιον τύχη

ἄνθρωπος οὗτος, ἢ καθῆται λούμενος,

καταπτόμενος ἰκτῖνος ἀρπάσας λάθρα

1625προβάτοιν δυοῖν τιμὴν ἀνοίσει τῷ θεῷ.

HP. τὸ σκῆπτρον ἀποδοῦναι πάλιν ψηφίζομαι

τούτοις ἐγώ. ΠΟ. καὶ τὸν Τριβαλλόν νυν ἐροῦ.

HP. ὁ Τριβαλλός, οἰμώζειν δοκεῖ σοι; TP. σασ νακα

βακταρι κρουσα. HP. φησί μ' εὖ λέγειν πάνυ.

1630ΠΟ. εἶ τοι δοκεῖ σφῶν ταῦτα, κάμοι συνδοκεῖ.

οὗτος, δοκεῖ δρᾶν ταῦτα τοῦ σκῆπτρου πέρι.

Απόδοση¹⁶:

H: Άκουσε το: εάν τύχη και βρεθή μπροστά μου εκείνος που μας έφραζε με τείχη σου το λέω : θα τον πνίζω [κ' όπως θέλουν ας τον λένε].

ΠΟ: Στάσου, βρε ευλογημένε! μας εκλέξανε για πρέσβεις και μας έστειλαν εδώ για ειρήνη.

H: Θα τον πνίζω δυο φορές, σαν τον ιδώ.

ΠΕΙ:

(εισέρχεται, προσποιούμενος ότι δεν προσέχει εις τους παρόντας και λέγει emphaticώς προς τον ακολουθούντα αυτόν Ευελπίδην :)

— Πάρε συ για το φαῖ μας τα μυρουδικά στο χέρι· — πάρε συ τον τυροτρίφτη· άλλος το τυρί να φέρη, κι' ας τρέξη άλλος πάλι τη φωτιά να πάη να βάλη.

¹⁶Βλ. Δημητρακόπουλος, (2013) 95-99.

H: [Για το τραπέζι εμίλησε;] αυτό αρκεί 'ς εμένα : Χηφίζω.

ΠΟ: Σ' είπες, δύστυχε; τάχεις λοιπόν χαμένα, κ' η λιχουδιά σε δέρνει; ποιός γυιός απ' τον πατέρα του την εξουσία παίρνει;

ΠΕΙ: Σι λες! αλήθεια; κι' από που θάχετε τέτοια χάρι σαν έχουν κάτω τα πουλιά την εξουσία πάρη; Νά, δεν κυττάτε τώρα όπου κρυμμένοι άνθρωποι στις γης την κάθε χώρα, σκύφτουνε και σας κάνουνε σωστή επιορκία; Και όμως, αν με τα πουλιά κάνετε συμμαχία, στον Δία και στον κόρακα όρκο κανείς αν κάνη κ' επιορκή, ο κόρακας το μάτι θα του βγάνη.

ΠΟ: Ω, μα τον Ποσειδώνα! ναι, τα λες πολύ καλά.

H: Έτσι μου φαίνεται κ' εμέ.

ΠΟ:(προς τον Σριβαλλόν)_ Σι λες και συ, [κρεμανταλά];

TP: «Ναβαισατρού» (144)

ΠΕΙ:Νά, βλέπετε; Κι' αυτός το παραδέχεται. Μα τώρα, [για προσέχετε] ν' ακούσετε κ' έν' άλλο, που θα πιτύχετ' απο μας, καλό πολύ μεγάλο : Αν άνθρωπο, υποσχεθή 'ς ένα θεό θυσία, και ύστερα την αρνηθή από φιλαργυρία και λέγοντας πως ο θεός την κάκια δεν βαστάει, εμείς θα το πληρώνουμε αυτό που θα χρωστάη. ΠΟ□ΕΙΔΨΝ Και με ποιόν τρόπον; για να ιδώ.

ΠΕΙ: Όταν ο άνθρωπος αυτός τα χρήματά του θα μετρά, ή και θα κάθεται γδυτός μέσ' στο λουτρό, απάνω του θα πέφτη ένα ξεφτέρι και δυο αρνιών αντίτιμο θ' αρπάξη να σας φέρη.

H: Εγώ λοιπόν απ' όλους σας ψηφίζω πρώτα-πρώτα να ξαναπάρουν τα πουλιά την εξουσία.

ΠΟ: Ρώτα να ιδής τι λέει κ' ο Σριβαλλός.

*H: (προς τον Σριβαλλόν)_*

Σι λες εσύ; βρε βλάκα; ξαναγκαρύζεις μια φοράν ακόμη, αι;

TP: «□αυνάκα βακταρικρούσα»

H: (προς τον Ποσειδώνα)_ Δέχεται και κάτι παραπάνω

ΠΟ: αν είσθε σύμφωνοι εσείς, κ' εγώ το ίδιο κάνω.

H: (προς τον Πεισθέταιρον)_ Κ' εγώ μαζί σου συμφωνώ εσύ να πάρης την αρχή από τον ουρανό.

ΠΕΙ: Μα το θεό, θυμήθηκα κι' αυτό: όταν στο Δία θα παραδώσω μια φορά την Ήρα για συμβία, [θάνε συμφωνημένα] να δώση τη Βασίλεια την κόρη του 'ς εμένα.

ΠΟ: (ειρωνικώς) _ Φεμ! τότε η ευγένεια σου φιλίωσι δε θέλει — -

_ (Προς τους λοιπούς) _

και πάμε στη δουλίτσα μας _ (□ τρέφεται να φύγη) _

ΠΕΙ: Κ' εμένα δεν με μέλει,

_ (Προς τα παρασκήνια) _

— Μάγερα! φτιάσε πειο γλυκειά τη σάλτσα σου ακόμα.

*Η: Ευλογημένε Ποσειδών, πάχεις κ' ανθρώπου στόμα, για μια γυναίκα σήμερα
εμείς θα πολεμήσουμε*

πού πας;

ΠΟ: Και τι θα κάνουμε λοιπόν;

Η: Να συμφωνήσουμε.

*ΠΟ: Φτωχέ! σε κοροϊδεύουνε· δεν τώχεις καταλάβη; μ' αυτά που θέλεις γίνεται
στον εαυτό σου βλάβη· γιατί, όταν πεθάνη ο Ζευς και του αρπάζουν τούτοι το σκήπτρο,
συ θάσαι φτωχός· το χρήμα και τα πλούτη -θάναι δικά σου, μια φορά που ο Ζευς θενά
πεθάνη.*

Στα παραπάνω αποσπάσματα από την κωμωδία του Αριστοφάνη, ο Ηρακλής εμφανίζεται μαζί με τον Ποσειδώνα ως εκπρόσωποι των ολύμπιων θεών. Οι θεοί έχουν οργιστεί με την ίδρυση της Νεφελοκοκκυγίας, της πόλης ανάμεσα στον ουρανό και τη γη, η οποία εμποδίζει τους καπνούς από τις θυσίες να φτάνουν στους θεούς. Έτσι, ο Ηρακλής και ο Ποσειδώνας στέλνονται στην πόλη αυτή, για να κάνουν ειρήνη με τους κατοίκους της.

Αρχικά, ο Ηρακλής θέλει να πνίξει τους δύο Αθηναίους που ίδρυσαν την πόλη αυτή μαζί με τα πουλιά, όμως στη συνέχεια, η στάση του αλλάζει, καθώς ο Πισθέταιρος τον πείθει ότι μπορούν να συμμαχήσουν και οι θεοί να έχουν πολλά οφέλη. Ο Ηρακλής παρουσιάζεται ως εκπρόσωπος των θεών, καθώς έχει αποθεωθεί και έχει μία θέση στον Όλυμπο, σύμφωνα με τον μύθο, αλλά και τολμηρός, έτοιμος να αποκαταστήσει με τη βία το κύρος των θεών. Ουσιαστικά, η μορφή του Ηρακλή στην κωμωδία ακολουθεί με πιο κωμικό τρόπο τη βασική εκδοχή του μύθου, καθώς είναι ένας γενναίος ήρωας που έχει αποκτήσει θεϊκή υπόσταση.

Σύμφωνα με κάποιους αρχαίους συγγραφείς, ο Ηρακλής θεωρείτο ο ιδρυτής των Ολυμπιακών Αγώνων. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν προέρχονται από το έργο του Διόδωρου του Σικελιώτη (Βιβλίο Δ΄) και του Απολλόδωρου (Βιβλίο Β΄):

Τελέσας δὲ τοῦτον τὸν ἄθλον τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα συνεστήσατο, κάλλιστον τῶν τόπων πρὸς τηλικαύτην πανήγυριν προκρίνας τὸ παρὰ τὸν Ἄλφειὸν ποταμὸν πεδίον, ἐν ᾧ τὸν ἀγῶνα τοῦτον τῷ Διὶ τῷ πατρίῳ καθιέρωσε. στεφανίτην δ' αὐτὸν ἐποίησεν, ὅτι καὶ αὐτὸς εὐηργέτησε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων οὐδένα λαβὼν μισθόν. τὰ δ' ἀθλήματα πάντα αὐτὸς ἀδηρίτως ἐνίκησε, μηδενὸς τολμήσαντος αὐτῷ συγκριθῆναι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀρετῆς, καίπερ τῶν ἀθλημάτων ἐναντίων ἀλλήλοις ὄντων· τὸν γὰρ πύκτην ἢ παγκρατιαστὴν τοῦ σταδιέως δύσκολον περιγενέσθαι, καὶ πάλιν τὸν ἐν τοῖς κούφοις ἀθλήμασι πρωτεύοντα καταγωνίσασθαι τοὺς ἐν τοῖς βαρέσιν ὑπερέχοντας δυσχερὲς κατανοῆσαι. διόπερ εἰκότως ἐγένετο τιμιώτατος ἀπάντων τῶν ἀγώνων οὗτος, τὴν ἀρχὴν ἀπ' ἀγαθοῦ λαβών.¹⁷

Απόδοση:

«Όταν εκτέλεσε και αυτόν τον άθλο (Κρητικός ταύρος), εγκαινίασε τους ολυμπιακούς αγώνες, αφού διάλεξε για μια τόσο μεγάλη πανήγυρη την ωραιότερη τοποθεσία, που ήταν η πεδιάδα στις όχθες του Αλφειού ποταμού, όπου καθιέρωσε αυτούς τους αγώνες προς τιμή του Δία, του πατέρα του. Και όρισε έπαθλο για τους νικητές ένα στεφάνι, γιατί και αυτός ευεργέτησε το ανθρώπινο γένος, χωρίς να λάβει κανένα μισθό. Και σε όλα τα αγωνίσματα κέρδισε τη νίκη, γιατί κανένας δεν τόλμησε να συγκριθεί μαζί του για την υπερβολική του αρετή, αν και τα αθλήματα ήταν πολύ διαφορετικά το ένα με το άλλο. Γιατί ο πυγμαχος ή ο παγκρατιαστής (αθλητής της πάλης και της πυγμαχίας μαζί) ήταν δύσκολο να νικήσει τον δρομέα ταχύτητας και πάλι ο πρώτος στα ελαφρά αγωνίσματα είναι δύσκολο να καταβάλει αυτούς που υπερέχουν στα βαριά. Γι' αυτό οι Ολυμπιακοί εύλογα θεωρήθηκαν οι πιο τιμημένοι από όλους τους αγώνες, αφού καθιερώθηκαν από ένα γενναίο άνδρα.»

αἰθίς δὲ τῆς τρίτης ἰσθμιάδος τελομένης, Ἡλείων τοὺς Μολιονίδας πεμψάντων συνθύτας, ἐν Κλεωναῖς ἐνεδρεύσας τούτους Ἡρακλῆς ἀπέκτεινε, καὶ στρατευσάμενος ἐπὶ τὴν Ἥλιν εἴλε τὴν πόλιν. Καὶ κτείνας μετὰ τῶν παίδων Αὐγείαν

¹⁷ Βλ. Διόδωρος Σικελιώτης, (2009) 4.14.

κατήγαγε Φυλέα, καὶ τούτῳ τὴν βασιλείαν ἔδωκεν. Ἔθηκε δὲ καὶ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, Πέλοπός τε βωμὸν ἰδρύσατο, καὶ θεῶν δώδεκα βωμοὺς ἐξ ἑδείματο¹⁸.

Απόδοση:

«ὅταν πάλι τελούνταν για τρίτη φορά τα Ἴσθμια, και οι Ηλείοι ἔστειλαν τους Μολιονίδες να πάρουν μέρος στην τέλεση των θυσιών, ο Ηρακλῆς ἔστησε ἐνέδρα στις Κλεωνές και τους σκότωσε, εκστράτευσε ἐναντίον της Ἡλίδας και κυριεύσε την πόλη. Ο Φυλέας εἶχε πάρει το μέρος του Ηρακλή, ὅταν ο πατέρας του ἀθέτησε τον λόγο του να του δώσει ἓνα μέρος ἀπὸ τα κοπάδια του . Καθιέρωσε και τους Ολυμπιακούς ἀγώνες και ἰδρυσε βωμό προς τιμὴ του Πέλοπα και ἔκτισε ἕξι βωμούς για τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου.»

Στα παραπάνω ἀποσπάσματα, οι συγγραφεῖς ἀναφέρονται στην καθιέρωση των Ολυμπιακῶν Ἀγώνων, η οποία, σύμφωνα με το μῦθο, ἔγινε ἀπὸ τον Ηρακλή προς τιμὴν του πατέρα του, του Δία και των θεῶν του Ολύμπου. Στο πρώτο ἀπόσπασμα, ἐξυμνεῖται η ἀρετὴ, η δύναμη και η ἀντοχὴ του ἥρωα, τον ὁποῖον κανεῖς δεν μπορούσε να νικήσει σε κανένα ἀθλημα, ἐνῶ στο δεύτερο, γίνεται ἀναφορά, στον τρόπο με τον ὁποῖον καθιερώθηκαν οι ἀγώνες.

[Εἰς Ἡρακλέα λεοντόθυμον]

Ἡρακλέα Διὸς υἱὸν ἀείσομαι, ὄν μὲγ' ἄριστον

γείνατ' ἐπιχθονίων Θήβης ἔνι καλλιχόροισιν

Ἀλκμήνη μιχθεῖσα κελαινεφεῖ Κρονίωνι•

ὄς πρὶν μὲν κατὰ γαῖαν ἀθέσφατον ἠδὲ θάλασσαν
πλαζόμενος πομπῆσιν ὑπ' Εὐρύσθηος ἀνακτος 5
πολλὰ μὲν αὐτὸς ἔρεξεν ἀτάσθαλα, πολλὰ δ' ἀνέτλη•
νῦν δ' ἤδη κατὰ καλὸν ἔδος νιφόεντος Ὀλύμπου
ναίει τερπόμενος καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην.

Χαῖρε ἄναξ Διὸς υἱέ, δίδου δ' ἀρετὴν τε καὶ ὄλβον.

ἀπὸ τη Βικιθήκη Εἰς Ἡρακλέα λεοντόθυμον¹⁹.

¹⁸ Βλ. Απολλόδοφος, (2002) 2.139-141

Απόδοση:

[Εἰς Ἡρακλέα λεοντόθυμον] Τον Ἡρακλή, του Διός τον υἱό, αἰίσομαι,

ο οποίος γεννήθηκε μέγας ἄριστος ἀπὸ τους ἐπιχθονίως ὅταν στην καλλίχορη

Θήβα μίχθεικε ἡ Ἀλκμήνη με τον μελαινόνεφο Κρονίων.

Ο οποίος πρὶν κατὰ την ἀθέσφατη γαῖα και την θάλασσα

*πλανόταν σταλμένος ἀπὸ τον ἀνακτα Εὐρυσθέα ἐπραξε πολλὰ ἀτάσθαλα ο ἴδιος,
και πολλὰ υπέμεινε. Τώρα ὁμως ἤδη ναίει τερπόμενος στο καλό ἐδος του νιφόνετος*

Ολύμπου

και ἔχει την καλλίσφυρον Ἥβη.

Χαίρε, ἀναξ, του Διός υιε. Δεῖδε μας ἀρετή και ὄλβο..»

Το παραπάνω κείμενο εἶναι ἕνας ομηρικός ὕμνος πρὸς τιμὴν του Ἡρακλή. Αναφέρεται στη γέννηση, τη ζωὴ και την ἀποθέωση του Ἡρακλή στον Ὀλυμπο, ὅπου βρίσκεται μαζί με τον πατέρα του και την Ἥβη, τη σύζυγό του. Ο Ἡρακλῆς χαρακτηρίζεται λεοντόθυμος, καθὼς ἔχει δύναμη και ἀνδρεία λιονταριού και ἔχει κάνει πολλὰ κατορθώματα, ἐνῶ ἀκόμη, πρὶν καταλήξει στον Ὀλυμπο, πέρασε ἀπὸ πολλές περιπέτειες και βάσανα. Τα βάσανά του, σύμφωνα με τον μῦθο ἦταν τόσο ἡ τύφλωσή του ἀπὸ την Ἥρα, που τον οδήγησε στο φόνο της Μεγάρης και των παιδιών τους, ὅσο και το τέλος του με τον δηλητηριασμένο χιτώνα του Νέσσου που του ἔδωσε ἡ Δηιάνειρα. Ωστόσο, υπάρχουν και ποιήματα τα οποία αναφέρονται στην παιδικὴ ηλικία του Ἡρακλή, ὅπως εἶναι το παρακάτω:

ἀπτομένα δὲ γυνὰ κεφαλᾶς μυθήσατο παίδων·

«εὔδεται, ἐμὰ βρέφεια, γλυκερὸν και ἐγέρσιμον ὕπνον·

εὔδεται, ἐμὰ ψυχά, δὺ ἀδελφείοι, εὔσοα τέκνα·

ὄλβιοι ἐνᾶζοισθε και ὄλβιοι ἄῶ ἴκοισθε.»

10 ὡς φαμένα δίνησε σάκος μέγα· τοὺς δ' ἔλεν ὕπνος.

ἄμος δὲ στρέφεται μεσονύκτιον ἐς δύσιν Ἄρκτος

ᾠρίωνα κατ' αὐτόν, ὃ δ' ἀμφαίνει μέγαν ὦμον,

τᾶμος ἄρ' αἰνὰ πέλωρα δὺω πολυμήχανος Ἥρα,

---

¹⁹ Βλ. Ομηρος, (1963) XV.

κυανέαις φρίσσοντας ὑπὸ σπείραισι δράκοντας,
15 ὥρσεν ἐπὶ πλατὺν οὐδόν, ὅθι σταθμὰ κοῖλα θυράων
οἴκου, ἀπειλήσασα φαγεῖν βρέφος Ἡρακλῆα.
τῶ δ' ἐξείλυσθέντες ἐπὶ χθονὶ γαστέρας ἄμφω
αἰμοβόρους ἐκύλιον· ἀπ' ὀφθαλμῶν δὲ κακὸν πῦρ
ἐρχομένοις λάμπεσκε, βαρὺν δ' ἐξέπτυνον ἰόν.
20 ἀλλ' ὅτε δὴ παίδων λιχμώμενοι ἐγγύθεν ἦνθον,
καὶ τότε ἄρ' ἐξέγροντο, Διὸς νοέοντος ἅπαντα,
Ἀλκμήνας φίλα τέκνα, φάος δ' ἀνὰ οἶκον ἐτύχθη.
ἦτοι ὄγ' εὐθὺς ἄυσεν, ὅπως κακὰ θηρί' ἀνέγνω
κοίλου ὑπὲρ σάκεος καὶ ἀναιδέας εἶδεν ὀδόντας,
25 Ἰφικλῆς, οὐρανὸν δὲ ποσὶν διελάκτισε χλαῖναν
φευγέμεν ὀρμαίνων· ὁ δ' ἐναντίος ἴετο χερσὶν
Ἡρακλῆς, ἄμφω δὲ βαρεῖ ἐνεδήσατο δεσμῶ,
δραζάμενος φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται
οὐλομένοις ὀφίεσσι, τὰ καὶ θεοὶ ἐχθαίροντι²⁰.

Απόδοση:

«Κι εἶπε, τα κεφαλάκια των χαϊδεύοντας η Αλκμήνη:
«Υπνο γλυκό κι ὑπνο αλαφρό, παιδιά μου κοιμηθείτε,
κλείσετε τα ματάκια σας, ευτυχισμένα αδέρφια·
καλότυχο το πλάγιασμα και το ζημερωμά σας».
10Και λέγοντας τα λόγια αυτά κουνούσε την ασπίδα
και τα παιδιά κοιμήθηκαν κι ὑπνος γλυκός τα πήρε.
Και κει προς τα μεσάνυχτα, δυο δράκοντες, δυο φίδια,
μαύροι, κυματοσάλευτοι, σταλμένοι από την Ἡρα
με προσταγή τρομαχτική τον Ηρακλή να φάνε,
15ορμήσανε κι εδιάβηκαν της θύρας το κατώφλι.
Εσέρνονταν κατάχαμα κι οι δυο τους μ' ἄγρια λύσσα
κι ανάλαμπαν τα μάτια των και φλόγες εσκορπούσαν
και μέσ' από το στόμα των πικρό φαρμάκι εφτύναν.
20Μα όταν τα χεῖλη γλείφοντας εσίμωσαν τα βρέφη

²⁰ Βλ. Θεόκριτος, (1939) στ. 5-29.

*ευθύς εκείνα εζύπνησαν με φώτιση του Δία
και φως εχύθη ολόγυρα κι έλαμψε όλο το σπίτι.
Και μόλις είδ' ο Ιφικλής απάνω απ' την ασπίδα
εκείνα τα κακά θεριά, τα σκιαχτερά των δόντια,
25έκραζεν απ' το φόβο του κι εκλότσησεν αμέσως
το μάλλινό του σκέπασμα γυρεύοντας να φύγει·
όμως ο άλλος, ο Ηρακλής, άπλωσ' ευθύς τα χέρια
κι εγίνηκαν τα δάχτυλα χαλκάδες στο λαιμό τους
εκεί που τα φαρμάκια τους όλα τα φίδια κρύβουν,
τα φίδια αυτά που κι οι θεοί τα εχθρεύονται για πάντα.»*

Στο παραπάνω ποίημα, ο Θεόκριτος αναφέρεται στο περιστατικό με τα δύο φίδια που είχε η Ήρα στείλει για να σκοτώσουν τον Ηρακλή στην κούνια του όταν ήταν μωρό. Ξεκινά με το νανούρισμα της Αλκμήνης στον Ηρακλή και τον αδερφό του Ιφικλή, το οποίο δείχνει την ευαισθησία και τη στοργή της μάνας. Στη συνέχεια, όταν η Αλκμήνη φεύγει από την κάμαρα, τα φίδια πλησιάζουν για να κατασπαράξουν το μωρό, όμως ο Δίας φωτίζει τον Ηρακλή να ξυπνήσει και του δίνει την υπερφυσική αυτή δύναμη για να τα σκοτώσει. Π ρόκειται για το πρώτο κατόρθωμα του Ηρακλή, το οποίο έδειξε τη μεγάλη του δύναμη.

Η μορφή του Ηρακλή εμφανίζεται και σε μία από τις ωδές του λυρικού ποιητή Βακχυλίδη, με τίτλο *Ηρακλής ή Δηιάνειρα εις Δελφούς*. Πρόκειται για μία ωδή που ανήκει στο είδος του Διθυράμβου και αναφέρεται στον έρωτα του Ηρακλή και της Δηιάνειρας, και τελειώνει με το δώρο του Νέσσου προς εκείνη, το οποίο έμελλε να σηματοδοτήσει και το τέλος του ήρωα. Η ωδή αυτή έχει το ίδιο θέμα με αυτό που πραγματεύεται ο Σοφοκλής στις *Τραχίνιες*, που αναλύεται παρακάτω. Χαρακτηριστικό της είναι η χρήση του διακεκομμένου μύθου και η ιδιότυπη χρήση του χρόνου.²¹ Παρατίθεται ο διθύρμαβος του Βακχυλίδη²²:

*[...]ίου . ιο . . . έπει [στρ.]
όγκ]άδ' έπεμμεν έμοι χρυσέαν
Περ]ίαθεν έ[ύθ]ρονος [Ο]ύρανία,
πολυφ]άτων γέμουσαν ύμνων*

²¹ Βλ. Platter, (1994) 337.

²² Βλ Βακχυλίδης, (2012) 2.1-2.35.

5 . . . . .]νειτις ἐπ' ἀνθεμόεντι Ἔβρω
. . . . . ἀ]γάλλεται ἢ δολιχαύχενι κύ[κνω
. . . . .]δειῖαν φρένα τερπόμενος
. . . . .]δ' ἴκη παιήνων
    ἄνθεα πεδοιχνεῖν,
10 Πύθι' Ἄπολλον,
    τόσα χοροὶ Δελφῶν
σὸν κελάδησαν παρ' ἀγακλέα ναόν,

    πρὶν γε κλέομεν λιπεῖν [αντ.]
    Οἴγαλίαν πυρὶ δαπτομέναν
15 Ἀμφιτρωνιάδαν θρασυμηδέα φῶ-
    θ', ἴκετο δ' ἀμφικύμον' ἀκτάν·
    ἔνθ' ἀπὸ λαΐδος εὐρυνεφεῖ Κηναίῳ
Ζηνὶ θύεν βαρυαχέας ἐννέα ταύρους
    δύο τ' ὀρσιάλῳ δαμασίχθονι μέ[λ-
20λε κόρα τ' ὀβριμοδερκεῖ ἄζυγα
    παρθένῳ Ἀθάνᾳ
    ὑψικέραν βοῶν.
    τότ' ἄμαχος δαίμων
Δαΐανείρα πολύδακρυν ὕφα[νε

25 μῆτιν ἐπίφρον' ἐπεὶ [επωδ.]
    πύθετ' ἀγγελίαν ταλαπενθέα,
    Ἰόλαν ὄτι λευκώλενον
    Διὸς υἱὸς ἀταρβομάχας
    ἄλοχον λιπαρὸ[ν] ποτὶ δόμον πέμ[π]οι.
30 ἄ δύσμορος, ἄ τάλ[αι]ν', οἷον ἐμήσατ[ο]
    φθόνος εὐρυβίας νιν ἀπώλεσεν,
    δνόφεόν τε κάλυμμα τῶν
    ἕστερον ἐχομένων,
    ὄτ' ἐπὶ ῥοδόεντι Λυκόρμα
35 δέξατο Νέσσου πάρα δαιμόνιον τέρ[ας].

Απόδοση:

*Κι αν η ομορφόθρονη Μούσα Ουρανία [στρ.]
απ' την Πιερία χρυσό
ένα πλεούμενο μου 'στειλε τώρα
έξοχους ύμνους γεμάτο,
όμως για σένανε, Πύθιε Απόλλωνα,
ύμνο δεν πρέπει να πω, δεν είν' ώρα· γιατί
ή τη χαρά θα σου δίνει, θεέ, το κυνήγι αγριμιών
πέρα στα μέρη που ο Έβρος
ρέει ο πολύανθος ή ίσως του κύκνου,
του μακρολαίμη του κύκνου, η λαλιά, η όλη γλύκα, σ' ευφραίνει.
10Ωσπου λοιπόν να ζανάρθεις, Απόλλωνα, εδώ
αναζητώντας λουλούδια παιάνων*

— πόσους παιάνες για σε τραγουδούνε [αντ.]
οι χορωδίες των Δελφών
στον κοσμοζάκουστο δίπλα ναό σου!—,
ένα τραγούδι θα πούμε
για του Αμφιτρύωνα το γιο τον ατρόμητο:
Την Οιχαλία μες στις φλόγες παράτησε αυτός
και στ' ακρογιάλι κατέβηκε, ταύρους βαρύηχους εννιά
για να προσφέρει απ' το κούρσος
στον πυκνοσύννεφο Δία τον Κηναίο,
δυο στο θεό που δαμάζει τη γη και το πέλαο ταραάζει,
20και στην παρθέν' Αθηνά, που 'χει αψιές τις ματιές,
άζευτη ακόμα ορθοκέρα δαμάλα.

Τότε μια ακαταμάχητη [επωδ.]
θεότητα ύφανε βουλή,
βαθιά βουλή, δακρύων πηγή,
μες της Δηιάνειρας το νου,
σαν έμαθε το θλιβερό
μαντάτο πως του Δία ο γιος, ο ατρόμητος στη μάχη,

*την Ιόλη τη χιονόκορφη
για ταίρι του μες στο λαμπρό θα 'στελνε σπίτι. Οϊμένα,
τέτοια βουλή μέσα στο νου
30της άμοιρης, της δύστυχης!
Ζήλεια βαριά την έφαγε, και το σκουτί
που τα μελλούμενα έκρυβε μες στο σκοτάδι, απ' τη στιγμή
που ολέθριο δώρο μαγικό
από το Νέσσο δέχτηκε
πλάι στου Λυκόρμα τα νερά, που είναι ζωσμένος ρόδα.*

Αναφορές στη μορφή του Ηρακλή υπάρχουν και στο έργο του ιστορικού Ξενοφώντα, ο οποίος αναφέρεται στα Απομνημονεύματα, στο έργο και στις θέσεις του Πρόδικου, με αφορμή τις οποίες διηγείται τον μύθο του Ηρακλή για το μονοπάτι της Αρετής και της Κακίας.²³ Το χωρίο από το έργο του Ξενοφώντα παρατίθεται παρακάτω²⁴:

[2.1.21] καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται, ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὧδέ πως λέγων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γὰρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἡβὴν ὠρμάτο, ἐν ἧ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέπονται ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται· [2.1.22] καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναῖκας προσιέναι μεγάλας, τὴν μὲν ἑτέραν εὐπρεπῆ τε ἰδεῖν καὶ ἔλευθέριον φύσει, κεκοσμημένην τὸ μὲν σῶμα καθαρότητι, τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῖ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνη, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, τὴν δ' ἑτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χρῶμα ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ σχῆμα ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ὦρα διαλάμποι·

²³ Βλ. Sansone, (2015) 426; Gray, (2003) 426-427.

²⁴ Βλ. Ξενοφών, (1939) 2.1.21- 2.1.29.

κατασκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ ἑαυτήν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιὰν ἀποβλέπειν. [2.1.23] ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαίτερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν φθάσαι βουλομένην προσδραμεῖν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν· Ὁρῶ σε, ὦ Ἡράκλεις, ἀποροῦντα ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. ἂν οὖν ἐμὲ φίλην ποιησάμενος, [ἐπὶ] τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄζω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄγευστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώση.

[2.1.24] πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος ἰδίεση τί ἂν κεχαρισμένον ἢ σιτίον ἢ ποτὸν εὖροις, ἢ τί ἂν ἰδὼν ἢ ἀκούσας τερφθείης ἢ τίνων ὀσφραϊνόμενος ἢ ἀπτόμενος, τίσι δὲ παιδικοῖς ὀμιλῶν μάλιστ' ἂν εὐφρανθείης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονώτατα τούτων πάντων τυγχάνοις. [2.1.25] ἂν δέ ποτε γένηται τις ὑποψία σπάνεως ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος μὴ σε ἀγάγω ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζονται, τούτοις σὺ χρήση, οὐδενὸς ἀπεχόμενος ὅθεν ἂν δυνατὸν ἦ τι κερδᾶναι. πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖσθαι τοῖς ἔμοι συνοῦσιν ἐξουσίαν ἐγὼ παρέχω. [2.1.26] καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα, Ὡ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν; ἢ δέ, Οἱ μὲν ἔμοι φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκοριζόμενοι ὀνομάζουσι Κακίαν. [2.1.27] καὶ ἐν τούτῳ ἢ ἑτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε· Καὶ ἐγὼ ἦκω πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταματοῦσα, ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθὸν ἐργάτην γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμότεραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προσιμίῳς ἡδονῆς, ἀλλ' ἥπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν τὰ ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας. [2.1.28] τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἴλεως εἶναί σοι βούλει, θεραπευτέον

τοὺς θεοὺς, εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους
εὐεργετητέον, εἴτε ὑπὸ τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν
πόλιν ὠφελήτέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ'
ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν, εἴτε
γῆν βούλει σοι καρποὺς ἀφθόνους φέρειν, τὴν γῆν θεραπευ-
τέον, εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶει δεῖν πλουτίζεσθαι, τῶν
βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέμου ὀρμᾶς αὐξέσθαι
καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς
ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτάς τε παρὰ
τῶν ἐπισταμένων μαθητέον καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι
ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς εἶναι, τῇ
γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν
πόνοις καὶ ἰδρωτί. [2.1.29] καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὡς
φησι Πρόδικος· Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπὴν καὶ
μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἢ γυνὴ σοι αὕτη διηγεί-
ται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν
ἄζω σε.

Απόδοση:

Και ο Πρόδικος δε ο σοφός εις το σύγγραμμά του περί του Ηρακλέους, το
οποῖον δα και εις πάρα πολλούς επιδεικνύεται, ομοίως περί της αρετής αποφαίνεται,
λέγων περίπου εξής, καθ' ὅσον ἐγὼ ἐνθυμούμαι· λέγει δηλ. περί του Ηρακλέους, ὅτε ἐκ
της παιδικῆς ηλικίας μετέβαινε πλήρης ὀρμῆς εις την εφηβικὴν, ἐν τη ὁποία πλέον οἱ
νέοι γενόμενοι αὐτεξούσιοι φανερώνουν εἴτε ἀν θὰ τραποῦν την ὁδὸν που διὰ της
αρετῆς φέρει εις τον βίον εἴτε την ὁδὸν της κακίας, ἀφοῦ ἐξήλθεν εις μέρος ἡσυχον
ἐκάθισεν ἀπορών ποῖαν ἐκ των δύο ὁδῶν να τραπή· και ἐφάνη εις αὐτόν, ὅτι τον
ἐπλησίασαν δύο γυναῖκες ἐπιβλητικαί, ἡ μὲν μία ἐκ των δύο εὐπρεπῆς την ὄψιν και ἐκ
φύσεως εὐγενῆς, κοσμημένη κατὰ μὲν το σῶμα ὑπὸ καθαρότητος κατὰ δε τους
ὀφθαλμούς ὑπὸ της αἰδούς κατὰ δε την στάσιν ὑπὸ σωφροσύνης, με ἐσθῆτα δε λευκὴν, ἡ
δε ἄλλη καλοθρεμμένη, ὡστε να εἶναι πολὺσαρκος και μαλθακὴ, καλλωπισμένη δε κατὰ
μὲν το χρῶμα τοιοῦτοτρόπως, ὡστε λευκοτέρα και ἐρυθροτέρα ἀφ' ὅσον ἦτο πράγματι
να φαίνεται, κατὰ δε την στάσιν τοιοῦτοτρόπως, ὡστε να φαίνεται, ὅτι εἶναι ὑψηλοτέρα
παρ' ὅσον ἦτο ἐκ φύσεως, τους δε ὀφθαλμούς εἶχεν ὑψηλά, ἐσθῆτα δε τοιαύτην ἔφερε

διά μέσου της οποίας όσον το δυνατόν περισσότερο να διαλάμπη το νεανικόν της κάλλος· παρετήρει προσεκτικώς δε συχνά πέριξ αυτής, εξήταζε δε, και αν κανείς άλλος την έβλεπε, πολλές φορές δε έρριπτε βλέμματα και εις την σκιάν της. Άμα δε έφθασαν πλησιέστερον του Ηρακλέους, εκείνη μεν, που είπαμε πρώτην, επροχώρει με το ίδιο βήμα, η δε άλλη, επειδή ήθελε να προλάβη, έτρεξεν εμπρός προς τον Ηρακλέα και είπε· Σε βλέπω, ω Ηρακλή, ν'απορής ποίον δρόμον να λάβης διά την ζωήν σου. Εάν, λοιπόν, κάμης εμέ φίλην σου, θα σε οδηγήσω εις πλέον ευχάριστον και εύκολον δρόμον, και από μεν τα τερπνά κανέν δεν θα υπάρξη, που να μη το γευθής, χωρίς δε να δοκιμάσης δυσκολίας, θα περάσης όλην σου την ζωήν. Διότι πρώτον μεν ούτε διά πολέμους ούτε δι' ενοχλήσεις θα φροντίζης, αλλά θα διάγης αναζητών τι ευχάριστον ή τρόφιμον ή ποτόν δύνασαι να εύρης ή, τι, αφού ιδής ή ακούσης, θέλεις αισθανθή τέρψιν, ή ποία πράγματα οσφραϊνόμενος ή εγγίζων θέλεις ευχαριστηθή, με ποία δε παιδια συναναστρεφόμενος ερωτικώς περισσότερο θέλεις ευφρανθή και με ποίον τρόπον θα κοιμάσαι μαλακώτατα και με ποίον τρόπον εντελώς άνευ κόπου όλα αυτά θέλεις επιτυγχάνει. Εάν δε κάποτε υπάρξη υπόνοια περί ελλείψεως όλων των μέσων, εξ αιτίας των οποίων θα έχης ταύτα τα αγαθά, δεν υπάρχει φόβος μήπως σε οδηγήσω εις το να εξοικονομής ταύτα κοπιάζων και ταλαιπωρούμενος και κατά το σώμα και κατά την ψυχήν, αλλ' όσα οι άλλοι εργάζονται, ταύτα εσύ θα χρησιμοποιής χωρίς να απέχης από τίποτε, από το οποίον θα ήτο δυνατόν να κερδίσης κάτι. Διότι εγώ παρέχω εις τους μαθητάς μου την δύναμιν από παντού να ωφελούνται. Και ο Ηρακλής, αφού τα ήκουσεν αυτά· Ω γυναίκα, είπε, αλλά ποίον είναι το όνομά σου; —Οι μεν ιδικοί μου φίλοι, είπε, με ονομάζουν Ευδαιμονίαν, εκείνοι δε, που με μισούν, με ονομάζουν Κακίαν. Και εν τω μεταξύ η άλλη γυνή πλησιάσασα είπε· και εγώ ήλθα προς σε, ω Ηρακλή, επειδή ηξεύρω και εκείνους, που σ' εγέννησαν και ενόησα εντελώς την ευφύιαν σου εις την μάθησιν και εξ αυτών σχηματίζω την ελπίδα, ότι, εάν τραπής τον προς το μέρος μου δρόμον, θα γίνης πάρα πολύ καλός εργάτης των καλών και σεμνών έργων και εγώ ακόμη περισσότερο εντιμότερα και διαπρεπεστέρα θα αναδειχθώ διά τας αγαθάς πράξεις σου. Δεν θα σε εξαπατήσω δε με προοίμια ευχάριστα, αλλά καθώς οι θεοί διέταζαν τα πράγματα, θα τα διηγηθώ με αλήθειαν. Διότι από τα πραγματικώς αγαθά και καλά τίποτε οι θεοί δεν δίδουν άνευ κόπου και φροντίδος εις τους ανθρώπους, αλλ' εάν θέλεις να σου είναι ευσπλαχνικοί οι θεοί, πρέπει να τους τιμάς, εάν θέλεις υπό των φίλων να αγαπάσαι, πρέπει να ευεργετής τους φίλους, εάν επιθυμής να τιμάσαι από καμμίαν πόλιν, πρέπει να ωφελήσης την πόλιν, εάν από όλην την Ελλάδα έχεις την αξίωσιν να θαυμάζεσαι διά την αρετήν σου, πρέπει να προσπαθής να ευεργετής την Ελλάδα, και

εάν θέλεις η γη να σου δίνη καρπούς αφθόνους, πρέπει να καλλιεργής την γην, και εάν νομίζεις, ότι πρέπει να πλουτίζεις από βοσκήματα, πρέπει να περιποιήσαι τα βοσκήματα, και εάν διά πολέμου έχης ορμήν να μεγαλυνθής και θέλεις να ημπορής και τους φίλους να ελευθερώνης και τους εχθρούς να υποτάσσης, πρέπει και αυτάς τας πολεμικάς τέχνας να μάθης από εκείνους που τας ηξεύρουν καλώς και πρέπει να ασκήσαι πώς να τας χρησιμοποιήης· εάν δε θέλεις και κατά το σώμα να είσαι δυνατός πρέπει να συνηθίσης το σώμα να υπηρετή εις την σκέψιν και να το γυμνάσης με κόπους και ιδρώτα. Και η Κακία λαμβάνουσα τον λόγον, είπε, καθώς λέγει ο Πρόδικος· Εννοείς, ω Ηρακλή, ότι η γυνή αυτή σου διηγείται δρόμον διά τας ευφροσύνας δύσκολον και μακρόν; Εγώ δε θα σε οδηγήσω εις την ευδαιμονίαν με δρόμον εύκολον και σύντομον.

Στις παραπάνω πηγές τονίζονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της μορφής του Ηρακλή. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι τα εξής:

- Η δύναμη
- Η ανδρεία
- Η πολεμική αρετή
- Η αποφασιστικότητα
- Η ηθική αρετή
- Η τιμιότητα
- Η παρορμητικότητα
- Η βιαιότητα
- Η ευσέβεια
- Η ευεργεσία
- Η σεξουαλικότητα/ ερωτισμός
- Η ομορφιά
- Η εξουσία
- Η ευφυία
- Η τιμιότητα

Όλα τα παραπάνω αποτελούν μεγάλες αρετές που χαρακτηρίζουν τον ήρωα και τον εξιδανικεύουν στα μάτια των αναγνωστών. Μάλιστα, ακόμη και σήμερα, ο Ηρακλής θεωρείται σύμβολο της δύναμης και της ανδρείας, ένας από τους πιο εμβληματικούς ήρωες της ελληνικής μυθολογίας. Βέβαια, η δύναμη και η ανδρεία

αυτή, στην περίπτωση της κωμωδίας του Αριστοφάνη, διακωμωδείται και παρουσιάζεται ως επιπολαιότητα και παρορμητισμός. Ανάλογα με το κειμενικό είδος στο οποίο παρουσιάζεται ο Ηρακλής, παρουσιάζεται με διαφορετικό τρόπο και ύφος, διατηρώντας πάντως, σε γενικές γραμμές, τα βασικά στοιχεία που σκιαγραφούν τη μορφή του, είτε αυτό πραγματοποιείται με περιγραφικό, αφηγηματικό είτε με υμνητικό τρόπο. Έτσι, στη λυρική ποίηση, ο Ηρακλής είναι ένας ήρωας που αγγίζει το ρομαντικό πρότυπο, κάτι που συναντάται ακόμη και στην ιστοριογραφία, ενώ, αντίθετα, στο είδος της κωμωδίας, τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά του Ηρακλή τον σκιαγραφούν ως έναν κωμικό ήρωα²⁵.

---

²⁵Βλ. Stafford, (2013) 105-135.

Κεφάλαιο 2: Η μορφή του Ηρακλή στην αττική τραγωδία

Ο Ηρακλής είναι ένας ήρωας από τον οποίον εμπνεύστηκαν και οι δύο από τους τρεις μεγάλους τραγικούς της κλασικής αρχαιότητας. Σε τέσσερις από τις σωζόμενες τραγωδίες του Σοφοκλή και του Ευριπίδη, ο Ηρακλής είναι από τους βασικούς ήρωες του δράματος και παρουσιάζεται σε διαφορετικό πλαίσιο και υπόθεση και με διαφορετικούς τρόπους ως προσωπικότητα. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντική η ανάλυση των τραγωδιών αυτών ως προς την παρουσίαση και προσέγγιση της προσωπικότητας του ήρωα.

2.1 Σοφοκλής

Ο Σοφοκλής ήταν ένας από τους τρεις μεγάλους τραγικούς της αρχαιότητας, γεννήθηκε γύρω στα 496 π. Χ. και πέθανε γύρω στα 406 π. Χ. Είχε αριστοκρατική καταγωγή και ασχολούνταν με τα κοινά της πόλης των Αθηνών, καθώς είχε αναλάβει διάφορα πολιτικά αξιώματα, ενώ ακόμη, συμμετείχε ενεργά και στη θρησκευτική ζωή της πόλης. Υπήρξε ιδιαίτερα αγαπητός στην Αθήνα και ήταν επιτυχημένος στο έργο του, το οποίο θεωρείται αντιπροσωπευτικό του κλασικού ιδεώδους χάρη στη μορφική του τελειότητα και τον ιδεαλισμό που το διακρίνει.²⁶

Ο Σοφοκλής έγραψε 123 τραγωδίες από τις οποίες σώζονται οι 7. Πολύ σημαντική ήταν και η συμβολή του στη δραματική τέχνη, μέσα από τις καινοτομίες που εισήγαγε, όπως η εισαγωγή του τρίτου υποκριτή, η αύξηση του μεγέθους του χορού, η ανάπτυξη της σκηνογραφίας και η προώθηση του μεμονωμένου δράματος, έναντι της τριλογίας. Η γλώσσα του είναι χαρισματική, καθώς διακρίνεται από ευφράδεια και χάρη, ενώ άλλα δυνατά σημεία της δημιουργίας του αποτελούν η διάρθρωση της πλοκής, η διαγραφή των χαρακτήρων και το θέαμα. Ο Σοφοκλής συνήθιζε να παρουσιάζει τη διττή φύση του ανθρώπου, δηλαδή από τη μία πλευρά την αξιοπρέπεια, την αξία, τη γενναιότητα, την αρετή και την ευφυΐα και, από την άλλη, την αδυναμία και τη θνητή του φύση, που είναι τρωτή.²⁷

---

²⁶ Βλ. Easterling & Knox, (2003) 394-401.

²⁷ Βλ. ο.π. 394-420.

2.1.1 Τραχίνιες

Η τραγωδία αυτή έχει πάρει την ονομασία της από τον χορό της, γεγονός το οποίο είναι μοναδικό στις σωζόμενες τραγωδίες του Σοφοκλή. Αν και δεν είναι βέβαιο, χρονολογείται γύρω στο 438 π. Χ., επειδή πολλοί μελετητές θεωρούν ότι έχει συγκεκριμένες επιδράσεις από το έργο *Άλκηστις* του Ευριπίδη, που παρουσιάστηκε κατά την ίδια περίοδο. Στην τραγωδία υπάρχουν δύο πρωταγωνιστές, η Δηιάνειρα και ο Ηρακλής, καθώς το πρώτο μέρος ασχολείται με την προσωπικότητα της ηρωίδας, ενώ το δεύτερο με τη μοίρα του ήρωα. Υπάρχουν, δηλαδή δύο ενότητες, όπου τα δύο πρόσωπα συνδέονται στενά μεταξύ τους, καθώς οι πράξεις του ενός καθορίζουν την τύχη του άλλου, παρόλο που μεταξύ τους δεν συναντιούνται ποτέ.²⁸

Ο τρόπος με τον οποίον ο Σοφοκλής σκιαγραφεί τη Δηιάνειρα αποτελεί βασικό στοιχείο της γραφής του, η οποία χαρακτηρίζεται από τους ιδανικούς ήρωες και τους ανθρώπους που προκαλούν κακό άθελά τους. Η Δηιάνειρα, λοιπόν, αποτελεί μία αφοσιωμένη σύζυγο, η οποία ούτε επιθυμεί ούτε και είναι σε θέση να προβλέψει τις πράξεις της. Ακόμη ένα στοιχείο που ανακλά τη γραφή του Σοφοκλή είναι η δράση του θεϊκού στοιχείου μέσα από τους χρησμούς, οι οποίοι αφήνουν στους ήρωες περιθώρια δράσης.²⁹

Βασικό μοτίβο, αλλά και κινητήρια δύναμη του έργου είναι ο έρωτας. Ο έρωτας της Δηιάνειρας για τον Ηρακλή είναι μεγάλος και απελπισμένος και οδηγεί την ηρωίδα σε πράξεις απόγνωσης, οι οποίες τελικά αποδεικνύονται καταστροφικές. Από την άλλη πλευρά, ο έρωτας του Ηρακλή για την Ιόλη αποτελεί το στοιχείο το οποίο κινητοποιεί τη Δηιάνειρα, στην προσπάθειά της να διατηρήσει τη θέση της στην καρδιά του συζύγου της. Η δύναμη του έρωτα είναι μεγάλη, ενώ η γυναίκα παρουσιάζεται περισσότερο ευάλωτη απέναντι σε αυτόν, σε σχέση με τον άνδρα. Το έντονο αυτό συναίσθημα οδηγεί σε εκδήλωση παθών, αλλά και σε τραγικά λάθη, καθώς θολώνει το μυαλό³⁰. Το στοιχείο της διαφοράς ανάμεσα στα δύο φύλα θα αναλυθεί περισσότερο παρακάτω.

Ο έρωτας αποτελεί ένα αγαπημένο μοτίβο των αρχαίων τραγικών ποιητών, καθώς αποτελεί ένα από τα θεματικά κέντρα πολλών τραγωδιών. Κάποιοι μελετητές

---

²⁸ Βλ. Ρούσσο, (1991α) 20.

²⁹ Βλ. ό.π. 20-21.

³⁰ Βλ. Faraone, (1994) 115.

παραλλήλισαν τη Δηιάνειρα του Σοφοκλή με την Κλυταιμνήστρα από τον *Αγαμέμνονα* του Αισχύλου, καθώς οι δύο γυναίκες οδηγούνται στη δολοφονία του συζύγου τους υποκινημένες από το συναίσθημα και τον παραλογισμό του έρωτα. Ωστόσο, ο παραλληλισμός αυτός είναι ατυχής, δεδομένου ότι η Δηιάνειρα οδηγείται σε ένα λάθος, σε έναν ακούσιο φόνο, ενώ η Κλυταιμνήστρα έχει ένα καλά οργανωμένο σχέδιο στο μυαλό της³¹. Και στις δύο περιπτώσεις πάντως, τα θύματα των ερωτευμένων γυναικών είναι μεγάλοι ήρωες, άλλοτε γενναίοι, δυνατοί και επιβλητικοί, οι οποίοι καταρρέουν.

Θέμα της τραγωδίας είναι το τραγικό τέλος του Ηρακλή από τη γυναίκα του Δηιάνειρα, η οποία του έδωσε να φορέσει το ένδυμα που είχε ποτίσει με το αίμα του Νέσσου. Η υπόθεση λαμβάνει χώρα στην Τραχίνα, όπου η ερωτευμένη Δηιάνειρα περιμένει με αγωνία τον Ηρακλή μαζί με τον γιο τους, τον Ύλλο. Και ενώ αρχικά ο κήρυκας Λίχας της αναγγέλλει την επιστροφή του Ηρακλή, τελικά η Δηιάνειρα μαθαίνει ότι εκείνος έρχεται μαζί με την πριγκίπισσα Ιόλη.³²

Τότε, εκείνη, απελπισμένη, σκέφτεται το αίμα που της είχε δώσει ο Κένταυρος Νέσσος πριν πεθάνει, για να το χρησιμοποιήσει ως ερωτικό φίλτρο ώστε να ξανακερδίσει την αγάπη του Ηρακλή. Έτσι, ποτίζει με το αίμα του Κενταύρου έναν χιτώνα και τον στέλνει στον Ηρακλή να τον φορέσει ως εορταστικό ένδυμα κατά την τέλεση των θυσιών. Όμως η Δηιάνειρα δεν γνώριζε ότι το αίμα του Κενταύρου ήταν δηλητηριασμένο από τα βέλη του Ηρακλή με το δηλητήριο της Λερναίας Ύδρας. Η Δηιάνειρα διαπιστώνει τότε με τρόμο πως το μάλλινο ύφασμα που χρησιμοποίησε για να απλώσει το φίλτρο πάνω στο ρούχο καταστρέφεται όταν έρθει σε επαφή με το φως.³³

Τότε, επιστρέφει ο γιος τους Ύλλος και αναγγέλλει ότι ο πατέρας του φτάνει ετοιμοθάνατος στην Τραχίνα, υποφέροντας από φριχτούς πόνους εξαιτίας του ρούχου. Η ηρωίδα αποχωρεί αμίλητη για να αυτοκτονήσει στο νυφικό της κρεβάτι. Ο Ηρακλής τέλος παραδίδεται στον θάνατο πράος, αφού μάθει για το δηλητήριο του Νέσσου και καταλάβει ότι επαληθεύονται παλιοί χρησμοί.³⁴

---

³¹ Βλ. Mattison, (2015) 15.

³² Βλ. ο.π. 23.

³³ Βλ. ο.π. 23.

³⁴ Βλ. ο.π. 23.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Ηρακλής αποτελεί έναν από τους δύο πρωταγωνιστές της τραγωδίας, η παρουσία του οποίου όμως είναι έντονη και στις πράξεις και τα συναισθήματα της Δηιάνειρας, παρόλο που αυτός είναι απών. Έτσι, η μορφή του διαγράφεται σε ολόκληρη την τραγωδία, παρά το γεγονός ότι στο πρώτο μέρος ο ήρωας δεν εμφανίζεται. Η πρώτη αναφορά και περιγραφή του Ηρακλή στην τραγωδία προέρχεται από τον μονόλογο της Δηιάνειρας στον Πρόλογο και, πιο συγκεκριμένα, στους στίχους 15-48 (*Τοιόνδ'εγώ μνηστήρα... ...λαβεῖν*), στους οποίους η Δηιάνειρα διηγείται τον τρόπο με τον οποίον έφτασε στον γάμο της με τον Ηρακλή και εκφράζει τον πόνο της για το γεγονός ότι αυτός λείπει συνέχεια από το σπίτι, αλλά και το φόβο της για το τι έχει απογίνει.

Ο Ηρακλής στους παραπάνω στίχους παρουσιάζεται ως ο σωτήρας της Δηιάνειρας, η οποία επρόκειτο να παντρευτεί τον Αχελώο και παρακαλούσε να πεθάνει. Εκείνος ήρθε και πάλεψε μαζί του, τον νίκησε και παντρεύτηκε τη Δηιάνειρα. Ωστόσο, παρόλο που έκανε μαζί της παιδιά, εκείνη δεν κατάφερε να τον ευχαριστηθεί, καθώς ο ίδιος απουσίαζε συνέχεια, κάνοντας τα μεγάλα του κατορθώματα σε διάφορους τόπους. Ο Ηρακλής έχει πολύ καιρό που λείπει από την Τραχίνα και, για τον λόγο αυτό, η Δηιάνειρα ανησυχεί, καθώς δεν έχει νέα του και φοβάται μήπως έπαθε κάποιο κακό. Επίσης, στους ίδιους στίχους γίνεται αναφορά στους άθλους του Ηρακλή και στη δολοφονία του Ίφιτου. Στη συνέχεια, η Δηιάνειρα αναφέρεται στον χρησμό που είχε δοθεί στον Ηρακλή και στην αποκάλυψή του σε εκείνη λίγο πριν φύγει από κοντά της (στ. 155-177: *όδόν γαρ... ...χαράν λόγων*):

Ο Ηρακλής, πριν ξεκινήσει για το ταξίδι του, έδωσε οδηγίες στη Δηιάνειρα για τη διανομή της περιουσίας του, σαν να φοβόταν πως θα πεθάνει πριν γυρίσει. Αυτός ο φόβος πήγαζε από έναν χρησμό που είχε πάρει, σύμφωνα με τον οποίον αν περνούσε ένα χρονικό διάστημα συγκεκριμένο, ή θα πέθαινε ή, εφόσον επέστρεφε, θα ζούσε ευτυχισμένος για όλες τις υπόλοιπες ημέρες του. Ο Ηρακλής στο απόσπασμα διακρίνεται από υπευθυνότητα και θάρρος, αλλά και ευσέβεια προς τους θεούς, ενώ, σύμφωνα με το χαρακτηρισμό της Δηιάνειρας, είναι ο καλύτερος σύζυγος. Όσον αφορά τον χρησμό για τον οποίο γίνεται λόγος, αυτός προέρχεται από το μαντείο της Δωδώνης, όπου οι χρησμοί δίνονταν με βάση τους ήχους που έβγαζαν τα φύλλα των ιερών βελανιδιών, τα οποία κινούσε ο αέρας. Σύμφωνα με τον μύθο, η ίδρυση του

μαντείου οφείλεται στα περιστέρια τα οποία ήρθαν από τις αιγυπτιακές Θήβες και κάθονταν πάνω στη βελανιδιά και έδιναν τους χρησμούς³⁵

Στη συνέχεια, καταφθάνουν τα πρώτα νέα για την κατάσταση του Ηρακλή και τα τελευταία του κατορθώματα από έναν γέροντα αγγελιαφόρο³⁶:

ΑΓΓΕΛΟΣ

*δέσποινα Δηιάνειρα, πρώτος ἀγγέλων
ὄκνου σε λύσω· τὸν γὰρ Ἀλκμήνης τόκον
καὶ ζῶντ' ἐπίστω καὶ κρατοῦντα κάκ μάχης
ἄγοντ' ἀπαρχὰς θεοῖσι τοῖς ἐγχωρίοις.*

Απόδοση³⁷:

*Πρώτος, κυρά μου, Δηιάνειρα,
Από την έγνοια θα σε λυτρώσω
Μάθε, της Αλκμήνης ο γιος
Νικάει και ζει από τη μάχη
Λάφυρα φέρνει διαλεκτά για τους θεούς μας.*

Στους επόμενους στίχους (στ. 250-290: *Ούκ, αλλά... ...κλύειν*), η Δηιάνειρα πληροφορείται από τον Λίχα περισσότερες λεπτομέρειες για την απουσία του Ηρακλή και για τις περιπέτειές του, οι οποίες δικαιολογούν το μεγάλο χρονικό διάστημα της απουσίας του.

Στα παραπάνω αποσπάσματα, η Δηιάνειρα πληροφορείται ότι ο Ηρακλής είναι ζωντανός και επιστρέφει νικητής από τη μάχη. Ο Ηρακλής έχει τελειώσει την εκστρατεία του στη γη του Ευρύτου. Είχε προηγηθεί μακροχρόνια σκλαβιά του στη Λυδία, η οποία τον έκανε να καθυστερήσει τόσο. Ο Ηρακλής, ντροπιασμένος από το γεγονός ότι πουλήθηκε σκλάβος, ορκίστηκε να πάρει εκδίκηση από τον Εύρυτο, τον οποίο θεωρούσε τον μοναδικό υπαίτιο για τη σκλαβιά του αυτή. Η πώληση του Ηρακλή ως σκλάβου υπήρξε απόφαση του Δία, ο οποίος οργίστηκε με το γεγονός ότι ο γιος του σκότωσε τον Ίφιτο. Ωστόσο, το έγκλημα του Ηρακλή πληρώθηκε και, έτσι,

³⁵ Βλ. Ρούσσο, (1991γ) 148-149.

³⁶ Βλ. Σοφοκλής, (1892) στ. 180-183.

³⁷ Η απόδοση των αποσπασμάτων του έργου που χρησιμοποιήθηκε είναι του Τ. Ρούσσου, από τις εκδόσεις Κάκτος, 1991.

εκείνος, επιστρέφει στο σπίτι του. Η τιμωρία των ανθρώπων από τους θεούς, καθώς και η ευθύνη των ανθρώπων για τις πράξεις τους αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της γραφής του Σοφοκλή.

Στο απόσπασμα αυτό, λοιπόν, ο Ηρακλής παρουσιάζεται με βάση συγκεκριμένα στοιχεία του χαρακτήρα του. Ένα από αυτά είναι η περηφάνια, η οποία αρμόζει σε έναν ήρωα και πολεμιστή όπως αυτός. Η περηφάνια του αυτή δεν τον αφήνει να ανεχθεί το γεγονός ότι πουλήθηκε σαν σκλάβος και έμεινε υπόδουλος σε ξένη χώρα. Ακόμη ένα στοιχείο της προσωπικότητάς του είναι η ανδρεία και η δύναμη που τον κάνουν ανίκητο. Επιπλέον, ο Ηρακλής, έχει διαπράξει ύβρη για την οποία τιμωρείται από τον Δία, παρόλο που είναι γιος του. Έχοντας διαπράξει ένα ασυγχώρητο έγκλημα, ο Ηρακλής θα πρέπει να τιμωρηθεί, ώστε να αποκατασταθεί η δικαιοσύνη, αλλά και η φήμη του στους θεούς και τους ανθρώπους.

Στο παρακάτω απόσπασμα, αναδεικνύονται άλλα χαρακτηριστικά του Ηρακλή, που είναι το ερωτικό πάθος και η απιστία προς τη σύζυγό του, αφού επιστρέφει με την κόρη του Ευρύτου, την οποία επιθυμεί να κάνει γυναίκα του, αδιαφορώντας για τα αισθήματα της Δηιάνειρας³⁸:

*ΔΗ. τί φής; σαφῶς μοι φράζε πᾶν ὅσον νοεῖς·
ἃ μὲν γὰρ ἐξείρηκας ἀγνοῖα μ' ἔχει.
ΑΓ. τούτου λέγοντος τάνδρὸς εἰσήκουσ' ἐγώ,
πολλῶν παρόντων μαρτύρων, ὡς τῆς κόρης
ταύτης ἔκατι κείνος Εὐρυτόν θ' ἔλοι
τήν θ' ὑπίπυργον Οἰχαλίαν, Ἔρωσ δέ νιν
355μόνος θεῶν θέλξειεν αἰχμάσαι τάδε,
οὐ τὰπὶ Λυδοῖς οὐδ' ὑπ' Ὀμφάλη πόνων
λατρεύματ', οὐδ' ὁ ῥιπτὸς Ἰφίτου μόρος·
ὄν νῦν παρώσας οὗτος ἔμπαλιν λέγει.
ἀλλ' ἠνίκ' οὐκ ἔπειθε τὸν φυτοσπόρον
τήν παῖδα δοῦναι, κρύφιον ὡς ἔχοι λέχος,
ἔγκλημα μικρὸν αἰτίαν θ' ἑτοιμάσας
ἐπιστρατεύει πατρίδα [τήν ταύτης, ἐν ἧ
τὸν Εὐρυτον τῶνδ' εἶπε δεσπόζειν θρόνων,*

³⁸ Βλ. Σοφοκλής, (1892) στ. 349-370.

κτείνει τ' ἄνακτα πατέρα] τῆσδε καὶ πόλιν
ἔπερσε. καὶ νῦν, ὡς ὄρᾳς, ἤκει δόμους
ἐς τούσδε πέμπων οὐκ ἀφροντίστως, γύναι,
οὐδ' ὥστε δούλην· μηδὲ προσδόκα τόδε·
οὐδ' εἰκός, εἴπερ ἐκτεθέρμανται πόθῳ.
ἔδοξεν οὖν μοι πρὸς σὲ δηλῶσαι τὸ πᾶν,
δέσποιν', ὃ τοῦδε τυγχάνω μαθὼν πάρα.

Απόδοση:

*ΔΗ: Τι λες; Ιστορήσε καλά τα πάντα πού 'χεις
Στο νου σου. Τι ὅσα μου είπες, δεν τα νιώθω.*

*ΑΓ: Τα' άκουσα εγώ που τάλεγεν ετούτος
Σε μάρτυρες πολλούς πως για την κόρη
Αυτήν εκείνος σκότωσε τον Εύρυτο
Και κούρσεψε την Οιχαλία με τους πύργους
Τους αμηλούς. Ο έρωτας μονάχα
Απ' τους θεούς τον μαύλισε να πάρει
Τα όπλα, πόλεμο να κάνει κι όχι
Γιατί στη χώρα των Λυδών σα σκλάβος
Μόχθησε υπερτερώντας την Ομφάλη,
Μήτε γιατί τον Ίφιτο από το βράχο
Γκρεμίζοντας θανάτωσε. Και τώρα
Τον έρωτά του αυτόν καλά σου κρύβει
Κι άλλα σου λέει. Μα όταν τον πατέρα
Δεν έπειθε την κόρη του να δώσει,
Για να την έχει στα κρυφά γυναίκα
Βρήκε αφορμή αι χτύπησε έτσι
Με το στρατό τη χώρα της όπου ήταν
Ως είπε ο Λίχας, βασιλιάς ο Εύρυτος
Και σκότωσε τον άρχοντα γονιό της
Και κούρσεψε την πόλη. Τώρα ως ζέρεις
Έρχεται στο παλάτι φέρνοντάς τη
Όχι χωρίς φροντίδες, μήτε σκλάβο*

*Δικιά σου για να γίνει. Μην το ελπίζεις.
Δεν είναι φυσικό αν τους έχει κάψει
Του έρωτα η φωτιά. Λοιπόν, κυρά μου,
Ενόμισα καλό να σου ιστορήσω
Τα πάντα που έμαθα από κείνον.*

Σύμφωνα με τον αγγελιαφόρο, τα νέα που έφερε ο Λίχας στη Δηιάνειρα ήταν ψέματα και, η εκστρατεία στη χώρα του Ευρύτου δεν έγινε για να πάρει εκδίκηση για τη σκλαβιά του, αλλά από έρωτα για την κόρη του βασιλιά, της οποίας το χέρι, του αρνήθηκε ο πατέρας της. Για το λόγο αυτό, εκστράτευσε, σκότωσε τον Ευρυτο και έκαψε την πόλη, παίρνοντας φεύγοντας μαζί του την κοπέλα για να την παντρευτεί. Ο έρωτας του Ηρακλή για την Ιόλη αντιμετωπίζεται από τη Δηιάνειρα με πόνο μεν, αλλά και με κατανόηση, καθώς θεωρεί ότι κανείς δεν μπορεί να πάει ενάντια στις επιταγές του έρωτα. Επίσης, η Δηιάνειρα θεωρεί φυσιολογική την πολυγαμία του ήρωα, καθώς ο ίδιος είχε φέρει στο παρελθόν και άλλες γυναίκες στο σπιτικό τους³⁹:

οὐχὶ χάτέρας

*460 πλείστας ἀνὴρ εἶς Ἡρακλῆς ἔγημε δῆ;
κοῦπω τις αὐτῶν ἔκ γ' ἐμοῦ λόγον κακὸν
ἠνέγκατ' οὐδ' ὄνειδος· ἦδε τ' οὐδ' ἄν εἰ
κάρτ' ἐντακείῃ τῷ φιλεῖν, ἐπεὶ σφ' ἐγὼ
ᾤκτιρα δὴ μάλιστα προσβλέψασ', ὅτι
465 τὸ κάλλος αὐτῆς τὸν βίον διώλεσεν,
καὶ γῆν πατρώαν οὐχ ἔκοῦσα δύσμορος
ἔπερσε κάδούλωσεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ῥείτω κατ' οὖρον· σοὶ δ' ἐγὼ φράζω κακὸν
πρὸς ἄλλον εἶναι, πρὸς δ' ἐμ' ἀψευδεῖν ἀεὶ.
470 ΧΟ. πιθοῦ λεγούσῃ χρηστά, κού μέμψῃ χρόνῳ
γυναικὶ τῆδε, κάπ' ἐμοῦ κτήσῃ χάριν.*

Απόδοση:

*Τάχα δεν πήρε κι άλλες ο Ηρακλής
Πολλές γυναίκες; Μα ποτέ καμιά τους*

---

³⁹ Βλ. ό.π. στ. 459-471.

*Δεν άκουσε από μένα βαριά λόγια.
Και προσβολές. Έτσι και τούτη κι αν ακόμη
Απ' την πολλήν αγάπη λιώνει εκείνος
Γιατί βαθιά συμπόνια έχω γεμίσει
Βλέποντας πως εχάλασε η ζωή της
Από την ομορφιά της κι άθελά της,
Έγινε αιτία, η δύστυχη, να πάει
Κατά χαμού η πατρίδα της και σκλάβα.
Ωστόσο, ας τα ξεχάσουμε όλα τούτα
Σε συμβουλεύω σε άλλους να 'σαι ψεύτης.
Σε μένα λέγε πάντα την αλήθεια.
ΧΟ: Να την ακούσεις, φρόνιμα μιλάει
Κι αργότερα παράπονο δε θα 'χεις
Για αυτήν κι εγώ θα σου χρωστάω τη χάρη.*

Η σύνδεση του ήρωα με την πολυτάραχη ερωτική ζωή αποτελεί μία παραδοχή για την περίπτωση του Ηρακλή. Μάλιστα, κατά μία εκδοχή, εκτός από τους δώδεκα άθλους, ο Ηρακλής έκανε και ακόμη έναν, που ήταν να κοιμηθεί με τις πενήντα κόρες του Θεστίου.⁴⁰ Παρακάτω, η Δηιάνειρα περιγράφει τον Ηρακλή σαν έναν πολύ θελκτικό άνδρα, ο οποίος είναι πολυπόθητος από όλες τις γυναίκες και ο οποίος έχει τη δυνατότητα να επιλέξει για το κρεβάτι του την πιο νέα και την πιο όμορφη, χωρίς μάλιστα να προκαλέσει την οργή, παρά μόνο τον πόνο της συζύγου του, αφού εκείνη λιώνει από πόθο, αλλά και δεν είναι επιθυμητή από αυτόν, ωστόσο, δεν έχει τη δύναμη να του κρατήσει κακία (στ. 531-560: *ήμωσ, φίλαι... .. φράσω*). Άλλωστε και όταν η ίδια ήταν νεότερη, ο Ηρακλής πάλεψε με τον μνηστήρα της για να την κάνει δική του. Ένα ερώτημα το οποίο προκύπτει είναι κατά πόσον ο ρόλος της Ιόλης επρόκειτο να είναι αυτός της συζύγου ή της παλλακίδας του Ηρακλή. Οι ήρωες της αρχαίας μυθολογίας, όταν νικούσαν κάποιον εχθρό, συνήθιζαν να παίρνουν ως λάφυρα στην πατρίδα τους τις γυναίκες της πόλης που κατακτούσαν και να τις κάνουν σκλάβες, παλλακίδες, στο σπίτι τους, μαζί με τις συζύγους τους. Το στοιχείο αυτό θεωρείτο αυτονόητο σε πολλά κείμενα μυθολογικού χαρακτήρα, όπως τα

---

⁴⁰ Βλ. Ρούσσοσ, (1991γ) 147.

ομηρικά έπη και πολλές τραγωδίες⁴¹. Στη συνήθεια αυτή μάλιστα αναφέρεται και η Δηιάνειρα στους στίχους που παρτέθηκαν παραπάνω.

Στη συνέχεια, η Δηιάνειρα στέλνει δώρα για τον Ηρακλή, στα οποία περιλαμβάνεται και ο δηλητηριασμένος χιτώνας του Νέσσου. Η ίδια αρχίζει να ανησυχεί ότι κάτι κακό πρόκειται να συμβεί, ενώ, στη συνέχεια, έρχεται ο Ύλλος, ο γιος τους και την πληροφορεί για τη συμφορά που έχει βρει τον πατέρα του. Ο Ύλλος περιγράφει με λεπτομέρειες τα βάσανα και τις αντιδράσεις του πατέρα του, που σφαδάζει από τους πόνους (στ. 786-812: *έσπάτο γαρ... ..όψει ποτέ*).

Ο άλλοτε ανίκητος ήρωας είναι αξιοθρήνητος, καθώς έχει πέσει στο χώμα, σφαδάζει και μουγκρίζει από τους αφόρητους πόνους. Κανείς δεν τολμά να τον πλησιάσει, ενώ από τα βογκητά του ταράσσεται η γη, το βουνό και η θάλασσα, από την Οίτη μέχρι την Εύβοια. Ρίχνει κατάρες για τη γυναίκα του και την οικογένειά της, που έμελλε να τον αφανίσει με τόσο άδοξο τρόπο, όταν θα γυρνούσε στον τόπο του. Ικετεύει τον γιο του να μείνει κοντά του και να τον μεταφέρει σε κάποιο μέρος όπου θα μπορούσε να πεθάνει. Ο Ύλλος καταριέται τη μητέρα του να πληρώσει το έγκλημά της, καθώς νομίζει ότι εκείνη ήθελε να σκοτώσει τον Ηρακλή. Μέσα από τα λόγια του φαίνεται τόσο η αγάπη του για τον πατέρα του όσο και ο θαυμασμός του για εκείνον, που τον έχει σαν πρότυπο, γιατί έχει σπάνιες αρετές και καλοσύνη⁴²:

*τοιαῦτα, μήτηρ, πατρὶ βουλευσασ' ἐμῶ
καὶ δρῶσ' ἐλήφθης, ὧν σε ποίνιμος Δίκη
τείσαιτ' Ἐρινὺς τ'. εἰ θέμις δ', ἐπεύχομαι·
810θέμις δ', ἐπεὶ μοι τὴν θέμιν σὺ προύβαλες,
πάντων ἄριστον ἄνδρα τῶν ἐπὶ χθονὶ
κτείνας', ὅποιον ἄλλον οὐκ ὄψη ποτέ.*

Απόδοση:

*Αυτά για το γονιό μου
Σοφίστηκες, μητέρα, κι έχεις πράζει
Κι άμποτες όλα να στα ξεπληρώσουν
Η τιμωρήτρα Δίκη κι η Ερινύα*

⁴¹ Βλ. Segal, (1994) 59-61.

⁴² Βλ. Σοφοκλής, (1892) στ. 807-812.

*Αν είναι δίκιο, το εύχομαι, και είναι.
Γιατί μου το δώσες εσύ, σκοτώνοντας
Τον πιο καλύτερο άνθρωπο του κόσμου
Που τέτοιον άλλο δεν θα βρεις ποτέ σου.*

Ο Ύλλος πηγαίνει να συναντήσει ξανά τον πατέρα του, που τον βρίσκει να κοιμάται αποκαμωμένος. Όταν ξυπνά, οι πόνοι αρχίζουν πάλι να τον σπαράζουν και επικαλείται τον πατέρα του τον Δία, που του έφερε τη συμφορά παρά τις προσφορές και τις θυσίες που έκανε σε αυτόν για να τον ευχαριστήσει. Το στοιχείο της ευσέβειας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρίσματα των μυθολογικών ηρώων. Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο διαγράφει την προσωπικότητα του Ηρακλή στον μονόλογό του (στ. 994- 1016: *Ω Κηναία... ... φεύ!*) είναι κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τον χαρακτήρα του, τη δύναμη, την αρετή και την ανδρεία. Τώρα ο ήρωας είναι έρμαιο της μοίρας, ανήμπορος, καθώς δεν μπορεί να ξεφύγει από την αρρώστια που έπεσε πάνω του, επικαλείται τους θεούς και παρακαλάει τους ανθρώπους να τον βοηθήσουν. Αυτός που μόνος καθόριζε από μικρό παιδί τη μοίρα του και ξεπερνούσε όλα τα εμπόδια, τώρα είναι αξιολύπητος και ανήμπορος να σωθεί, ενώ παρακαλά τον γιο του να τον βοηθήσει να πεθάνει για να λυτρωθεί. Ο χρησμός έχει βγει αληθινός και ο Ηρακλής πεθαίνει προτού γυρίσει σπίτι του.

Ο Ηρακλής και ο Ύλλος δεν γνωρίζουν ότι η Δηιάνηρα δεν είχε πρόθεση να σκοτώσει τον άνδρα της και, για το λόγο αυτό, τη μισούν. Πιο συγκεκριμένα, ο Ηρακλής δίνει εντολή στον Ύλλο να φανεί αντάξιός του και να του φέρει τη γυναίκα για να τη σκοτώσει με τα ίδια του τα χέρια, αφού κι εκείνη, αν και πιο αδύναμη, κατάφερε να τον σκοτώσει. Μάλιστα, ο ήρωας δεν θρηνεί μόνο για τον χαμό του, αλλά κυρίως για την κατάντια του, που οι πόνοι τον έχουν κάνει να ουρλιάζει και να κλαίει σαν γυναίκα. Στο σημείο αυτό, τίγονται θέματα όπως η σχέση και οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, η ανδρική τιμή και η αξιοπρέπεια⁴³:

*γυνή δέ, θῆλυς οὔσα κούκ ἀνδρὸς φύσις,
μόνη με δὴ καθεῖλε φασγάνου δίχα.
ὦ παῖ, γενοῦ μοι παῖς ἐτήτυμος γεγώς,
καὶ μὴ τὸ μητρὸς ὄνομα πρεσβέυσης πλέον.
δός μοι χεροῖν σαῖν αὐτὸς ἐξ οἴκου λαβῶν*

⁴³ Βλ. ό.π. στ. 1062-1080.

ἐς χεῖρα τὴν τεκοῦσαν, ὡς εἶδῶ σάφα
εἰ τοῦμὸν ἀλγεῖς μᾶλλον ἢ κείνης ὀρῶν
λωβητὸν εἶδος ἐν δίκη κακούμενον.
ἴθ', ὦ τέκνον, τόλμησον· οἴκτιρόν τ' ἐμὲ
πολλοῖσιν οἴκτιρόν, ὅστις ὥστε παρθένος
βέβρυχα κλαίων, καὶ τόδ' οὐδ' ἂν εἷς ποτε
τόνδ' ἄνδρα φαίη πρόσθ' ἰδεῖν δεδρακότα,
ἀλλ' ἀστένακτος αἰὲν εἰπόμην κακοῖς.
νῦν δ' ἐκ τοιούτου θῆλυς ἠϋρημαι τάλας.
καὶ νῦν προσελθὼν στήθι πλησίον πατρός,
σκέψαι δ' ὁποίας ταῦτα συμφορᾶς ὕπο
πέπονθα· δεῖξω γὰρ τάδ' ἐκ καλυμμάτων.
ἰδοῦ, θεᾶσθε πάντες ἄθλιον δέμας,
ὄρατε τὸν δύστηνον, ὡς οἴκτριῶς ἔχω.

Απόδοση:

*Μα μια γυναίκα, αδύναμη απ' τη φύση,
Χωρίς το αντρίκειο θάρρος, μοναχή της
Δίχως σπαθί με σκότωσε. Παιδί μου, δείξε
Πως είσαι αλήθεια γιος μου και ποτέ σου
Να μην τιμήσεις το όνομα της μάνας.
Μα φέρνοντας την μέσα από το σπίτι
Με τα ίδια σου τα χέρια, στα δικά μου
Δώστηνε χέρια αμέσως για να μάθω
Αν με πονάς περισσότερο από κείνη
Όταν θα δεις τη μισητή θωριά της
Να τη ρημάζω με όλα μου τα δίκια.
Θάρρος, παιδί μου, εμπρός, συμπόνεσέ με,
Όπως με θλίβονται όλοι, καθώς κλαίω
Και σκούζω σαν παρθένα, που κανένας
Δε θα λεγε πως μ' έχει δει σε τέτοιο
Κατάντημα ποτέ, μα πάντα κάθε
Κακό βαστούσα δίχως να στενάζω.*

*Τώρα, γυναίκα ο δόλιος έχω γίνει.
Έλα κοντά μου, ζύγωσε και στάσου
Πλάι στο γονιό σου, δεν ποια φρικτή μοίρα
Μου τά καμεν αυτά. Θα σου τα δείξω
Ξέσκεπα. Να το άθλιο κορμί μου.
Όλοι κοιτάχτε, ιδέστε μα, το μαύρο,
Που μια για θρήνο ως έχω καταντήσει.*

Στη συνέχεια, ο Ηρακλής θρηνεί για το χαμένο του μεγαλείο και τα πολλά και μεγάλα του κατορθώματα, τα οποία έγιναν στο παρελθόν, όταν αυτός ήταν υγιής και παντοδύναμος. Κάνει μία αναδρομή για να τονίσει το δράμα της χαμένης του δύναμης και δόξας, ενώ ο χορός θρηνεί μαζί του, παραδεχόμενος ότι ο θάνατος του ήρωα θα είναι μεγάλη απώλεια για όλη την Ελλάδα (στ. 1081-1113: *αίαϊ... ... σφαλήσεται*).

Συνοψίζοντας, ο Ηρακλής στην τραγωδία αυτή του Σοφοκλή παρουσιάζεται σαν ένας ιδανικός ήρωας με πολλές αρετές, ο οποίος πέφτει θύμα της μοίρας και έχει άδοξο τέλος. Οι αρετές του είναι πολλές και είναι αυτές που συμφωνούν και με την επίσημη εκδοχή του μύθου. Τα χαρίσματα του Ηρακλή είναι:

- Η δύναμη
- Η γενναιότητα
- Η αξιοπρέπεια
- Η τιμή
- Η καλοσύνη
- Η ομορφιά
- Ο ερωτισμός

Ωστόσο, η εξιδανικευμένη αυτή εικόνα του ήρωα καταστρέφεται από τη στιγμή που εκείνος φορά τον χιτώνα με το δηλητήριο του Κενταύρου. Τότε, μετατρέπεται σε ένα πλάσμα που δεν μπορεί να βοηθήσει τον ίδιο του τον εαυτό,

αυτός που με τη δύναμή του είχε κάνει τόσα κατορθώματα και είχε σώσει τόσους άλλους ανθρώπους.

Ο Ηρακλής στη συγκεκριμένη τραγωδία, όπως προαναφέρθηκε, μοιράζεται με τη Δηιάνειρα τον ρόλο του πρωταγωνιστή. Επίσης, οι δύο πρωταγωνιστές είναι τραγικά πρόσωπα, καθένας από τη δική του διαφορετική θέση, η Δηιάνειρα ως ακούσιος θύτης και ο Ηρακλής ως θύμα της αγάπης της γυναίκας του. Ανάμεσά τους, ο γιος του Ύλλος, ο οποίος βιώνει την τραγική αυτή ιστορία και από τις δύο πλευρές και ενημερώνει καθέναν από τους γονείς του για τη δράση και τα πάθη του άλλου.

Ένα σημαντικό θέμα το οποίο αναδεικνύεται στη συγκεκριμένη τραγωδία είναι η σχέση του ήρωα με το γυναικείο φύλο. Οι πληροφορίες που δίνονται για τη σχέση αυτή στην τραγωδία είναι οι εξής:

- Ο Ηρακλής είναι παντρεμένος με τη Δηιάνειρα, την οποία κέρδισε μετά από μάχη με τον μνηστήρα της, Αχελώο.
- Ο Ηρακλής επιστρέφει στην Τραχίνα νικητής, φέρνοντας μαζί του μία νεαρή και όμορφη γυναίκα, την Ιόλη, για να μοιραστεί με εκείνη το κρεβάτι του.
- Ο ήρωας, όπως μας πληροφορεί η Δηιάνειρα, έχει και άλλες φορές φέρει ερωμένες στο σπίτι τους, τις οποίες εκείνη έπρεπε να καλοδέχεται.
- Ο ήρωας, καταπονημένος από τους πόνους καταριέται τη γυναίκα του που τον έφερε σε αυτή την κατάσταση και επιθυμεί να την εκδικηθεί.
- Μέσα στον οργισμένο του μονόλογο, ο Ηρακλής αντιπαραβάλλει τα χαρακτηριστικά των ανδρών και των γυναικών, περιγράφοντας τη γυναίκα ως το αδύναμο φύλο και νιώθοντας ταπεινωμένος γιατί έχει καταντήσει σαν αυτό.

Μέσα από τα παραπάνω, είναι σαφής η διάκριση και η αντίθεση ανάμεσα στα δύο φύλα, σύμφωνα με τα ήθη της εποχής, αλλά και με το ηρωικό ιδεώδες.⁴⁴ Η

---

⁴⁴ Βλ. Smadja,(1993) 323-325.

γυναίκα είναι αδύναμη, ζηλόφθονη και μπορεί να συμπεριφερθεί με παραλογισμό και αχαριστία, ενώ, αντίθετα, ο άνδρας είναι δυνατός, εξουσιαστής, τίμιος και ανδρείος. Όλα τα χαρίσματα τα οποία συγκεντρώνει ο Ηρακλής στο πρόσωπό του έρχονται σε αντίθεση με αυτά της Δηιάνειρας, τουλάχιστον μέχρι να μαθευτεί η αλήθεια για την ενέργειά της. Επίσης, τα στοιχεία του χαρακτήρα του Ηρακλή έρχονται σε αντίθεση με την τελική του πτώση, όταν γίνεται αδύναμος σαν γυναίκα.

Τα συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία παρατηρήθηκαν σχετικά με τον Ηρακλή και τη σχέση του με τις γυναίκες είναι αυτά που συγκροτούν την «ιδανική» κοινωνική ταυτότητα του αρσενικού, το οποίο εξουσιάζει το θηλυκό, το επιλέγει και είναι ο αρχηγός στη μεταξύ τους σχέση. Το αρσενικό μπορεί να επιλέγει περισσότερες συντρόφους, ενώ αυτές θα πρέπει να δείχνουν πίστη και ανοχή. Εκτός από το ηρωικό ιδεώδες, η σκιαγράφηση του Ηρακλή στην τραγωδία αυτή ανακλά και τις κοινωνικές συμβάσεις της κλασικής εποχής, όπου η γυναίκα δεν είχε καθόλου δικαιώματα.⁴⁵

Θα πρέπει, επίσης, να αναλύσουμε το ζήτημα των πράξεων του Ηρακλή από την άποψη της δικαιοσύνης και της νομιμότητας. Έχει υποστηριχθεί ότι, παρόλο που ο Ηρακλής αποτελεί ένα σύμβολο του ιδανικού ήρωα, οι ενέργειές του πολύ συχνά στρέφονται ενάντια στους άγραφους νόμους, πράγμα που τον καθιστά- κατά κάποιον τρόπο- υβριστή ως άνθρωπο, μόνο που έχει και θεϊκή υπόσταση, κάτι που θα μπορούσε να τον απαλλάσσει από την υποχρέωση της τήρησης των νόμων αυτών.⁴⁶ Τέτοια παραδείγματα συμπεριφοράς που αντιβαίνουν στους θεϊκούς νόμους και παρουσιάζονται στη συγκεκριμένη τραγωδία είναι τα εξής:

- Ο φόνος του Ίφιτου, που προκάλεσε την οργή του Δία και τον τιμώρησε στέλνοντάς τον σκλάβο στη Λυδία.
- Η καταστροφή της πόλης του Εύρυτου, ο φόνος του ίδιου και η αρπαγή της Ιόλης.
- Η απιστία προς τη Δηιάνειρα, κατά την επιστροφή του στην Τραχίνα με τη νέα του σύντροφο.

---

⁴⁵ Βλ. ο.π. 324.

⁴⁶ Βλ. Ryzman, (1993) 69-71.

Η συμπεριφορά του Ηρακλή είναι επιθετική και καταστροφική, κάτι που είναι άμεσα συνδεδεμένο με την υπερφυσική του δύναμη, την οποία χρησιμοποιεί τόσο για να σώζει όσο και για να καταστρέφει. Ωστόσο, η δύναμη αυτή, στο τέλος της τραγωδίας αχρηστεύεται με την πτώση του ήρωα, ο οποίος, πλέον ξεκάθαρα θνητός, παλεύει με τη μοίρα του. Η παρουσίαση της θνητότητας αποτελεί μάλιστα ένα πολύ συχνό στοιχείο στη γραφή του Σοφοκλή, ενώ εξισορροπεί και το στοιχείο της σκιαγράφησης του ήρωα που παραβιάζει τους άγραφους νόμους.⁴⁷

Θα πρέπει, ακόμη να σημειωθεί το γεγονός ότι η παρορμητική συμπεριφορά του Ηρακλή είναι συνδεδεμένη και με την ανθρώπινη, τη θνητή του φύση. Οι άνθρωποι- βέβαια και οι θεοί στην αρχαία μυθολογία- καταλαμβάνονται από πάθη και παρορμήσεις, που συχνά τους οδηγούν, τους ίδιους και τα αγαπημένα τους πρόσωπα, στην καταστροφή. Στην πορεία αυτή, εμπλέκεται βέβαια και το θεϊκό στοιχείο, ως τον βαθμό που οι άνθρωποι έχουν τις βασικές ευθύνες.⁴⁸

Η παρουσίαση, λοιπόν, του Ηρακλή στο έργο Τραχίνιες είναι η παρουσίαση ενός ήρωα ο οποίος είναι επιθετικός και δυνατός, δεσποτικός και εκδικητικός, ενώ οι πράξεις του υπαγορεύονται περισσότερο από την εκδικητικότητα παρά από το αίσθημα της δικαιοσύνης. Ωστόσο, στο τέλος της τραγωδίας, ο ήρωας, πριν πεθάνει στην πυρά που θα τον λύτρωνε από τους πόνους, παρουσιάζεται πιο εξιδανικευμένος και απαλλαγμένος από τα ταπεινά πάθη. Στους στίχους 1199-1202, ο Ηρακλής δίνει εντολή στο γιο του Ύλλο να μην τον θρηνήσει και να μην τον κλάψει, δείχνοντας ανδρεία, θάρρος και αξιοπρέπεια και τονίζοντας για μία ακόμη φορά τον ανδρισμό του.⁴⁹

*γούου δὲ μηδὲν εἰσίτω δάκρυ,
ἀλλ' ἀστένακτος κἀδάκρυτος, εἴπερ εἶ
τοῦδ' ἀνδρός, ἔρζον· εἰ δὲ μή, μενῶ σ' ἐγὼ
καὶ νέρθεν ὦν ἀραῖος εἰσαεὶ βαρύς.⁵⁰*

Απόδοση:

Θρήνους

⁴⁷ Βλ. ο.π. 70.

⁴⁸ Βλ. ο.π. 73.

⁴⁹ Βλ. ο.π. 79.

⁵⁰ Βλ. Σοφοκλής, (1892) στ. 1199-1202.

*Δεν θέλα, μήτε δάκρυα, μα την πράξη
Τέλειωσε τούτη δίχως να στενάζεις
Και να θρηνολογείς, αν είσαι γιος μου.
Αλλιώς θα σε βαραίνει κι απ' τον Άδη
Που θα βρίσκομαι η κατάρα μου για πάντα.*

Ο Ηρακλής ονειρεύεται για τον γιο του ένα μέλλον σαν το δικό του, γεμάτο μεγάλα κατορθώματα, πράξεις ανδρείας και δύναμης. Για το λόγο αυτό, ζητά από εκείνον να μην κλάψει και να μην θρηνήσει τον πατέρα του, καθώς μία τέτοια αντίδραση δεν αρμόζει σε έναν παντοδύναμο και γενναίο ήρωα, αλλά σε κάποιον αδύναμο, όπως μία γυναίκα. Στους στίχους αυτούς, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι κορυφώνεται η αντίθεση που αναδεικνύει ο Ηρακλής ανάμεσα στο ανδρικό και στο γυναικείο φύλο.

2.1.2 Φιλοκτήτης

Η τραγωδία ανήκει στην όψιμη περίοδο της δημιουργίας του Σοφοκλή, καθώς γράφτηκε το 409 π. Χ., όταν ο ποιητής ήταν σε μεγάλη ηλικία. Τα γεγονότα διαδραματίζονται στη Λήμνο, ενώ πρωταγωνιστής είναι ο Φιλοκτήτης, ο οποίος υποφέρει από μία αγιάτρευτη πληγή. Μαζί του, συμπρωταγωνιστούν ο πανούργος Οδυσσεάς και ο συμπονετικός Νεοπτόλεμος, που πρέπει να αποσπάσουν από τον Φιλοκτήτη το τόξο του Ηρακλή. Κεντρικός άξονας του έργου είναι οι ψυχολογικές μεταπτώσεις του Νεοπτόλεμου οι οποίες οφείλονται στην εσωτερική του πάλη.⁵¹

Θέμα της τραγωδίας είναι οι περιπέτειες του ήρωα Φιλοκτήτη κατά την πορεία προς την Τροία και η διάσωσή του από τον Ηρακλή. Ενώ οι ήρωες κατευθύνονται προς την Τροία, κάνουν μία στάση στη Λήμνο, όπου ένα φίδι δαγκώνει τον Φιλοκτήτη και μένει ανάπηρος, ενώ η πληγή του αναδύει μία απείσια μυρωδιά. Έτσι, οι σύντροφοί του αποφασίζουν να τον εγκαταλείψουν εκεί, παρά τις ικεσίες του.⁵²

Όμως οι ήρωες μαθαίνουν ότι η Τροία πρόκειται να πέσει από τα όπλα του Ηρακλή, τα οποία βρίσκονται στην κατοχή του Φιλοκτήτη και έτσι, οι ήρωες πρέπει να πάνε σε εκείνον ξανά. Ο Οδυσσεάς, ο οποίος είναι πονηρός, προσπαθεί να εξαπατήσει τον Φιλοκτήτη, με τη βοήθεια του Νεοπτόλεμου, τον οποίο πείθει να του αποσπάσει την εμπιστοσύνη, ώστε να του δώσει τα όπλα. Ο Νεοπτόλεμος υπόσχεται στον Φιλοκτήτη ότι θα τον φέρει στην Ελλάδα με τους ναύτες του, ωστόσο, τελικά τον συμπονά και μετανιώνει που τον εξαπάτησε, οπότε διατίθεται όντως να τον πάει στην Ελλάδα.⁵³

Ο Φιλοκτήτης, αν και αισθάνεται προδομένος, κατανοεί τον χαρακτήρα του Νεοπτόλεμου και του δίνει τα όπλα. Τέλος, εμφανίζεται ως από μηχανής θεός ο Ηρακλής και τους παρακινεί να πάνε γρήγορα στην Τροία, ενώ στέλνει τον Ασκληπιό να θεραπεύσει τον Φιλοκτήτη. Ο Φιλοκτήτης, συγκινημένος, αποχαιρετά το νησί όπου έζησε για δέκα ολόκληρα χρόνια.⁵⁴

---

⁵¹ Βλ. Ρούσσο, (1991β) 19.

⁵² Βλ. ο.π. 19-20.

⁵³ Βλ. ο.π. 19-21.

⁵⁴ Βλ. ο.π. 19-21.

Σύμφωνα με μία εκδοχή, ο Φιλοκτήτης και όχι ο Ύλλος ήταν αυτός που άναψε την πυρά για τον θάνατο του Ηρακλή, καθώς τον συμπόνεσε και επιδίωξε τη λύτρωσή του από τους πόνους που του είχε προκαλέσει ο δηλητηριασμένος χιτώνας, στον οποίον αναφερθήκαμε στην προηγούμενη εξεταζόμενη τραγωδία. Από τότε, ο Ηρακλής χρωστούσε ευγνωμοσύνη στον Φιλοκτήτη και, για τον λόγο αυτό, στην παρούσα τραγωδία, του ανταποδίδει τη σωτηρία και την απελευθέρωση από τα βάσανα⁵⁵.

Η μορφή του Ηρακλή υπάρχει με έναν διακριτικό τρόπο σε όλο τη εύρος της τραγωδίας, καθώς υπάρχουν διάφορες αναφορές σε αυτόν, σε σχέση με τα όπλα του τα οποία έχει δώσει στον Φιλοκτήτη και χωρίς τα οποία οι Αχαιοί δεν μπορούν να καταλάβουν την Τροία. Τα όπλα αυτά γίνονται αιτία για την εξαπάτηση του Φιλοκτήτη από τον Οδυσσέα και τον Νεοπτόλεμο, ο οποίος, στο τέλος, μετανιώνει για τη συμπεριφορά του. Τα όπλα αυτά, αν για τους Αχαιούς είναι το μοναδικό μέσο για τη νίκη, για τον Φιλοκτήτη είναι ό, τι πολυτιμότερο έχει, έχοντας μείνει ανάπηρος και μόνος, αυτός που ήταν στενός φίλος του Ηρακλή. Στους παρακάτω στίχους, ο Φιλοκτήτης θρηνεί για τη μοίρα του και την απώλεια των όπλων⁵⁶:

*ὦ τόξον φίλον, ὦ φίλων
χειρῶν ἐκβεβιασμένον,
ἦ που ἐλείνδον ὄρᾱς, φρένας εἴ τινας
ἔχεις, τὸν Ἡράκλειον
ἄρθμιον ὧδέ σοι
οὐκέτι χρῆσόμενον τὸ μεθύστερον,
ἄλλου δ' ἐν μεταλλαγᾷ
πολυμηχάνου ἀνδρὸς ἐρέσσει...*

Απόδοση⁵⁷:

*Ω, αγαπημένο τόξο, που σ' αρπάζαν
Με βία από τα πιστά μου χέρια
Αν έχεις κάποια αίσθηση, θα βλέπεις*

⁵⁵ Βλ. ο.π. 21.

⁵⁶ Βλ. Σοφοκλής, (1898) στ. 1138-1144.

⁵⁷ Η απόδοση των αποσπασμάτων του έργου που χρησιμοποιήθηκε είναι του Τ. Ρούσσου, από τις εκδόσεις Κάκτος, 1991.

*Εμέ το δόλιο, πώς κατάντησα
Τον φίλο μου Ηρακλή, που ποτέ
Δεν θα σ' αγγίζει πια,
Αλλά, όπως άλλαζες αφέντη
Εκείνος θα σε βλέπει.*

Ο ίδιος ο Ηρακλής εμφανίζεται λίγο πριν το τέλος της τραγωδίας πάνω από τη σπηλιά στην οποία ζούσε ο Φιλοκτήτης και, ενώ εκείνος ετοιμάζεται να φύγει μαζί με τον Νεοπτόλεμο για την Τροία. Έχει βέβαια προηγηθεί η καύση του ήρωα στο βουνό της Οίτης και η άνοδός του στον Όλυμπο, όπου αποθεώθηκε. Επομένως, ο Ηρακλής εμφανίζεται στον Φιλοκτήτη ως θεός και όχι ως θνητός. Έρχεται ως παλιός, καρδιακός φίλος του Φιλοκτήτη, αλλά και ως άγγελος του θελήματος του Δία, ενώ στην ουσία, πρόκειται για τον «από μηχανής θεό», ο οποίος θα βγάλει τον πρωταγωνιστή της τραγωδίας από τα βάσανά του. Η εμφάνιση του Ηρακλή στον παλιό του φίλο Φιλοκτήτη γίνεται ως εξής⁵⁸:

*μήπω γε, πρὶν ἄν τῶν ἡμετέρων
αἰῆς μύθων, παῖ Ποίαντος·
φάσκειν δ' αὐδὴν τὴν Ἡρακλέους
ἀκοῆ τε κλύειν λεύσσειν τ' ὄψιν.
τὴν σὴν δ' ἤκω χάριν οὐρανίας
ἔδρας προλιπών,
τὰ Διός τε φράσων βουλευμάτα σοι
κατερητύσων θ' ὁδὸν ἣν στέλλει·
σὺ δ' ἐμῶν μύθων ἐπάκουσον.*

Απόδοση:

*Μη φεύγεις ακόμη, του Ποίαντα γιε ,
Πριν ακούσεις τα λόγια μου.
Να ξέρεις πως βλέπουν τα μάτια σου
Το θεό Ηρακλή, κι η φωνή του
Είναι τούτη που ακούς.
Για ένα κατέβηκα, αφήνοντας
Τους ουράνιους τόπους και φέρνοντας*

⁵⁸ Βλ. Σοφοκλής, (1898) στ. 1440-1448.

*Του Δία το θέλημα, είμαι έτοιμος
Να εμποδίσω το δρόμο που θέλεις
Να πάρεις. Άκου τα λόγια μου.*

Ο Ηρακλής, λοιπόν, εμφανίζεται με τη θεϊκή του υπόσταση και έρχεται για να αναγγείλει τις αποφάσεις του πατέρα του, Δία, και να εμποδίσει την απόφαση του Φιλοκτήτη. Στο έργο αναφέρεται πως ο Ηρακλής εμφανίζεται πάνω από τη σπηλιά, καθώς δεν έρχεται από τη γη, αλλά από τον κόσμο των θεών. Πρόκειται για το θεατρικό τέχνασμα του «από μηχανής θεού», ο οποίος έρχεται προς το τέλος της τραγωδίας για να σώσει μία κατάσταση και να βγάλει τον ήρωα από το αδιέξοδό του.

Ο Ηρακλής αναφέρεται στη δική του μοίρα, που ήταν να γίνει αθάνατος και δοξασμένος, ενώ ακόμη, παρακινεί τον Φιλοκτήτη να πάρει θάρρος γιατί κι εκείνος πρόκειται να ξεπεράσει τα βάσανά του και να δοξαστεί. Πιο συγκεκριμένα, θα πλεύσει προς την Τροία μαζί με τον Νεοπτόλεμο, όπου πρώτα θα γιατρευτεί από τη φρικτή πληγή που τον βασανίζει και στη συνέχεια, θα γίνει ο πιο γενναίος πολεμιστής των Αχαιών, αφού θα σκοτώσει τον Πάρη και θα κατακτήσει το κάστρο της Τροίας με τη βοήθεια των τόξων του Ηρακλή (στ. 1445-1460: *Καί πρώτα... .. πέμψεις*).

Στη συνέχεια, ο Ηρακλής απευθύνεται στον Νεοπτόλεμο, τον οποίο συμβουλεύει να είναι πάντοτε μαζί με τον Φιλοκτήτη, ως δύο σύντροφοι αχώριστοι. Επίσης, εγγυάται ότι θα στείλει τον Ασκληπιό να γιατρέψει τον παλιό του φίλο, ώστε, όπως είναι γραφτό, να καταλάβει την Τροία με τα ξακουστά αυτά όπλα του Ηρακλή (στ. 1464- 1471: *Καί σοί... ..άλῶναι*).

Πολύ σημαντική και κατατοπιστική για το χαρακτήρα του Ηρακλή είναι η τελευταία συμβουλή που δίνει στους δύο φίλους, τον Φιλοκτήτη και τον Νεοπτόλεμο, στην οποία αναφέρεται στη σημασία της ευσέβειας προς τους θεούς⁵⁹:

*Εγώ δ' Ασκληπιόν
Πανστήρα πέμψω σης νόσου προς Ίλιον
τὸ δεύτερον γὰρ τοῖς ἔμοῖς αὐτὴν χρεῶν
τόξοις ἄλῶναι. τοῦτο δ' ἔννοεῖθ', ὅταν
πορθῶτε γαῖαν, εὐσεβεῖν τὰ πρὸς θεούς·*

---

⁵⁹ Βλ. ό.π. στ. 1468-1475.

*ὡς τ᾿ ἄλλα πάντα δεύτερ' ἡγεῖται πατήρ
Ζεύς· οὐ γὰρ εὐσέβεια συνθνήσκει βροτοῖς·
κᾶν ζῶσι κᾶν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται.*

Απόδοση:

*Τον Ασκληπιό στην Τροία εγώ θα στείλω
Να σε γιατρέψει, τι από τα δικά μου
Τόξα είναι ανάγκη αυτή να ξαναπέσει.
Κι όταν κουρσεύετε τη χώρα ο νους σας
Την ευσέβεια στους θεούς να μην ξεχάσει,
Κατώτερα είναι τα άλλα για το Δία.
Γιατί με τους θνητούς η ευέβεια δεν πεθαίνει
Κι ή ζουν ή παν στον Άδη, πάντα υπάρχει.*

Ο Ηρακλής τονίζει στους φίλους του τη σημασία της ευσέβειας προς τους θεούς. Πιο συγκεκριμένα, πιστεύει ότι αυτή είναι ό, τι πιο σημαντικό, καθώς είναι διαχρονική και, ακόμη κι όταν κάποιος πεθάνει, αυτή μένει. Οι θνητοί οφείλουν να είναι ευσεβείς και να μην διαπράττουν ύβρη προς τους θεούς. Ο Ηρακλής δίνει τη συμβουλή αυτή ως πλέον ένας από τους αθανάτους που απευθύνεται σε θνητούς. Επίσης, μέσα από τα λόγια του Φιλοκτήτη (στ. 1476-1478: Ω φθέγμα... .. μύθοις), διαφαίνεται το πόσο αγαπητός είναι ο Ηρακλής στους φίλους του.

Συνοψίζοντας, ο Ηρακλής στη συγκεκριμένη τραγωδία εμφανίζεται με τη θεϊκή του υπόσταση ως από μηχανής θεός, ώστε να βοηθήσει τον παλιό του φίλο, τον Φιλοκτήτη, που υποφέρει και να αποκαταστήσει την τάξη. Ο ημίθεος αναδεικνύεται ως επιβλητικός και αγαπητός στους ήρωες της τραγωδίας, ενώ τα στοιχεία της προσωπικότητάς του που τονίζονται είναι τα εξής:

- Φιλία
- Φιλανθρωπία
- Αλτρουισμός
- Ευσέβεια
- Δύναμη
- Ανδρεία

- Δόξα
- Επιβλητικότητα
- Δικαιοσύνη

Θα πρέπει, στο σημείο αυτό, να αναλυθεί ο ρόλος του από μηχανής θεού στην αρχαία τραγωδία, δεδομένου ότι αυτός είναι και ο ρόλος που διαδραματίζει ο Ηρακλής στο συγκεκριμένο έργο. Ο όρος «από μηχανής θεός» προέρχεται από την αρχαία ελληνική δραματική ποίηση και, πιο συγκεκριμένα, από το είδος της τραγωδίας.⁶⁰

Ειδικότερα, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο ποιητής της τραγωδίας έφτανε τη δράση του έργου σε ένα αδιέξοδο, η φυγή από το οποίο δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί μέσα από τις ενέργειες των θνητών προσώπων. Στην περίπτωση αυτή και, προκειμένου να δοθεί μία λύση και ένα τέλος, ερχόταν ένα θεϊκό πρόσωπο, το οποίο παρενέβαινε για να ολοκληρωθεί το έργο με ομαλό τρόπο. Η ονομασία του όρου οφείλεται στο γεγονός ότι το θεϊκό αυτό πρόσωπο εμφανιζόταν στη σκηνή με τη χρήση κάποιου μηχανήματος, συνήθως ενός ξύλινου γερανού, που έδινε την εντύπωση στους θεατές ότι ο θεός ερχόταν από ψηλά.⁶¹

Ο όρος μηχανή χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στην Ιλιάδα του Ομήρου, ώστε να δηλώσει έναν πολιτικό χειρισμό, ένα σχέδιο, ενώ στη συνέχεια, κατά τις απαρχές του αττικού θεάτρου, η σημασία του περιέγραφε έναν μηχανισμό που χρησιμοποιείται για να φέρει τους ηθοποιούς στη σκηνή. Ο όρος από μηχανής θεός εισήχθη από τον Πλάτωνα, ενώ ο λατινικός όρος *deus ex machina* εισήχθη από τον Βιτρούβιο. Ωστόσο, η μηχανή που έφερνε τους θεούς για να δώσουν λύση στο αδιέξοδο δεν ήταν το μοναδικό μηχανήμα του αρχαίου θεάτρου, καθώς υπήρχαν και άλλα με διαφορετικές χρήσεις.⁶²

Στην εξεταζόμενη τραγωδία ως από μηχανής θεός εμφανίζεται ο Ηρακλής, πιθανότατα από τη στέγη της σκηνής. Η μόνη άλλη θεϊκή εμφάνιση, που διασώζεται στις τραγωδίες του Σοφοκλή, είναι η Αθηνά στην αρχή της τραγωδίας *Αίας*. Υπάρχουν λίγα στοιχεία για τη χρήση του «από μηχανής θεού» από τον Σοφοκλή, αν

⁶⁰ Βλ. Παρίσης & Παρίσης, (2007) 17.

⁶¹ Βλ. ο.π. 17.

⁶² Βλ. Χονδρός, (2013) 2-3.

και είναι βέβαιον ότι τον χρησιμοποίησε και το έργο *Τηρέας*, πάλι με την εμφάνιση του Ηρακλή.⁶³

Ο Ηρακλής, του οποίου η ιδιαίτερη και στενή σχέση με τον Φιλοκτήτη έχει επανειλημμένως αναφερθεί σε όλη την έκταση της τραγωδίας, είναι το μόνο πρόσωπο, που θα μπορούσε να πείσει τον Φιλοκτήτη να πάρει μία τέτοια απόφαση. Η εμφάνιση του Ηρακλή στη συγκεκριμένη τραγωδία είναι ψυχολογικά αποδεκτή, ακριβώς όπως είναι ψυχολογικά αποδεκτή η εμφάνιση της Αθηνάς στον Αχιλλέα στην *Ιλιάδα* Α 194 εξ., την οποία θα μπορούσε ίσως να έχει στο νου του ο ποιητής. Οι απαγγελλόμενοι ανάπαιστοι δίνουν στον Ηρακλή χρόνο να πάρει τη θέση του και στους Φιλοκτήτη και Νεοπτόλεμο τον απαραίτητο χρόνο να γυρίσουν και να τον ακούσουν.⁶⁴

Οι μελετητές τονίζουν την αναγκαιότητα της εμφάνισης του Ηρακλή ως από μηχανής θεού, καθώς ο Φιλοκτήτης θα έπρεπε, εν τέλει να φθάσει στην Τροία και να την καταλάβει με τα όπλα του αποθεωμένου ήρωα. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί μία σταθερά, την οποία δεν έχει τη δυνατότητα να αλλάξει ο ποιητής, παρά την ελευθερία παρέμβασης, ως ένα βαθμό, στο μύθο. Γιατί ο Φιλοκτήτης βρέθηκε κάποτε στην Τροία και με το τόξο του βοήθησε αποφασιστικά στην πτώση της. Για τον λόγο αυτό, η εμφάνιση του Ηρακλή σταματά και τον Φιλοκτήτη και τον Νεοπτόλεμο και τους αλλάζει τα σχέδια.⁶⁵

Ο ρόλος του Ηρακλή είναι να δώσει ένα τέλος στην αντίσταση του Φιλοκτήτη και να οδηγήσει τα γεγονότα στον προκαθορισμένο δρόμο, έτσι η συμβολή του είναι η ίδια όπως και των «από μηχανής θεών» τους οποίους συνήθιζε να χρησιμοποιεί ο Ευριπίδης, ο τρίτος μεγάλος τραγικός ποιητής της αρχαιότητας. Ο Ηρακλής όμως διαφορετικά από εκείνους ήταν πιο στενά δεμένος με το ευρύτερο πλαίσιο των γεγονότων της συγκεκριμένης τραγωδίας. Ότι ο Φιλοκτήτης κουβαλά το τόξο του Ηρακλή από την εποχή της καύσης του Ηρακλή στην Οίτη, είναι ένα εξωτερικό στοιχείο, ενώ ακόμη πιο ουσιαστικό είναι το γεγονός ότι ο Ηρακλής δεν αναγκάζει με μια θεϊκή επιταγή τον φίλο του να κάμει μεταβολή, αλλά με την υπόδειξη του δικού

---

⁶³ Βλ. Webster, (1992) 198.

⁶⁴ Βλ. ο.π. 198.

⁶⁵ Βλ. Lesky, (1964) 421.

του δρόμου, που τον οδήγησε στην ανύψωση και τη δόξα, μέσα από πολλές περιπέτειες⁶⁶.

Συνοψίζοντας, τα σημαντικότερα συμπεράσματα που μπορεί κανείς να αντλήσει μέσα από την εμφάνιση του Ηρακλή ως από μηχανής θεού στην τραγωδία *Φιλοκτήτης* και τον τρόπο σκιαγράφησης της μορφής του είναι τα εξής:

- Ο Ηρακλής, ακόμη και πριν εμφανιστεί στο τέλος του έργου, είναι άμεσα συνδεδεμένος με αυτό, καθώς με τον Φιλοκτήτη, τον συνδέει μία στενή φιλία, η οποία μάλιστα έχει επισφραγιστεί με την κληροδότηση σε αυτόν των τόξων του, με τα οποία θα μπορούσε να πέσει η Τροία.
- Η εμφάνιση του Ηρακλή είναι απαραίτητη για την εξέλιξη της πλοκής, καθώς ο Φιλοκτήτης θα πρέπει οπωσδήποτε να πειστεί να πάει στην Τροία και να την καταλάβει με τα όπλα του.
- Ο Ηρακλής αναφέρεται στη δική του ιστορία, για να πείσει τον παλιό του φίλο και δεν τον υποχρεώνει με τη θεϊκή του πλέον υπόσταση, έτσι, τονίζεται περισσότερο η φιλία και ο δεσμός τους.
- Η σκιαγράφηση του Ηρακλή κινείται γύρω από διάφορες ηθικές αξίες, όπως η ευσέβεια, η γενναιότητα, η φιλία και η δικαιοσύνη.
- Μέσα από τις υποδείξεις του ποιητή για την ευσέβεια προς τους θεούς, είναι πιθανόν να ακούγεται η φωνή του ίδιου του Σοφοκλή, ο οποίος γενικώς ήταν υπέρμαχος της ευσέβειας και βαθιά θρησκευόμενος.⁶⁷

---

⁶⁶ Βλ. ο.π. 421.

⁶⁷ Βλ. ο.π. 421.

2.2 Ευριπίδης

Ο τρίτος σε χρονική σειρά μεγάλος τραγικός ποιητής, ο νεότερος από τους τρεις είναι ο Ευριπίδης, εκπρόσωπος της εποχής των σοφιστών, μίας εποχής κρίσης, η οποία διακρίνεται από ιδεολογικές έριδες, ανατρεπτικές ιδέες και μία τάση αμφισβήτησης των παραδοσιακών αντιλήψεων. Όσο ζούσε δεν ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής, όπως δείχνουν οι λίγες νίκες των έργων του στους δραματικούς αγώνες και ο σαρκασμός του από τον κωμικό Αριστοφάνη. Ωστόσο, μετά το θάνατό του έγινε πολύ δημοφιλής στις επόμενες γενιές και παραμένει μέχρι σήμερα⁶⁸.

Ο Ευριπίδης ταυτίστηκε με τις ιδέες του σκεπτικισμού και της αμφισβήτησης και αυτός υπήρξε και ένας λόγος που εξηγεί την αρχική του αντιδημοτικότητα. Είναι αλήθεια ότι το έργο του είναι επηρεασμένο από τη διδασκαλία των σοφιστών, καθώς χαρακτηρίζεται από σκεπτικισμό και αμφισβήτηση. Πραγματεύεται θέματα όπως η πολιτική, η εκπαίδευση των πολιτών, η θέση της γυναίκας και ο ρόλος του θεϊκού στοιχείου, με έναν τρόπο μάλιστα ο οποίος διαφοροποιείται σημαντικά από τις παραδοσιακές και καθιερωμένες αξίες και αντιλήψεις. Μεγάλη είναι και η επίδραση της ρητορικής στο έργο του Ευριπίδη, καθώς οι χαρακτήρες υποστηρίζουν τις θέσεις τους με μεγάλη δεξιοτεχνία και επιχειρήματα και, κάποτε, με φιλοσοφικά αποφθέγματα. Ο Ευριπίδης πρόσεχε ιδιαίτερος τα λυρικά μέρη των έργων του, ενώ πολλές φορές αυτά είχαν κάποια σύνδεση με την υπόθεση, αλλά και με την πλοκή. Σήμερα σώζονται 18 έργα του Ευριπίδη⁶⁹.

Οι τραγωδίες οι οποίες αναλύονται στην παρούσα μελέτη όσον αφορά τη μορφή του Ηρακλή είναι η τραγωδία *Ηρακλής μαινόμενος*, που αναφέρεται στην τύφλωση του ήρωα από την Ήρα και το φόνο της συζύγου και των παιδιών τους, και η *Άλκηστη*, η οποία αναφέρεται στην επαναφορά στη ζωή από τον Ηρακλή της πιστής συζύγου του Αδμητου.

---

⁶⁸ Easterling & Knox, (2003) 421-425.

⁶⁹ Βλ. ο.π. 420-450.

2.2.1 Ηρακλής μαινόμενος

Το θέμα της τραγωδίας αυτής είναι η νοητική τύφλωση του Ηρακλή από την Ήρα και ο φόνος της γυναίκας και των παιδιών τους. Ο ήρωας είναι παντρεμένος με τη Μεγάρρα με την οποία έχει αποκτήσει πολλά παιδιά. Κατά την απουσία του στον Άδη, η Θήβα δέχεται επίθεση και ο βασιλιάς και πατέρας της Μεγάρρας σκοτώνεται από τον Λύκο, ο οποίος παίρνει τη βασιλεία. Ο Λύκος επιθυμεί να σκοτώσει τον Αμφιτρύωνα, τη Μεγάρρα και τα παιδιά της, ενώ αυτοί πέφτουν κέτες μέχρι να επιστρέψει ο Ηρακλής. Ο Λύκος στέλνει τους γέροντες (χορός) να φέρουν ξύλα για να περιτειχίσουν τους κέτες και ύστερα να ανάψουν φωτιά, ενώ η Μεγάρρα του ζητά να πάνε με τα παιδιά στο παλάτι να νεκροστολιστούν. Τότε επιστρέφει ο Ηρακλής, μαθαίνει τι έγινε και αποφασίζει να τους σώσει.⁷⁰

Τότε, έρχεται η Ίριδα μαζί με τη Λύσσα που τις έχει στείλει η Ήρα να θολώσουν το μυαλό του ήρωα. Εκείνος, σε κατάσταση μανίας, σκοτώνει τη γυναίκα και τα παιδιά του και, προκειμένου να μην σκοτώσει και τον πατέρα του, τον δένουν σε μία κολώνα, μέχρι να συνέλθει. Όταν συνειδητοποιεί τι έχει κάνει, μετανιώνει, ενώ ο Θησέας τον συμβουλεύει να μην αυτοκτονήσει, αλλά να διατηρήσει τη δύναμή του, ώστε να αντέξει τη δυστυχία⁷¹.

Το θέμα της τραγωδίας αντλείται, όπως και στις τραγωδίες του Σοφοκλή, από τη μυθολογία και, πιο συγκεκριμένα, τον μύθο που θέλει τον Ηρακλή θύμα της Ήρας, η οποία τον μισούσε και του έστειλε μία άγρια μανία, ώστε να σκοτώσει την οικογένειά του, κάτι που, σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή, τον οδήγησε στην πραγματοποίηση των άθλων, με σκοπό την εξιλέωση. Ο Ηρακλής αποτελεί ένα τραγικό πρόσωπο, καθώς είναι μεν ο θύτης της Μεγάρρας και των τέκνων, αλλά, στην πραγματικότητα, είναι περισσότερο θύμα της οργής της θεάς. Η συνειδητοποίηση από τον ήρωα των πράξεών του αποτελεί το πιο δραματικό σημείο του έργου, καθώς ο ίδιος μένει μόνος, ανήμπορος να φέρει πίσω τους αγαπημένους του ανθρώπους που άθελά του έχει δολοφονήσει, ενώ σκόπευε να τους σώσει.⁷²

---

⁷⁰ Βλ. Ρούσσο, (1993) 27-33.

⁷¹ Βλ. ό.π. 28-29.

⁷² Βλ. ό.π. 27-33.

Η παρουσία της μορφής του Ηρακλή διαφαίνεται από την αρχή της τραγωδίας, από τον πρόλογο, στον οποίον ο Αμφιτρύωνας συστήνει τον εαυτό του, σε σύνδεση με το όνομα του Ηρακλή, του γιου της συζύγου του και του Δία⁷³:

*Τίς τὸν Διὸς σύλλεκτρον οὐκ οἶδεν βροτῶν,
Ἀργεῖον Ἀμφιτρύων', ὃν Ἀλκαῖός ποτε
ἔτιχθ' ὁ Περσέως, πατέρα τόνδ' Ἡρακλέους;
ὄς τάσδε Θήβας ἔσχον, ἔνθ' ὁ γηγενῆς
Ἰσπαρτῶν στάχυς ἔβλασταν, ὧν γένους Ἄρης
ἔσωσ' ἀριθμὸν ὀλίγον, οἱ Κάδμου πόλιν
τεκνοῦσι παίδων παισίν·*

Απόδοση⁷⁴:

*Ποιός θνητός τον σύντροφο του Διός στη γυναίκα,
τον Αργίτη Αμφιτρύωνα, δεν ξέρει, που ο Αλκαίος
τονε γέννησεν, ο γιος του Περσέα, πατέρα
του Ηρακλή; Κι εγκαταστάθηκα εδώ στη Θήβα,
που των σπαρτών ανθρώπων βλάστησε απ' τη γη της
τ' αστάχου, που ο Άρης έσωσεν απ' τη γενιά τους
λίγους κι αυτοί στην πόλη γέννησαν του Κάδμου
παιδιά των παιδιώνε τους.*

Ο Αμφιτρώων, λοιπόν, είναι το πρώτο πρόσωπο που εμφανίζεται στην τραγωδία και συστήνεται ως πατέρας του Ηρακλή και ως απόγονος του Περσέα. Η αναφορά στον Κάδμο, τον ιδρυτή της Θήβας έχει σχέση με το γεγονός ότι ο Αμφιτρώων, μαζί με τη σύζυγό του, Αλκμήνη, κατέφυγαν στη Θήβα, όπου μεγάλωσε και ο Ηρακλής. Από την αρχή της τραγωδίας, τους πρώτους στίχους, μπορεί κανείς να αισθανθεί την έντονη παρουσία της μορφής του Ηρακλή, ο οποίος είναι και ο πρωταγωνιστής του έργου. Ο Ηρακλής εξυμνείται και στους αμέσως επόμενους στίχους, όπου αναφέρονται στον γάμο του με τη Μεγάρη⁷⁵:

⁷³ Βλ. Ευριπίδης, (1981) στ. 1-7.

⁷⁴ Η απόδοση του έργου που χρησιμοποιήθηκε είναι του Κ. Βάρναλη, από τις εκδόσεις ΚΕΓ, 2015.

⁷⁵ Βλ. Ευριπίδης, (1981) στ. 8-12.

*Κρέων δὲ Μεγάρας τῆσδε γίγνεται πατήρ,
ἦν πάντες ὕμεναίοισι Καδμεῖοι ποτε
λωτῶι συνηλάαζαν ἠνίκ' εἰς ἐμοῦς
δόμους ὁ κλεινὸς Ἡρακλῆς νιν ἤγετο.*

Απόδοση:

Ὄθε γεννήθη

ο Κρέοντα, γιος του Μενοικέα, ρήγας του τόπου.

Κι ο Κρέοντα της Μεγάρας γίνεται πατέρας,

10που κάποτες ὅλ' οι Καδμείοι στα στέφανά της

με τους αυλούς αλάαζαν, στο σπίτι μου όταν

την οδηγούσεν ο Ηρακλής ο δοξασμένος.

Ο λόγος για τον οποίον παρατέθηκαν τα παραπάνω αποσπάσματα είναι γιατί αυτά αναδεικνύουν τη μεγάλη και σημαντική προσωπικότητα του Ηρακλή, ο οποίος είναι ένας μεγάλος και δοξασμένος ήρωας και ο οποίος, στη συνέχεια του έργου, πρόκειται να αλλάξει εντελώς- τυφλωμένος από το θείο στοιχείο- τη συμπεριφορά του. Πρόκειται, λοιπόν, για μία πρόωρη, τραγική ειρωνεία στο συγκεκριμένο έργο.

Ο Αμφιτρύων συνεχίζει στον πρόλογο της τραγωδίας να διηγείται τα περασμένα γεγονότα, ώστε να κατατοπιστούν οι θεατές- αναγνώστες. Αναφέρεται στις δικές του περιπέτειες και της οικογένειάς του, ενώ, φέρνει τη διήγηση στο παρόν, όπου ο Λύκος απειλεί να σκοτώσει τον ίδιο, αλλά και τη γυναίκα και τα παιδιά του Ηρακλή, ώστε να πάρει την εξουσία (στ. 25-59: *γέρων δέ... ...ἀμειυδέστατον*). Ακολουθεί μονόλογος της Μεγάρας, η οποία απευθύνεται στον πεθερό της με σεβασμό και ευγνωμοσύνη, και κάνει και εκείνη κάποια αναδρομή στο παρελθόν, ώστε να δείξει την αντίθεση με το ζοφερό παρόν (στ. 60-86: *ᾧ πρέσβυ... ...έτοιμον ἦ*).

Στη συνέχεια, ακολουθεί ένας μονόλογος του Λύκου ο οποίος, γεμάτος αλαζονεία, κακολογεί τον Ηρακλή και τον χλευάζει, προς μίσος του Αμφιτρύωνα, ο οποίος, αν και αναγνωρίζει ότι ο Ηρακλής είναι γιος του Δία, προσβάλλεται και ορκίζεται εκδίκηση, απέναντι σε έναν άνθρωπο ο οποίος, μαγεμένος από την ισχύ της

εξουσίας, εκδηλώνει μεγάλη έπαρση (στ. 140-251: *Τόν Ηράκλειον... ..τῆς ἐμῆς τυραννίδος*).

Στους στίχους αυτούς, διαφαίνεται η αντίθεση ανάμεσα στο καλό και στο κακό, ανάμεσα στον ενάρετο ηγέτη, Ηρακλή και στον τύραννο Λύκο. Ο πρώτος έχει κάνει μεγάλα κατορθώματα και έχει γίνει αγαπητός σε όλους, ενώ ο δεύτερος, αδράχνει το βίος του Ηρακλή με δόλο, χωρίς να διακρίνεται από καμία ανδρεία, παρά από αλαζονεία, απειλώντας την ευτυχία των δικών του. Ωστόσο, είναι δυνατόν να διακρίνει κανείς μία ειρωνεία στους συγκεκριμένους στίχους, καθώς μετά την εκδίκηση του Λύκου, ο Ηρακλής, τελικά θα πάρει τη θέση του και θα πραγματοποιήσει το μακελειό το οποίο απέτρεψε να κάνει εκείνος⁷⁶.

Στους παρακάτω στίχους, η Μεγάρα, η σύζυγος του Ηρακλή αναφέρεται στον επερχόμενο θάνατο τον δικό της και των παιδιών που έχει με τον Ηρακλή. Η θέση της είναι ότι κανείς δεν θα πρέπει να πεθάνει ατιμασμένος, καθώς, ακόμη κι αν ο Ηρακλής επιστρέψει από τον κάτω κόσμο, δεν θα θελήσει να τον σώσει έτσι. Στα λόγια αυτά της Μεγάρας, υπάρχουν χαρακτηρισμοί για τον Ηρακλή, τον οποίον θεωρεί δοξασμένο, αλλά και ευγενικό πατέρα. Μάλιστα, η ίδια πιστεύει ότι θα πρέπει να ακολουθήσει το παράδειγμα του Ηρακλή, γεγονός που σημαίνει ότι τον θεωρεί παράδειγμα προς μίμηση⁷⁷:

*οὐμὸς δ' ἀμαρτῦρητος εὐκλεῆς πόσις,
ὃς τοῦσδε παῖδας οὐκ ἂν ἐκσῶσαι θέλοι
δόξαν κακὴν λαβόντας· οἱ γὰρ εὐγενεῖς
κάμνουσι τοῖς αἰσχροῖσι τῶν τέκνων ὕπερ·
ἐμοί τε μίμημ' ἀνδρὸς οὐκ ἀπωστέον.
σκέψαι δὲ τὴν σὴν ἐλπίδ' ἧι λογίζομαι·*

Απόδοση:

*και φανερό είναι πως ο δοξασμένος μου άντρας
δεν θα θελήσει να τα σώσει τα παιδιά του
ατιμασμένα, γιατί οι ευγενικοί πατέρες
για των παιδιώνε τους πονούν την ατιμία,*

⁷⁶ Βλ. George, (1994) 145.

⁷⁷ Βλ. Ευριπίδης, (1981) στ. 290-295.

κι εγώ τον άντρα μου να μιμηθώ μου πρέπει.

Και ιδές πώς τις ελπίδες σου εγώ τις ζετάζω.

Ακολουθεί ένα ιδιαίτερα συγκινητικό στάσιμο που ψάλλει ο Χορός και αφηγείται με γλαφυρό και λυρικό τρόπο τα μεγάλα κατορθώματα του Ηρακλή, του οποίου τώρα κινδυνεύει το σπίτι και η οικογένειά του. Η αναλυτική αφήγηση των άθλων και το τέλος του στασίμου, το οποίο αναφέρεται στο παρόν αναδεικνύει το παλιό μεγαλείο του Ηρακλή, το οποίο τώρα καταστρέφεται από τον εχθρό (στ. 348-450: *αί Λίνον... ...έτι πηγάς*). Εκτός από την αντίθεση ανάμεσα στο χθες και στο σήμερα, το στάσιμο αυτό αποτελεί ακόμη μία τραγική ειρωνεία, καθώς τελικά ο Ηρακλής μόνος του θα καταστρέψει το σπιτικό και την οικογένειά του. Στο στάσιμο αυτό αναδεικνύεται ξανά η ανδρεία και η δύναμη, αλλά και το μεγαλείο του Ηρακλή, στοιχεία αγαπητά τα οποία τώρα βρίσκονται σε κίνδυνο από κάποιον ξένο εχθρό. Ο ήρωας υμνείται για όσα έχει καταφέρει, αλλά ταυτόχρονα οικτίρεται για όσα του επιφυλάσσει σήμερα η μοίρα.

Η εμφάνιση του Ηρακλή πραγματοποιείται ενώ ο πατέρας του Αμφιτρώνας και η σύζυγός του Μεγάρα ετοιμάζουν το νεκροστόλισμα των παιδιών και θρηνούν για τη θέση στην οποίαν έχουν βρεθεί. Ο Αμφιτρώων και η Μεγάρα βλέπουν από μακριά τον Ηρακλή έκπληκτοι να πλησιάζει. Εκείνος, καθώς τους βλέπει, αντιλαμβάνεται ότι κάτι κακό έχει συμβεί στο σπίτι του και ρωτά να μάθει. Έτσι, ακολουθεί μία στιχομυθία μεταξύ του Ηρακλή και της Μεγάρας, η οποία τον ενημερώνει για τη νέα κατάσταση. Τότε, ο Ηρακλής, αποφασισμένος, δίνει εντολές στα παιδιά του να βγάλουν τα νεκρικά στολίδια, καθώς σκοπεύει να πάει να εκδικηθεί τον νέο βασιλιά, να σώσει την οικογένειά του και να δοξάσει για ακόμη μία φορά το όνομά του (στ. 514- 582: *έα... ...πάροιθε λέξομαι*).

Μέσα από τους στίχους αυτούς, μπορεί κανείς να βγάλει πολλά συμπεράσματα σχετικά με τη μορφή του Ηρακλή, του μεγάλου ήρωα της μυθολογίας. Από τη μία πλευρά, διακρίνεται η ηρωική και βίαιη πλευρά του, αυτή που έχει συνηθίσει να διατηρεί κατά τη διάρκεια των κατορθωμάτων του, η οποία περιλαμβάνει τα εξής χαρακτηριστικά⁷⁸:

- Αποφασιστικότητα

---

⁷⁸ Βλ. Padilla, (1994) 279.

- Ανδρεία
- Βιαιότητα
- Εκδικητικότητα
- Τιμή
- Περηφάνεια
- Τόλμη, θάρρος

Από την άλλη πλευρά, ο Ηρακλής αναδεικνύει μία διαφορετική, πιο ασυνήθιστη πλευρά του, αυτή του πατέρα, του γιου και του συζύγου, που περιλαμβάνει τις εξής αρετές⁷⁹:

- Αγάπη
- Στοργή
- Προστατευτικότητα
- Υποστήριξη
- Αυτοθυσία
- Ανάληψη ευθυνών

Ωστόσο, τα περισσότερα από τα παραπάνω στοιχεία, πρόκειται να διαψευσθούν από την εξέλιξη της δράσης, ενώ η βιαιότητα πρόκειται να στραφεί ενάντια στα αγαπημένα του πρόσωπα. Προτού συμβεί αυτό, ο Ηρακλής κάνει ένα ακόμη ξέσπασμα πατρικής στοργής, αγκαλιάζοντας τα παιδιά του⁸⁰:

*ἄζω λαβὼν γε τούσδ' ἐφορκίδας χεροῖν,
ναῦς δ' ὡς ἐφέλξω· καὶ γὰρ οὐκ ἀναίνομαι
θεράπευμα τέκνων· πάντα τάνθρώπων ἴσα·
φιλοῦσι παῖδας οἱ τ' ἀμείνονες βροτῶν
οἱ τ' οὐδὲν ὄντες· χρήμασιν δὲ διάφοροι·
ἔχουσιν, οἱ δ' οὐ· πᾶν δὲ φιλότεκνον γένος*

Απόδοση:

*Θενα σας σύρω σαν βαρκούλες με τα χέρια
καράβι εγώ· κι όμως, βοήθεια δεν αρνιούμαι*

⁷⁹ Βλ. ο.π. 279.

⁸⁰ Βλ. Ευριπίδης, (1981) στ. 631-636.

*στα παιδιά μου. Κι είναι όλ' οι άνθρωποι το ίδιο·
γιατί αγαπούνε τα παιδιά τους κι οι μεγάλοι
κι οι τιποτένιοι· μα διαφέρουνε μονάχα
στο χρήμα, γιατί άλλοι έχουνε κι άλλοι δεν έχουν·*

Ο Ηρακλής εκδικείται τον Λύκο και τους ακόλουθούς του, ενώ ο Χορός πανηγυρίζει για την επιστροφή του και για τη σωτηρία της πόλης. Ωστόσο, τότε εμφανίζονται η Ίρις και η Λύσσα, σταλμένες από την Ήρα, για να αλλάξουν την τροπή των πραγμάτων, ενώ αποκαλύπτουν τους σκοπούς τους (στ. 843-873: *ἐξ εὐγενοῦς... .. Ηρακλέους*).

Τα όσα ακολουθούν, δηλαδή τις βίαιες σκηνές που συμβαίνουν μέσα στο παλάτι, με τον Ηρακλή να έχει θολώσει πνευματικά και να σκοτώνει τα παιδιά και τη γυναίκα του, οι θεατές/αναγνώστες τα μαθαίνουν από τον αγγελιαφόρο που έρχεται να ενημερώσει τους γέροντες του Χορού. Ο Ηρακλής παρουσιάζεται αφηνιασμένος και τυφλός, σαν να μην είναι ο ίδιος άνθρωπος με πριν, ο ήρωας και ο οικογενειάρχης. Στη συνέχεια, βγαίνει ο Αμφιτρύωνας, συντετριμμένος και θρηνηί μαζί με τους γέροντες για τη συμφορά του αυτή. Ο Ηρακλής εμφανίζεται έπειτα, δεμένος, έχοντας συνέλθει από τη θεϊκή μανία και, σιγά-σιγά ανακαλύπτει την αλήθεια και καταρρέει, σκεπτόμενος πως ο ίδιος, μετά από τέτοιες πράξεις, δεν θα πρέπει να ζει⁸¹:

*HP. οἴμοι· τί δῆτα φείδομαι ψυχῆς ἐμῆς
τῶν φιλτάτων μοι γενόμενος παίδων φονεύς;
οὐκ εἶμι πέτρας λισσάδος πρὸς ἄλματα
ἢ φάσγανον πρὸς ἦπαρ ἐξακοντίσας
τέκνοις δικαστῆς αἵματος γενήσομαι,
ἢ σάρκα ἴτην ἐμὴν ἔμπρησας πυρὶ
δύσκειαν ἢ μένει μ' ἀπόσομαι βίου;
ἀλλ' ἐμποδῶν μοι θανασίμων βουλευμάτων
Θησεὺς ὄδ' ἔρπει συγγενῆς φίλος τ' ἐμός.
ὀφθησόμεσθα καὶ τεκνοκτόνον μύσος
ἐς ὄμμαθ' ἤξει φιλτάτῳ ξένων ἐμῶν.
οἴμοι, τί δράσω; ποῖ κακῶν ἐρημίαν*

⁸¹ Βλ. ό.π. στ.1146-1162.

εὔρω, πτερωτὸς ἢ κατὰ χθονὸς μολῶν;
φέρ', ἀμφὶ κρατὶ περιβάλω σκότον < >.
αἰσχύνομαι γὰρ τοῖς δεδραμένοις κακοῖς,
καὶ τῶιδε προστρόπαιον αἷμα προσβαλὼν
οὐδὲν κακῶσαι τοὺς ἀναιτίους θέλω.

Απόδοση:

*Αλίμονο! τί πια λυπάμαι τη ζωή μου,
αφού φονιάς των γλυκών έγινα παιδιών μου,
και δεν πάω από απόκρημνο βράχο να πηδήσω
ή το σπαθί βυθίζοντας στα σωθικά μου
1150να τιμωρήσω το άδικον αίμα των παιδιών μου;
ή στη φωτιά τη σάρκα μου ψήνοντας τούτη
να την ξεφύγω την ντροπή που με προσμένει;
Όμως εμπόδιο στα θανατικά μου σχέδια
ο Θησέας έρχεται φίλος και συγγενής μου.
Η φρίκη της παιδοκτονίας μου θενα πέσει
στα μάτια του πιο αγαπητού απ' όλους τους φίλους.
Αλί μου! τί να κάμω; πού να βρω ερημία
κακών φτερωτός ή στη γη μπαίνοντας μέσα;
Πες με τί σκότος το κεφάλι να σκεπάσω;
1160Για τα κακά εγώ ντρέπομαι τα γενομένα
ως και γι' αυτόν, τι χύνοντας άδικον αίμα
δεν θέλω στους αναίτιους γω κακό να κάμω.*

Ο Ηρακλής, από έναν περήφανο και ενάρετο ήρωα και έναν στοργικό σύζυγο και πατέρα, έχει μετατραπεί σε έναν μανιακό δολοφόνο, ο οποίος, μετά τη συνειδητοποίηση των πράξεών του, αισθάνεται ντροπή και πόνο, μισώντας τον εαυτό του. Το ιδανικό προφίλ του ήρωα καταρρέει μπροστά στη θεϊκή βούληση, ενώ εκείνος, μετατρέπεται σε πιόνι του θεϊκού στοιχείου, φαινομενικά θύτης, αλλά, στην πραγματικότητα, θύμα και τραγικό πρόσωπο⁸².

---

⁸² Βλ. Assael, (1994) 313-326.

2.2.2 Άλκηστη

Η υπόθεση του έργου είναι η εξής: Ο Απόλλωνας, τιμωρημένος από τον Δία, αναγκάστηκε να υπηρετήσει σαν κοινός θνητός τον βασιλιά των Φερών, Άδμητο. Ως αντάλλαγμα για τη φιλόξενη και ευγενική συμπεριφορά του βασιλιά, ο θεός τού χάρισε το μοναδικό προνόμιο να ξεφύγει από τον πρόωρο θάνατο, αρκεί κάποιος άλλος να πεθάνει αντί γι' αυτόν με τη θέλησή του. Οι ηλικιωμένοι γονείς του αρνούνται να τον υποκαταστήσουν στον Άδη. Η μόνη που δέχεται να πεθάνει στη θέση του είναι η γυναίκα του, η Άλκηστη. Το νεκρό της σώμα είναι ακόμα άταφο, όταν η αναπάντεχη επίσκεψη του Ηρακλή αλλάζει τα δεδομένα⁸³.

Ο Άδμητος κρύβει το βαρύ πένθος από τον φίλο του και τον φιλοξενεί στο παλάτι. Ο Ηρακλής, χωρίς να γνωρίζει τη συμφορά που βαραίνει το σπίτι, πίνει και γλεντά, εξοργίζοντας με την προκλητική συμπεριφορά του τον υπηρέτη που του αποκαλύπτει τον θάνατο της Άλκηστης. Ντροπιασμένος ο ήρωας αποφασίζει να πράξει το αδύνατο: να φέρει πίσω τη νεκρή από το σκοτεινό βασίλειο του Άδη. Επιστρέφοντας από εκεί, παραδίδει στον Άδμητο την πεπλοφορεμένη γυναίκα που συνοδεύει. Όταν το πέπλο σηκωθεί, ο Άδμητος βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα βουβό αίνιγμα⁸⁴.

Το συγκεκριμένο έργο του Ευριπίδη διαφέρει σημαντικά από την τυπική μορφή της αττικής τραγωδίας, καθώς περιλαμβάνει στοιχεία κωμικά και παραμυθικά. Κάποιοι μελετητές το εντάσσουν ανάμεσα στην τραγωδία και το σατυρικό δράμα, ενώ, ακόμη, έχει προταθεί και ο όρος «παραμυθόδραμα» για να το χαρακτηρίσει.⁸⁵

Ο Ηρακλής εμφανίζεται στο τρίτο επεισόδιο της τραγωδίας, ενώ η Άλκηστη έχει ήδη πεθάνει. Είναι περαστικός από τη Θεσσαλία, καθώς πορεύεται προς τη Θράκη για να διαπράξει τον μύθο με τα άλογα του Διομήδη. Ο ήρωας δεν έχει ιδέα για το κακό που έχει βρει το σπιτικό του φίλου του, του Άδμητου. Αρχικά, ο Ηρακλής κάνει έναν διάλογο με τον κορυφαίο του Χορού σχετικά με τη δική του αποστολή στη Θράκη, ενώ, στη συνέχεια, συναντά τον Άδμητο που είναι πολύ καλός του φίλος. Εκείνος τον πληροφορεί ότι είχε κάποια κηδεία, ωστόσο, αποφεύγει να του πει ότι η Άλκηστη έχει πεθάνει, παρόλο που του αναφέρει το γεγονός ότι η ίδια έχει δεχθεί να

---

⁸³Βλ. Ιακώβ, (2012) 9-12.

⁸⁴ Βλ. ό.π.

⁸⁵ Βλ. Ιακώβ, (2012) 47-51.

αντικαταστήσει τον άντρα της στον Άδη. Μάλιστα, ο Ηρακλής αποφασίζει να πάει σε άλλο σπίτι για φιλοξενία, μιας και ο φίλος του έχει κάποιο πένθος, όμως εκείνος δεν τον αφήνει και αποφασίζει να του κρύψει την αλήθεια (στ. 510-540: *χαῖρ' ... .. μολεῖν*).

Μέσα από τους παραπάνω στίχους, ο Ηρακλής παρουσιάζεται ως ένας γενναίος άντρας ο οποίος είναι αποφασισμένος να επιχειρήσει μία δύσκολη αποστολή, παρόλο που οι άλλοι τον αποθαρρύνουν. Επίσης, ως φίλος είναι εγκάρδιος και ευγενής, ενώ συμμερίζεται το πένθος του φίλου του και δείχνει διακριτικότητα, ώστε να μην τον ενοχλήσει. Επιπλέον παρουσιάζεται λογικός, καθώς συμβουλεύει τον Άδμητο ανάλογα με τη λογική και με το δίκαιο.

Τελικά, ενώ ο Ηρακλής φιλοξενείται στο σπίτι του φίλου του, ένας υπηρέτης αναλαμβάνει να του πει την αλήθεια, καθώς τον βλέπει να γλεντά αμέριμνος, κάτι που δεν είναι πρόπον σε ένα σπίτι που έχει πένθος. Από τη μία πλευρά, η φιλοξενία αποτελούσε έναν θεσμό πολύ σημαντικό στην αρχαιότητα, όμως, από την άλλη πλευρά, το πένθος δεν επέτρεπε χαρές και γλέντια σε ένα σπίτι. Αυτοί που πενθούσαν δεν μπορούσαν να δέχονται φιλοξενούμενους και έπρεπε να θρηνούν τους δικούς τους απομονωμένοι. Έτσι, ο υπηρέτης αποκαλύπτει στον Ηρακλή ότι το πρόσωπο που έχασε ο φίλος του ήταν η ακριβή και πιστή του σύζυγος⁸⁶:

HP. μῶν ἢ τέκνων τι φροῦδον ἢ γέρον πατήρ;
ΘΕ. γυνή μὲν οὖν ὄλωλεν Ἀδμήτου, ζένε.
HP. τί φής; ἔπειτα δῆτά μ' ἐξενίζετε;
ΘΕ. ἤδειτο γάρ σε τῶνδ' ἀπόσασθαι δόμων.
HP. ὦ σχέτλι', οἷας ἤμπλακες ζυναόρου.
825ΘΕ. ἀπωλόμεσθα πάντες, οὐ κείνη μόνη.
HP. ἀλλ' ἡσθόμην μὲν ὄμμ' ἰδὼν δακρυρροοῦν
κουράν τε καὶ πρόσωπον· ἀλλ' ἔπειθέ με
λέγων θυραῖον κῆδος ἐς τάφον φέρειν.
βία δὲ θυμοῦ τάσδ' ὑπερβαλὼν πύλας
830ἔπινον ἀνδρὸς ἐν φιλοζένου δόμοις,
πράσσοντος οὕτω. κᾶτ' ἐκώμαζον κᾶρα

⁸⁶ Βλ. Ευριπίδης, (1984) στ. 821-860.

στεφάνοις πυκασθείς; ἀλλὰ σοῦ τὸ μὴ φράσαι,
 κακοῦ τοσοῦτου δώμασιν προσκειμένου.
 ποῦ καὶ σφε θάπτει; ποῦ νιν εὐρήσω μολῶν;
 835ΘΕ. ὀρθὴν παρ' οἴμον, ἢ 'πὶ Λάρισαν φέρει,
 τύμβον κατόψη ξεστὸν ἐκ προαστίου.
 ΗΡ. ὦ πολλὰ τλᾶσα καρδία καὶ χεὶρ ἐμή,
 νῦν δεῖξον οἶον παῖδά σ' ἢ Τιρυνθία
 Ἥλεκτρονόος ἐγείνατ' Ἀλκμήνη Διί.
 840δεῖ γάρ με σῶσαι τὴν θανοῦσαν ἀρτίως
 γυναῖκα κάς τόνδ' αὖθις ἰδρῦσαι δόμον
 Ἄλκηστιν, Ἀδμήτω θ' ὑπουργῆσαι χάριν.
 ἐλθὼν δ' ἄνακτα τὸν μελάμπεπλον νεκρῶν
 Θάνατον φυλάζω, καὶ νιν εὐρήσειν δοκῶ
 845πίνοντα τύμβου πλησίον προσφαγμάτων.
 κᾶνπερ λοχαίας αὐτὸν ἐξ ἔδρας συθείς
 μάρψω, κύκλον δὲ περιβάλω χεροῖν ἐμαῖν,
 οὐκ ἔστιν ὅστις αὐτὸν ἐξαιρήσεται
 μογοῦντα πλευρά, πρὶν γυναῖκ' ἐμοὶ μεθῆ.
 850ἦν δ' οὖν ἀμάρτω τῆσδ' ἄγρας, καὶ μὴ μόλη
 πρὸς αἵματηρὸν πέλανον, εἴμι τῶν κάτω
 Κόρης Ἄνακτός τ' εἰς ἀνηλίους δόμους
 αἰτήσομαί τε· καὶ πέποιθ' ἄξειν ἄνω
 Ἄλκηστιν, ὥστε χερσὶν ἐνθεῖναι ζένου,
 855ὅς μ' ἐς δόμους ἐδέξατ' οὐδ' ἀπήλασε,
 καίπερ βαρεία συμφορᾷ πεπληγμένος,
 ἔκρυπτε δ' ὦν γενναῖος, αἰδεσθεὶς ἐμέ.
 τίς τοῦδε μᾶλλον Θεσσαλῶν φιλόξενος,
 τίς Ἑλλάδ' οἰκῶν; τοιγὰρ οὐκ ἐρεῖ κακὸν
 860εὐεργετῆσαι φῶτα γενναῖος γεγώς.

Απόδοση⁸⁷:

ΗΡΑ. Ποιός έχει πεθάνει;

820Κανένα του παιδί; Ο πατέρας του ίσως;

ΥΠΗ. Ξένε, η γυναίκα του Άδητου· ναι, εκείνη.

ΗΡΑ. Και με φιλοξενούσατε εδώ μέσα;

ΥΠΗ. Ντρεπόταν απ' το σπίτι να σε διώξει.

ΗΡΑ. Δύστυχε, τί συντρόφισσα έχεις χάσει!

ΥΠΗ. Χαθήκαμε όλοι, κι όχι μόνο εκείνη.

ΗΡΑ. Την όψη του όταν είδα, τα κομμένα

μαλλιά του και τα μάτια του όλο δάκρυα,

σα να το 'νιωσα, μ' έπεισε όμως όταν

μου 'πε πως ξένη πήγαινε να θάψει.

Ανόρεχτα αυτήν πέρασα την πόρτα

830κι έπινα μες στο σπίτι ανθρώπου τόσο

φιλόξενου, που η μοίρα είχε χτυπήσει.

Και τρωγοπίνω! Και φορώ στεφάνι!

Πετά το στεφάνι και το ποτήρι.

Μα φταις κι εσύ· να μη μου πεις μια λέξη

για τέτοια συμφορά! Και πού να τρέξω

να τον βρω; Πού τη θάβει; ΥΠΗ. Έξω απ' την πόλη,

στης Λάρισας το δρόμο ολόισα πάνω,

πελεκητό ένα μνήμα θ' αντικρίσεις.

ΗΡΑ., αφού ο υπηρέτης γύρισε μέσα στο παλάτι.

Πολύπαθη καρδιά μου εσύ, κι ω χέρι,

τώρα δείζτε τί γιο η Τιρύνθια Αλκμήνη,

η κόρη του Ηλεκτρύονα, έχει κάμει

840από το Δία. Την Άλκηστη εγώ πρέπει

να σώσω κι εδώ πίσω να τη φέρω,

τη χάρη αυτή στον Άδητο να κάμω.

Καρτέρι πάω στο Θάνατο να στήσω,

το μαυροφόρο κύριο των νεκρών·

θαρρώ πως θα τον βρω κοντά στον τάφο,

⁸⁷ Η απόδοση του έργου που χρησιμοποιήθηκε είναι του Θ. Σταύρου από τις εκδόσεις ΚΕΓ, 2012.

*αίμα απ' τα σφάγια να ρουφά. Αν χιμώντας
από κρυψώνα τον τσακώσω, κι έτσι
τον σφίξω μες στα χέρια μου, κανένας
δε μου τον παίρνει· απ' των πλευρών τον πόνο
θ' αναγκαστεί να μου τη δώσει πίσω.
850 Αν σ' αυτό δεν πετύχω, αν δε ζυγώσει
αίμα να πιει, στ' ανήλιαγα παλάτια
της Κόρης και του Πλούτωνα θα πάω
να τη ζητήσω· κι είμαι βέβαιος ότι
την Άλκηστη εδώ πάνω θα τη φέρω
να τη δώσω στα χέρια αυτού του φίλου,
που, ενώ τον είχε βρει κακό μεγάλο,
δε μ' έδιωξε, με δέχτηκε από σέβας
σ' εμένα, γενναιόψυχα σιωπόντας.
Στη Θεσσαλία και σ' όλη την Ελλάδα
είν' άλλος πιο φιλόξενος; Κανένας.
Ωστε ας μη λέει πως σ' έναν τιποτένιο
860 έκαμε το καλό η γενναία καρδιά του.*

Παραπάνω, παρατέθηκε εκτενές απόσπασμα του διαλόγου του υπηρέτη με τον Ηρακλή, καθώς θεωρούμε ότι μέσα από αυτό, διαγράφεται αναλυτικά ο χαρακτήρας του ήρωα. Ο ήρωας με φρίκη πληροφορείται το θάνατο της οικοδέσποινας και αισθάνεται ντροπή που φιλοξενήθηκε εκεί, καθώς τα έθιμα του πένθους δεν το επιτρέπουν. Στο απόσπασμα αυτό ο Ηρακλής δείχνει το τεράστιο μεγαλείο της ψυχής του και τη μεγάλη ηθική του αρετή. Ακριβώς επειδή επρόκειτο για έναν ηθικό άνθρωπο, αυτός αισθάνθηκε μεγάλη ντροπή και πόνο για την απώλεια του φίλου του και για τη δική του συμπεριφορά. Μάλιστα, οι τύψεις του είναι τέτοιες που τελικά αποφασίζει να πάει ακόμη και στον Κάτω Κόσμο για να φέρει πίσω τη γυναίκα του φίλου του και να επανορθώσει για το ατόπημά του και να δείξει την ευγνωμοσύνη του στον φιλόξενο και σεβαστικό του φίλο. Τα στοιχεία του χαρακτήρα του Ηρακλή που διαφαίνονται στο συγκεκριμένο απόσπασμα είναι ο σεβασμός και η ευγνωμοσύνη προς έναν καλό φίλο, καθώς και η ντροπή για την απρεπή του συμπεριφορά, η οποία τον ωθεί να αναλάβει ένα δύσκολο εγχείρημα. Ο Ηρακλής

διακρίνεται από τόλμη και αποφασιστικότητα, ενώ πρόκειται επίσης για έναν άνθρωπο ηθικό και καλοσυνάτο.

Στη συνέχεια, ο Ηρακλής επιστρέφει μαζί με μία πεπλοφορεμένη γυναίκα και συναντά τον Άδμητο. Του εκφράζει το παράπονό του που του έκρυψε την αλήθεια και τον άφησε να γλεντάει σε ένα σπίτι όπου υπήρχε πένθος. Του τονίζει πως είναι φίλος του και ότι από τους φίλους δεν θα πρέπει κανείς να κρύβει την αλήθεια, ενώ παρά το παράπονό του, σταματά εκεί, καθώς δεν επιθυμεί να βαρύνει τον Άδμητο και με επιπρόσθετο πόνο. Έπειτα, του ζητά να κρατήσει τη γυναίκα αυτή στο σπίτι του, ωστόσο εκείνος επιστρέφει από τη Θράκη, δίχως να του αποκαλύψει ότι αυτή είναι η Άλκηστη που έχει επιστρέψει στη ζωή (στ. 1008-1036: *φίλον... ...ίσως*). Το στοιχείο του χαρακτήρα του Ηρακλή που αναδεικνύεται στους στίχους αυτούς είναι αυτό της άμετρης φιλίας του απέναντι στον Άδμητο.

Η αντίδραση του Άδμητου στα λόγια του Ηρακλή είναι έντονη, καθώς αυτός δεν είναι σε θέση να φιλοξενήσει μία ξένη γυναίκα, η οποία μάλιστα, μοιάζει πολύ στην Άλκηστη. Ο Ηρακλής τον παρηγορεί και προσπαθεί να του απαλύνει τον πόνο, λέγοντας του πως ο χρόνος θα τον γιατρέψει και πως θα βρει άλλη γυναίκα για να χαρεί ξανά, κάτι που ο Άδμητος δεν αποδέχεται. Ο Ηρακλής, από τη μία θεωρεί φυσιολογικό να βρει ο χήρος φίλος του άλλη σύζυγο και, από την άλλη, τον επαινεί, καθώς είναι πιστός και αμετακίνητος (στ. 1075-1114: *σάφ' οίδα... ...είσελθεῖν πάρα*).

Έπειτα, ο Ηρακλής αποκαλύπτει το πρόσωπο της γυναίκας που φέρνει μαζί του και ο Άδμητος βλέπει τη σύζυγό του έκπληκτος. Αρχικά, είναι καχύποπτος, καθώς πιστεύει πως είναι φάντασμα, όμως ο Ηρακλής τον διαβεβαιώνει πως είναι ζωντανή, καθώς εκείνος πάλεψε με το Θάνατο και την πήρε πίσω για χάρη του φίλου του⁸⁸:

*HP. ἔχεις· φθόνος δὲ μὴ γένοιτό τις θεῶν.
ΑΔ. ὦ τοῦ μεγίστου Ζηνὸς εὐγενὲς τέκνον,
εὐδαιμονοίης, καὶ σ' ὁ φιλύσας πατήρ
σώζοι· σὺ γὰρ δὴ τᾶμ' ἀνώρθωσας μόνος.
πῶς τήνδ' ἔπεμψας νέρθεν εἰς φάος τόδε;*

⁸⁸ Βλ. Ευριπίδης, (1984) στ. 1135-1141.

1140HP. μάχην συνάψας δαιμόνων τῶ κυρίῳ.

ΑΔ. ποῦ τόνδε Θανάτῳ φῆς ἀγῶνα συμβαλεῖν;

Απόδοση:

HPA. Ναι, και μακριά σας των θεών ο φθόνος.

ΑΔΜ. Γιε ευγενικέ του ύψιστου Δία, εκείνος

να σε φυλάει, και να 'σαι ευτυχισμένος·

μου αναστυλώνεις τη ζωή, εσύ μόνος.

Μα πώς στο φως την έφερες και πάλι;

HPA. Πάλεψα με το Θάνατο, που ορίζει

1140τους πεθαμένους. ΑΔΜ. Πού έκαμες τη μάχη;

HPA. Στον τάφο πλάι· κρυμμένος, καρτερούσα.

Μετά τη σκηνή της αναγνώρισης, η χαρά είναι διάχυτη σε όλους και, κυρίως στον Άδμητο και τον Ηρακλή. Ο ήρωας έχει για μία ακόμη φορά αποκαλύψει τη φιλία του, αλλά και το μεγαλείο της ψυχής του, κάνοντας μία τόσο μεγάλη χάρη στο φίλο του, αλλά και την ανδρεία και τη δύναμή του, κάνοντας μία επικίνδυνη πράξη, με υπερφυσικό χαρακτήρα. Το στοιχείο της σύνδεσης και της στενής σχέσης ανάμεσα στον κάτω κόσμο και στον κόσμο των ζωντανών είναι διαδεδομένο στην αρχαία τραγωδία και, ειδικότερα, στην ποίηση του Ευριπίδη⁸⁹.

Ποια όμως είναι τα στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τον Ηρακλή στο έργο; Τα σημαντικότερα από αυτά που μπορούν να συνοψιστούν είναι τα εξής:

- Φιλία
- Διακριτικότητα
- Σεβασμός
- Ευγνωμοσύνη
- Αιδώς
- Ανδρεία
- Υπερφυσική Δύναμη
- Αποφασιστικότητα
- Τιμότητα

---

⁸⁹ Βλ. Padilla, (1992) 1.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί κανείς και στη λειτουργία που έχει η παρουσία του Ηρακλή στη συγκεκριμένη τραγωδία. Το έργο έχει το όνομα της συζύγου του Αδμήτου, η οποία όμως δεν συμμετέχει πολύ σε αυτό. Η ιστορία η οποία εκτυλίσσεται αφορά κυρίως στο θάνατο της Άλκηστης στη θέση του άνδρα της και στον πόνο το δικό του για τη μεγάλη αυτή απώλεια. Επομένως, ο Ηρακλής, αν και η παρουσία του είναι εκτενής στην τραγωδία, δεν είναι ο τυπικός πρωταγωνιστής. Παρόλα αυτά, ο ρόλος του είναι καταλυτικός, καθώς αυτός είναι που εξελίσσει τη δράση και φέρνει το αίσιο τέλος στην υπόθεση. Επομένως, ο Ηρακλής παίζει το ρόλο του μοχλού εξέλιξης των γεγονότων, ο οποίος μάλιστα, ενεπλάκη στην ιστορία αυτή χωρίς αρχικά να το γνωρίζει.

2.3 Συγκριτική ανάλυση

Οι τέσσερις τραγωδίες οι οποίες αναλύθηκαν παραπάνω έχουν έναν κοινό παρονομαστή, ο οποίος είναι η παρουσία του Ηρακλή, του ήρωα και ημίθεου. Στις δύο από αυτές, τις *Τραχίνιες* και τον *Ηρακλή Μαινόμενο*, η υπόθεση αφορά στην προσωπική ζωή του Ηρακλή, ενώ στις άλλες δύο, τον *Φιλοκτήτη* και την *Άλκηστη*, οι πρωταγωνιστές είναι άλλοι και ο Ηρακλής εμφανίζεται για να διαδραματίσει κάποιο ρόλο στην πλοκή, το ρόλο του από μηχανής θεού, αυτού που σώζει την κατάσταση.

Τα έργα που εξετάστηκαν έχουν πολλές ομοιότητες, αλλά και διαφορές μεταξύ τους. Κοινά τους χαρακτηριστικά είναι η έμπνευση από γνωστούς μύθους που αναφέρονται στον Ηρακλή και που υπήρχαν και σε άλλες γραμματειακές πηγές της αρχαιότητας, καθώς και το πέρασμα τω ηρώων από διάφορες περιπέτειες και πάθη, μέχρι το τέλος, όπου επέρχεται η κάθαρση, είτε με καλή είτε με τραγική έκβαση της τραγωδίας. Άλλωστε, αυτά είναι και δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά των αρχαίων τραγωδιών. Ακόμη, στις τραγωδίες αυτές υπάρχουν κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, οι οποίες κρύβονται πίσω από την αλληγορία των μύθων. Κάποιες από αυτές είναι ο θεσμός του γάμου και η σχέση μεταξύ των δύο φύλων στις *Τραχίνιες*, η φιλία στον *Φιλοκτήτη* και την *Άλκηστη*, η αυθαιρεσία της πολιτικής εξουσίας και η αντίθεση μεταξύ δικαιοσύνης και αδικίας στον *Ηρακλή Μαινόμενο*⁹⁰.

Ο τρόπος με τον οποίον παρουσιάζεται ο Ηρακλής στις τέσσερις τραγωδίες εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι ο ρόλος τον οποίο διαδραματίζει, αλλά και η γραφή του κάθε ποιητή, δεδομένου ότι καθένας από τους δύο τραγικούς ποιητές σκιαγραφεί τους ήρωες του διαφορετικά.

Ο Σοφοκλής ήταν πολύ επιδέξιος στη σκιαγράφηση του ήθους των ηρώων του. Αυτοί, λοιπόν, παρουσιάζονται με μία τάση εξιδανίκευσης, όπως πρέπει να είναι (οίους δεῖ εἶναι) και υπερέχουν από τον μέσο θνητό στην ανδρεία, χωρίς όμως να τους λείπουν οι ανθρώπινες αδυναμίες, τα πάθη και οι συμφορές. Διακρίνονται για τα ευγενικά τους κίνητρα και το υψηλό ήθος τους και καταλήγουν να παλεύουν μόνοι τους για τις αξίες τους και τα ιδανικά τους. Για τον λόγο αυτό και ο θεατής ταυτίζεται και συμπάσχει μαζί τους, όταν αυτοί βιώνουν το δράμα τους. Στις τραγωδίες του υπάρχουν και δευτερεύοντα πρόσωπα τα οποία χαρακτηρίζονται από απλοϊκότητα,

---

⁹⁰ Βλ. Vickers, (1995) 41-69.

αφέλεια, πονηριά και προσήλωση στο ατομικό συμφέρον. Η παρουσία αυτών των προσώπων δίνει και ένα κωμικό στοιχείο στα έργα του, που απαλύνει τη μελαγχολική ατμόσφαιρα⁹¹.

Τα στοιχεία αυτά που προαναφέρθηκαν για τους ήρωες του Σοφοκλή συναντώνται και στη σκιαγράφηση της μορφής του Ηρακλή, ωστόσο, αυτή διαφέρει ανάμεσα στα δύο έργα, καθώς στις *Τραχίνιες* ο Ηρακλής είναι θνητός, ενώ στον *Φιλοκτήτη* παρουσιάζεται ως θεός. Στο πρώτο έργο το οποίο μελετήθηκε, ο Ηρακλής διακρίνεται από μία τάση εξιδανίκευσης, κυρίως όπως παρουσιάζεται από τη Δηιάνειρα, από την πλευρά της ανδρείας, της αρετής και της ομορφιάς, αλλά και στο τέλος, μέσα από τις συμβουλές που δίνει στο γιο του Ύλλο, όπου φαίνεται η περηφάνια και το μεγαλείο του.

Ωστόσο, πρόκειται για έναν ήρωα, ο οποίος διακρίνεται και από τις αδυναμίες και τα πάθη των θνητών, όπως είναι ο ερωτικός πειρασμός, η αδυναμία να αντέξει τους πόνους, αλλά και η εκδικητικότητα προς τη γυναίκα του, καθώς νομίζει πως εκείνη επιχείρησε να τον δολοφονήσει με πανουργία. Περισσότερο εξιδανικευμένος παρουσιάζεται ο Ηρακλής στην τραγωδία *Φιλοκτήτης*, καθώς εμφανίζεται ως θεός και, μάλιστα, από μηχανής, ώστε να σώσει μία αδιέξοδη κατάσταση. Ωστόσο, ακόμη κι εκεί, για να πείσει τον παλιό του φίλο, Φιλοκτήτη, κάνει μία αναδρομή στις δικές του περιπέτειες και τα πάθη, όταν είχε δηλητηριαστεί από το χιτώνα του Νέσσου.

Οι ήρωες του Ευριπίδη δεν είναι τόσο εξιδανικευμένοι όσο αυτοί του Σοφοκλή, αλλά, αντίθετα, παρουσιάζονται με πιο ρεαλιστικό τρόπο, με προτερήματα και ελαττώματα, με πάθη, αλλά και με ηθικό μεγαλείο, δημιουργώντας συχνά αντιθέσεις στη σκιαγράφηση τους. Μάλιστα, οι ήρωες του Ευριπίδη συχνά συνοδεύονται από την έμμεση παρουσίαση συγκεκριμένου ιδεολογικού υπόβαθρου, το οποίο απηχεί τις δικές του φιλοσοφικές ανησυχίες. Ο ανθρώπινος πόνος αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τους ήρωες του Ευριπίδη. Οι αιτίες του πόνου αυτού είναι πολλές, όπως ο έρωτας, ο θάνατος, η επέμβαση των θεών. Οι ήρωες έχουν απότομες μεταστροφές στην ψυχολογική τους κατάσταση, καθώς τους

---

⁹¹ Βλ. Easterling & Knox, (2003) 394-420.

επηρεάζουν οι συγκινήσεις που βιώνουν, αλλά και οι θεοί. Επίσης, διακρίνονται από έντονο κοινωνικό προβληματισμό⁹².

Ακόμη ένα στοιχείο που διακρίνει τη γραφή του Ευριπίδη όσον αφορά τη σκιαγράφηση των χαρακτήρων του είναι ότι παίρνει κάποιους χαρακτήρες γνωστούς από το μύθο και τους δίνει μία διαφορετική μορφή, που διακρίνεται από μεγάλο βάθος. Μάλιστα, τα στοιχεία της προσωπικότητάς τους αναδεικνύονται τόσο μέσα από τη δική τους δράση όσο και μέσα από τη σχέση και την αλληλεπίδρασή τους με άλλους ήρωες. Είναι μεγάλος δεξιότηχης στη σκιαγράφηση πειστικών χαρακτήρων οι οποίοι αλληλεπιδρούν με το κοινωνικό τους περιβάλλον, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην πραγματική ζωή⁹³.

Στην περίπτωση του *Ηρακλή Μαινόμενου*, ο ήρωας παρουσιάζεται με μεγάλο βάθος, ως γενναίος και δυνατός πολεμιστής, από τη μία πλευρά και ως στοργικός πατέρας, σύζυγος και γιος, από την άλλη. Ωστόσο, αυτός ο ιδανικός χαρακτήρας καταρρίπτεται μέσα από τη θεϊκή μανία που του αποστέλλεται και, έτσι, όλες του οι αρετές, για ένα διάστημα, αφανίζονται. Τόσο το βάθος του χαρακτήρα όσο και οι απότομες μεταπτώσεις της ψυχολογίας και της συμπεριφοράς αποτελούν βασικά στοιχεία της σκιαγράφησης των χαρακτήρων του Ευριπίδη⁹⁴.

Στην περίπτωση της *Άλκηστης*, έχει υποστηριχθεί ότι οι ήρωες παρουσιάζονται σε συνάρτηση με τη στάση τους απέναντι στο νόμο, δηλαδή σε καθιερωμένους κανόνες που θα πρέπει όλοι να τηρούν.⁹⁵ Ο Ηρακλής φιλοξενείται στο σπίτι του Άδμητου και γλεντά με την ψυχή του, ανίδεος ότι ο καλός του φίλος πενθεί τη σύζυγό του. Σύμφωνα με τα ήθη της εποχής, αυτό δεν είναι επιτρεπτό και, για το λόγο αυτό, όταν μαθαίνει την αλήθεια, αισθάνεται ντροπή και επιχειρεί να επανορθώσει. Η αρπαγή της Άλκηστης από τον Θάνατο αποτελεί κι αυτή μία ενέργεια που έρχεται σε αντίθεση, με τους νόμους της φύσης, αυτή τη φορά, ωστόσο, αποκαθιστά την πρώτη του «παραβατική» ενέργεια.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι και οι δύο τραγικοί ποιητές αντιμετωπίζουν τον Ηρακλή τόσο ως παντοδύναμο ήρωα ή θεό όσο και ως

---

⁹² Βλ. ο.π. 421-450.

⁹³ Βλ. Velasco, (2012) 77-78.

⁹⁴ Βλ. Franzino, (1995) 62-63.

⁹⁵ Βλ. Velasco, (2012) 78-79.

θνητό με αδυναμίες, που καταλήγει να γίνεται τραγικό πρόσωπο. Αυτό συμβαίνει στις τραγωδίες *Τραχίνιες* του Σοφοκλή και *Ηρακλής Μαινόμενος* του Ευριπίδη. Και στις δύο περιπτώσεις, ο Ηρακλής πέφτει θύμα δυνάμεων που δεν μπορεί να διαχειριστεί και υποφέρει οικτρά. Στα δύο αυτά έργα, ο Ηρακλής βιώνει μία μεγάλη τραγωδία και γίνεται τραγικό πρόσωπο, καθώς, παρά τη μεγάλη δύναμη του, άλλοι είναι αυτοί που αποφασίζουν για εκείνον. Την τραγικότητα του ήρωα στην τραγωδία του Σοφοκλή ακολουθεί η αποθέωσή του, μετά τον τραγικό του θάνατο, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει την τάση του ποιητή για εξιδανίκευση. Από την άλλη πλευρά, ο Ηρακλής του Ευριπίδη είναι πιο ανθρώπινος, καθώς, μετά την τύφλωσή του, αισθάνεται τύψεις και καταρρέει, σκεπτόμενος ακόμη και την αυτοκτονία, καθώς έχει θανατώσει τους δικούς του και έχει παραβεί και τις αξίες και έχει προσβάλει τους θεσμούς της οικογένειας⁹⁶.

Συγκρίνοντας τον τρόπο με τον οποίον σκιαγραφείται ο Ηρακλής στα τέσσερα έργα του αττικού δράματος, διαπιστώνει κανείς ότι πρόκειται για έναν ήρωα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, του οποίου όμως παρουσιάζονται διαφορετικές όψεις της προσωπικότητάς του, ανάλογα με τη θέση του, με τη θεϊκή ή θνητή του υπόσταση, αλλά και με τον τρόπο με τον οποίον καθένας από τους τραγικούς ποιητές συνηθίζει να σκιαγραφεί τους ήρωές του. Έτσι, στην περίπτωση του Σοφοκλή, ο ήρωας είναι πιο εξιδανικευμένος, όμως με πάθη και αδυναμίες, όπως όλοι οι θνητοί, ενώ, στον Ευριπίδη, η παρουσίασή του είναι πιο ρεαλιστική, η προσωπικότητά του πολυδιάστατη, ενώ οι πράξεις του έχουν μεγάλες μεταπτώσεις.

---

⁹⁶ Βλ. Stafford, (2013) 79-95.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα μελέτη εξετάστηκε η μορφή του Ηρακλή, όπως αυτή παρουσιάστηκε στην αττική τραγωδία, ενώ, ακόμη, επιχειρήθηκε συγκριτική ανάλυση μεταξύ τεσσάρων τραγωδιών στις οποίες ένα από τα βασικά πρόσωπα είναι ο Ηρακλής. Η μορφή του Ηρακλή είναι ιδιαίτερα δημοφιλής και οι μύθοι που τον αφορούν επηρεάζουν μέχρι σήμερα διάφορα είδη της γραμματείας και των τεχνών.

Στην αρχαία ελληνική γραμματεία πολλά είδη της γραμματείας ασχολήθηκαν με τους μύθους και με την σκιαγράφιση του Ηρακλή, όπως η ιστοριογραφία, η λυρική ποίηση, η κωμωδία και η τραγωδία. Στην τραγωδία, ο Ηρακλής παρουσιάζεται σε δύο τραγωδίες του Σοφοκλή και σε δύο του Ευριπίδη.

Στις τραγωδίες οι οποίες μελετήθηκαν, ο Ηρακλής έχει διαφορετική θέση, τότε ως θύμα, τότε ως από μηχανής θεός, τότε ως τραγικό πρόσωπο και τότε ως βοηθός της έκβασης της πλοκής. Έτσι, εντοπίστηκαν στοιχεία τόσο από τη θνητή όσο και από τη θεϊκή του υπόσταση. Στις τραγωδίες *Τραχίνιες* και *Ηρακλής Μαινόμενος*, ο Ηρακλής είναι μεν ο μεγάλος και γενναίος ήρωας και ο καλός οικογενειάρχης, ωστόσο, τελικά καταλήγει να εκπίπτει και να γίνεται ένας τραγικός ήρωας, χάνοντας την αξιοπρέπεια του. Από την άλλη πλευρά, στον *Φιλοκτήτη*, ο Ηρακλής έχει ανέβει πια στον Όλυμπο και είναι σε θέση να βοηθήσει τους ήρωες ως θεός. Στην *Άλκηστη*, η μορφή του παρουσιάζεται, αν και είναι θνητός, ως υπερφυσική, αφού παλεύει με τον Θάνατο και φέρνει πίσω στη ζωή την ηρώίδα.

Ωστόσο, θα πρέπει να παρατηρήσει κανείς ότι ο Ηρακλής, σε όλα τα έργα τα οποία μελετήθηκαν, ως μυθική μορφή, διατηρεί τα βασικά στοιχεία της προσωπικότητάς του, αυτά που τον διακρίνουν διαχρονικά. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η υπερφυσική δύναμη, η γενναιότητα, η αποφασιστικότητα, η ηθική αρετή και η τιμή. Γύρω από τα στοιχεία αυτά, οι ποιητές σκιαγραφούν μία διαφορετική προσωπικότητα, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίον εκείνοι τη συλλαμβάνουν, αλλά και με τις απαιτήσεις της πλοκής, των μηνυμάτων και των συγκινήσεων που θα πρέπει να φθάσουν στον θεατή.

Σήμερα, το αρχαίο δράμα αποτελεί, όπως και παλαιότερα, βέβαια, αντικείμενο μελέτης σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς πρόκειται για ένα είδος ιδιαίτερα δημοφιλές και πολύπλευρο, το οποίο μάλιστα έθεσε και τις βάσεις για την ανάπτυξη του

σύγχρονου θεάτρου. Η αττική τραγωδία, μέσα από την χρήση των μύθων, έχει τη δύναμη να συγκινεί τους θεατές, να τους κάνει να συμπάσχουν, αλλά και να επικαιροποιεί διάφορα κοινωνικά, πολιτικά και ηθικά ζητήματα, τα οποία συναντώνται και στην σύγχρονη κοινωνία. Οι μυθολογικοί ήρωες αποτελούν χαρακτήρες οι οποίοι αξιοποιούνται επικοδομητικά από τους ποιητές, ώστε να επιτύχουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, η σύγχρονη ερευνητική δραστηριότητα έχει στρέψει το ενδιαφέρον της, μεταξύ άλλων, και των χαρακτήρων της αττικής τραγωδίας.

Βιβλιογραφία

- Απολλόδωρος, (2002). *Απολλοδώρου Βιβλιοθήκη. Από τον Απολλόδωρο, τον Αθηναίο Γραμματικό προς χρήσιν των μαθητών της εποχής*, μτφρ. Θ. Καιδόγου, Θεσσαλονίκη: εκδοτική Θεσσαλονίκης.
- Αριστοφάνης, (1906). *Όρνιθες*, στο Hall, F.W. & Geldard, *Aristophanis Comediae*, Oxford.
- Assael, J. (1994). "L'Heracles d'Euripide et les tenebres infernales.", *LEC* 62 (4): 313-326.
- Βακχυλίδης, (2012). «Ηρακλής ή Δηιάνειρα εις Δελφούς», *Διθύραμβοι, II, III, IV*, μτφρ. Θ. Σταύρου, Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.
- Bond G.W., (1981). *Enripides Heracles*, Oxford.
- Δημητρακόπουλος, Π. (2013). *Αριστοφάνης, Όρνιθες*, Αθήνα: SchoolTime.gr.
- Διόδωρος Σικελιώτης, (2009). *Ιστορία, Βιβλίο Δ', Αιθιοπική, Λιβυκή και Ελληνική μυθολογία*, Αθήνα: Ζήτρος.
- Easterling, P.E. & Knox, B.M.W. (2003). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, μτφρ. Ν. Κονόμη, Χ. Γρίμπα, Μ. Κονόμη, Αθήνα: Παπαδήμα.
- Ευριπίδης, (2015). *Ηρακλής μαινόμενος*, μτφρ. Κ. Βάρναλης, Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.
- Ευριπίδης (2012). «Άλκηστις», στο Α.Θ. Σταύρου (επιμ.), *Τραγωδίες του Ευριπίδη*, μτφρ. Θ. Σταύρου, Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.
- Ευριπίδης, (1984). «Άλκηστις», στο J. Diggle (ed.), *Enripidis Fabulae I*, Oxford: Oxford University Press.
- Θεόκριτος, (1939). «Ηρακλίσκος», *Ειδύλλια*, μτφρ. Ν. Δούκας, Αίγινα: Α. Κορομηλάς.
- Faraone, C.A. (1994). "Deianira's Mistake and the Demise of Heracles: Erotic Magic in Sophocles Trachiniae.", *Helios* 21 (2): 115-135.
- Franzino, E. (1995). "Euripides' Heracles 858-73.", *ICS* 20: 57-63.
- George, D. P. (1994). "Euripides' Heracles 140-325: Staging and the Stage Iconography of Heracles' Bow.", *GRBS* 35 (2): 140-325.
- Gray, V.(2003). "The Linguistic Philosophies of Prodicus in Xenophon's Choice of Heracles?.", *CQ* 56 (2): 426-435.

- Ιακώβ, Δ.Ι. (2012). *Ευριπίδης, Άλκηστη. Ερμηνευτική έκδοση*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Κακουδάκη, Τ. & Απέργη, Π. (2008). *Πολιτισμός- τέχνη- διαχείριση του ελεύθερου χρόνου. Θέατρο- Θεατρική Παιδεία*, ΥΠ.Ε.Π.Θ.
- Lesky, A. (1964). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, μτφρ. Γ. Τσοπανάκη, Θεσσαλονίκη.
- Mattison, K. (2015). "Sophocle's Trachiniae: lessons in love", *Greece and Rome*, 62 (1): 12-24.
- Moretti, J.C. (2001). *Theatre et societe dans la Grece antique*, Paris: Librairie Generale Francaise.
- Ξενοφών, (1939). «Ο Ηρακλής στο σταυροδρόμι της Αρετής και της Κακίας», *Απομνημονεύματα*, μτφρ. Κ. Βάρναλης, Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
- Όμηρος, (1963), «Εις Ηρακλέα λεοντόθυμον», In Allen, T.W. , Halliday, W.R. & Sikes, E.E., *The Homeric Hymns*, Oxford.
- Padilla, M. (1992). "The Gorgonic Archer: Danger of Sight in Euripides' Heracles.", *Classical World* 86 (1): 1-12.
- Padilla, M. W. (1994). "Heroic Paternity in Euripides' Heracles.", *Arethusa* 27 (3): 279.
- Παρίσης, Ι. & Παρίσης, Ν. (2007). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, Αθήνα: Διόφαντος.
- Platter, C. (1994). "Heracles, Deianeira, and Nessus: Reverse Chronology and Human Knowledge in Bacchylides 16." *American Journal of Philosophy* 115 (3): 337- 349.
- Rudhardt, J. (1977). "La fonction du mythe dans la pensee religieuse de la Grece, In Dell Atheneo Bizzani (Ed)", *Il Mito Greco*, Roma, p p. 307-320.
- Ρούσσο, Ε.Ν. (2019α). «Οι αγώνες του Δία», στο: Ι.Θ. Κακριδής (επιμ.), *Ελληνική Μυθολογία. Οι θεοί*, τ.1Α, σ. σ. 73-90, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Ρούσσο, Ε.Ν. (2019β). «Η γενιά του Ηρακλή», στο: Ι.Θ. Κακριδής (επιμ.), *Ελληνική Μυθολογία. Οι ήρωες*, τ.2Α, σ σ. 95-100, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Ρούσσο, Τ. (1991α). «Εισαγωγή», στο Σοφοκλής, *Τραχίνιαι*, μτφρ. Τ. Ρούσσο, σ σ. 19-23, Αθήνα: Κάκτος.
- Ρούσσο, Τ. (1991β). «Εισαγωγή», στο Σοφοκλής, *Φιλοκτήτης*, μτφρ. Τ. Ρούσσο, σ σ. 17-21, Αθήνα: Κάκτος.

- Ρούσσο, Τ. (1991γ). «Σχόλια», στο Σοφοκλής (1991). *Τραχίνιαι*, μτφρ. Τ. Ρούσσο, σ σ. 145-154, Αθήνα: Κάκτος.
- Ρούσσο, Τ. (1993). «Εισαγωγή», στο Ευριπίδης, *Ηρακλής Μαινόμενος*, μτφρ. Τ. Ρούσσο, σ σ. 27-33, Αθήνα: Κάκτος.
- Ryzman, M. (1993). "Heracles' Destructive Impulses: A Transgression of Natural Laws (Sophocles' Trachiniae).", *RBP h* 71(1): 69-79.
- Sansone, D. (2015). "Xenophon and Prodicus' Choice of Heracles.", *CQ* 65.1: 371-377.
- Smadja, E. (1993). "Heracles, les femmes et le féminin.", *DHA* 19 (1): 323-325.
- Segal, C. (1994). "Bride or Concubine? Iole and Heracles' Motives in the Trachiniae.", *ICS* 19: 59-64.
- Σοφοκλής (1892). *Τραχίνιαι*, Jebb, R, (ed.), Cambridge.
- Σοφοκλής (1898). *Φιλοκτήτης*, Jebb, R, (ed.), Cambridge.
- Σοφοκλής, (1991α). *Τραχίνιαι*, μτφρ. Τ. Ρούσσο, Αθήνα: Κάκτος.
- Σοφοκλής, (1991β). *Φιλοκτήτης*, μτφρ. Τ. Ρούσσο, Αθήνα: Κάκτος.
- Stafford, E. (2013). *Heracles*, USA & Canada: Routledge.
- Velasco, M.J.M. (2012). «Οι χαρακτήρες στην Άλκηστη του Ευριπίδη και η στάση τους απέναντι στον νόμο», *LOGEION. A Journal of Ancient Theatre* 1: 74-99.
- Vickers, M. (1995). "Heracles Lacedaemonius, The political dimensions of Sophocles 'Trachiniae' and Euripides 'Heracles'.", *DHA* 21 (2): 41-69.
- Webster, T.B.L. (1992). *Σοφοκλέους «Φιλοκτήτης»*, μτφρ. Ν. Π. Μπεζαντάκος, Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Χονδρός, Θ. Γ. (2013). *Ο από μηχανής θεός στο αρχαίο θέατρο*, Λαμία: Δημοτικό Θέατρο Λαμίας.

Παράρτημα: Η μορφή του Ηρακλή στην τέχνη

1. Γλυπτική

Εικόνα 1: Κεφαλή του Ηρακλή (Πηγή:

http://www.erymanthos.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=28:2009-03-09-16-47-00&catid=57:2011-11-28-12-09-05&Itemid=64).

2. Ζωγραφική

Εικόνα 2: Ο Ηρακλής και το λιοντάρι της Νεμέας, πίνακας του Michelangelo (Πηγή:

http://www.erymanthos.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=28:2009-03-09-16-47-00&catid=57:2011-11-28-12-09-05&Itemid=64).

3. Κεραμική

Εικόνα 3: Ο Ηρακλής και οι Στυμφαλίδες όρνιθες (Πηγή:

http://www.erymanthos.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=28:2009-03-09-16-47-00&catid=57:2011-11-28-12-09-05&Itemid=64).

4. Νομίσματα

Εικόνα 4: Απεικόνιση του Ηρακλή σε ρωμαϊκό δηνάριο (Πηγή:

http://www.erymanthos.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=28:2009-03-09-16-47-00&catid=57:2011-11-28-12-09-05&Itemid=64).

5. Σύγχρονες εικαστικές τέχνες

Εικόνα 5: Ηρακλής και Άτλαντας (Πηγή:

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CF%82_\(%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1\)#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Atlas_pasa_a_Heracles_la_esfera_celeste.jpg](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CF%82_(%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1)#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Atlas_pasa_a_Heracles_la_esfera_celeste.jpg))).

Εικόνα 6: Εικονογράφηση παιδικής εγκυκλοπαίδειας των εκδόσεων Στρατίκη (Πηγή:

<https://gr.pinterest.com/pin/557953841314773623/>).

Εικόνα 7: Ο Ηρακλής, ένας δημοφιλής ήρωας στον σύγχρονο κόσμο των κόμικς

(Πηγή:

<https://gr.pinterest.com/dimitriskyrigio/%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CE%BE-comics/>).